

Studiesituasjon og studentøkonomi

Norske resultater fra den europeiske
studentundersøkelsen Eurostudent IV

Clara Åse Arnesen, Elisabeth Hovdhaugen,
Jannecke Wiers-Jenssen og Per Olaf Aamodt

Rapport 33/2011

NIFU

Studiesituasjon og studentøkonomi

Norske resultater fra den europeiske
studentundersøkelsen EUROSTUDENT IV

Clara Åse Arnesen, Elisabeth Hovdhaugen,
Jannecke Wiers-Jenssen og Per Olaf Aamodt

Rapport 33/2011

Rapport 33/2011

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Oppdragsgiver Kunnskapsdepartementet
Adresse Postboks 8119 Dep, 0032 Oslo

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-7218-783-4
ISSN 1892-2597

www.nifu.no

Forord

Denne rapporten presenterer resultater fra den norske delen av Eurostudent-undersøkelsen. Den tar for seg ulike aspekter ved norske studenters livssituasjon og studiehverdag; tid brukt på studier og arbeid, økonomi, boforhold og studieopphold i utlandet. Rapporten er skrevet på oppdrag av Kunnskapsdepartementet. Kontaktperson i Kunnskapsdepartementet har vært seniorrådgiver Lars Arne Aasen.

Rapporten er utført som et samarbeid mellom fire forskere. Prosjektleder Elisabeth Hovdhaugen har hatt hovedansvaret for tilrettelegging av data og kapittelet om studentenes tidsbruk. Clara Åse Arnesen har skrevet kapitlene om studentenes økonomi og boforhold, bidratt til kapittelet om studienes omfang og innhold i samarbeid med Elisabeth Hovdhaugen. Jannecke Wiers-Jenssen har hatt ansvaret for kapittelet om studieopphold i utlandet. Per Olaf Aamodt har skrevet kapittelet om internasjonale sammenligninger. Nils Vibe har lest gjennom, og kommentert, rapporten. Rachel Sweetman har korrekturlest det engelske sammendraget. Synnøve Skjersli Brandt har bidratt med skriftlige innspill til avsnittet om studenter med behov for tilrettelegging.

Oslo, 1. september 2011

Sveinung Skule
Direktør

Jannecke Wiers-Jenssen
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
English summary of Norwegian national report from Eurostudent IV	11
1 Innledning	13
1.1 Rapportens tema og struktur	13
1.2 Om Eurostudent-undersøkelsen	13
1.3 Datamaterialet.....	14
1.3.1 Spørreskjema.....	15
1.3.2 Internasjonale sammenligninger – bruk av Eurostudent-databasen	15
2 Studienes omfang og innhold	17
2.1 Studentenes fordeling langs demografiske og sosiale dimensjoner og typer studieprogram	17
2.1.1 Kjønn og alder	17
2.1.2 Sosial bakgrunn	19
2.1.3 Studier og barn.....	19
2.1.4 Studentens bosted/studiested	20
2.1.5 Studieprogram.....	21
2.2 Studentenes fordeling på ulike typer studieopplegg.....	24
2.2.1 Heltids- eller deltidsprogram.....	24
2.2.2 Undervisningsspråk.....	25
2.3 Veier til høyere utdanning.....	26
2.3.1 Studiekompetanse eller realkompetanse?	26
2.3.2 Direkte fra videregående til høyere utdanning?	27
2.3.3 Arbeidserfaring før studiestart	28
2.4 Oppsummering.....	29
3 Studiehverdag	31
3.1 Gjennomsnittlig tid brukt på undervisningsaktiviteter og selvstudier.....	31
3.2 Tidsbruk på studier for ulike faggrupper	33
3.3 Tidsbruk på studier for typer læresteder og programmer	34
3.4 Tid brukt på inntektsgivende arbeid utenom studiene	35
3.5 Studenter med behov for tilrettelegging	38
3.6 Oppsummering.....	40
4 Studentenes økonomi	43
4.1 Økonomiske rammebetingelser	43
4.2 Inntektskilder.....	44
4.3 Studentenes utgifter	47
4.3.1 Studieutgifter per semester	47
4.3.2 Nødvendige levekostnader per måned	48
4.3.3 Dekker inntektene utgiftene?	50
4.4 Oppsummering.....	52
5 Bosituasjon og boutgifter	55
5.1 Hvordan bor studentene?	55
5.1.1 Hvor fornøyd er så studentene med sin bolig?.....	56
5.1.2 Studentboliger	56
5.2 Boutgifter.....	57
5.2.1 Bokostnader for studentboliger.....	59
5.3 Oppsummering.....	60
6 Studieopphold i utlandet	61
6.1 Fra hele til deler av utdanningen i utlandet	61
6.2 Hvor mange reiser ut?.....	61
6.3 Deltakelse i utvekslingsprogram	63
6.4 Finansiering av utenlandsoppholdet	64
6.5 Innfrir utenlandsoppholdet forventningene?.....	65
6.6 Barrierer for utenlandsstudier	66
6.7 Oppsummering om studentmobilitet	68

7	Norske studenter i et europeisk perspektiv	69
7.1	Begrensninger ved det internasjonale datamaterialet	69
7.2	Studentenes bakgrunn	69
7.2.1	Aldersfordeling	69
7.2.2	Kjønn.....	71
7.2.3	Type studium.....	72
7.3	Direkte eller utsatt studiestart	72
7.3.1	Har studentene planer om videre studier?	74
7.4	Tidsbruk på studiene	75
7.4.1	Heltid eller deltid.....	75
7.4.2	Timer brukt på studiene.....	76
7.4.3	Fordeling av studietid	77
7.5	Studemobilitet.....	78
7.6	Boforhold.....	80
7.7	Vurderinger av studiet	82
7.8	Oppsummering: Hva er typisk for norske studenter?	82
	Referanser	85
	Vedlegg.....	89
	Tabelloversikt	101
	Figuroversikt.....	103

Sammendrag

Innledning

Denne rapporten er den norske rapporteringen fra Eurostudent IV. Eurostudent er en europeisk studentundersøkelse som samler inn sammenlignbare data om sosiale og økonomiske vilkår for studenter i høyere utdanning. Prosjektet finansieres gjennom tilskudd fra EUs program for livslang læring, og gjennom ulike nasjonale bidrag. I den fjerde runden av Eurostudent-undersøkelsen er det 25 land som deltar. De norske dataene er samlet inn i 2010, og i tillegg til å bli presentert i denne nasjonale rapporten vil de også bli presentert og sammenlignet med andre land i Eurostudent IV Synopsis of Indicators, som blir publisert høsten 2011. Da vil dataene også ligge søkbare som tabeller på nettet, på <http://www.eurostudent.eu>.

Kvinnene utgjør 61 prosent av respondentene, hvilket samsvarer godt med kvinneandelen i høyere utdanning. Gjennomsnittsalderen for studentene i utvalget var 28,1 år, deltidsstudentene er i gjennomsnitt eldre enn heltidsstudentene (gjennomsnittsalder for deltidsstudenter er 37 år, mens den er 25 år for heltidsstudenter). Om lag 60 prosent av respondentene hadde foreldre med høyere utdanning. Drøyt halvparten av studentene holdt på med en bachelorutdanning, mens rundt 30 prosent var i gang med en mastergrad. Omtrent tre firedeler var heltidsstudenter. Over halvparten av studentene (55 prosent) hadde minst ett års pause før de begynte i høyere utdanning.

Studiehverdagen

I datamaterialet er det registrert både tid brukt på undervisning, tid brukt på selvstudier og hvor mye tid studenter bruker på inntektsgivende arbeid. Heltidsstudenter bruker i gjennomsnitt 34 timer per uke på studier og 8 timer per uke på arbeid, mens deltidsstudenter bruker 18 timer per uke på studier og 26,5 timer per uke på arbeid. Generelt er det små forskjeller i tidsbruk på studier mellom studenter på ulike typer studieprogrammer og det er også små forskjeller etter type studiested. Derimot er det større forskjeller i tidsbruk mellom studenter på ulike fagområder, både i forhold til total tidsbruk og i forhold til fordeling av tid brukt på organiserte studier og tid brukt på selvstudier. Høyest total tidsbruk på studier finner vi i ingeniørutdanning, mens den er lavest i humaniora. Dette er i samsvar med tidligere forskning.

Totalt sett har 59 prosent av studentene arbeid ved siden av studiene, men dette gjelder i større grad for deltidsstudentene enn for heltidsstudentene. Det er vanligst å arbeide mellom 6 og 15 timer per uke for heltidsstudenter. Deltidsstudentene arbeider mer, og her er det en relativt stor andel som arbeider 36-40 timer per uke, det vil si som kombinerer heltidsarbeid med deltidsstudier. Det er forskjeller etter fagområde i forhold til hvor mye heltidsstudentene jobber. Realfags- og ingeniørstudenter jobber 5 timer per uke, omtrent halvparten så mye som studenter på alle de andre fagområdene.

15 prosent av studentene oppgir at helse eller funksjonsnedsettelse gir dem utfordringer i forhold til å følge studiene. Dette tallet stemmer forholdsvis godt overens med tidligere beregninger av hvor stor andel av studentene i høyere utdanning som har ulike vansker.

Studentene økonomi

Støtte fra Lånekassen og inntekt fra eget arbeid er studentenes to viktigste kilder til livsopphold, samlet utgjør de to kildene 80 prosent av studentenes inntekter. Hvor viktige de ulike kildene til livsopphold er, varierer med hvilken livsfase studentene er i. For studenter med barn spiller inntekt fra andre kilder som offentlige og private støtteordninger (barnetrygd, barnebidrag, overgangsstønad med mer) en større rolle enn støtte fra Lånekassen.

Studentenes kostnader varierer også med hvilken livsfase de er i. Studenter med barn, enten de er enslige eller gifte/samboende har de høyeste utgiftene. Boutgifter og utgifter til dagligvarer utgjør ca. tre firedeler av studentenes levekostnader.

Bosituasjon og boutgifter

I underkant av halvparten av studentene bor sammen med ektefelle/samboer, ca. 25 prosent er enslige men bor sammen med andre enn foreldre, samboer/ektefelle eller barn mens rundt 20 prosent av studentene bor alene. Under 10 prosent av studentene bor sammen med foreldre.

Studentene var i stor grad fornøyde med boligen de bodde i. Bare mellom 15 og 20 prosent av studentene bodde i egne studentboliger, og dette gjelder i noe høyere grad for menn enn for kvinner. Det er fremfor alt studenter ved de tradisjonelle universitetene som oppgir at de bor i studentbolig. Studentenes tilfredshet med studentboliger var betydelig lavere enn tilfredsheten med andre boligalternativer.

Studentenes totale boutgifter varierer mellom ulike grupper av studenter, men for de aller fleste studentgruppene utgjør bokostnader mellom 45 og 50 prosent av deres totale utgifter til nødvendige goder. Dermed er bokostnadene en særdeles viktig utgiftspost for studentene. De laveste boutgiftene har studenter bosatt hjemme hos foreldrene, de ser i stor grad ut til å bo gratis.

Studieopphold i utlandet

14 prosent av de norske studentene har hatt et studieopphold i utlandet, og 20 prosent oppgir at de har planer om utenlandsopphold. Andelen som har hatt, eller som planlegger, utenlandsopphold er høyere blant universitetsstudenter og mastergradsstudenter. Dette er dels relatert til alder. Blant de yngste studentene er det ikke overraskende flere blant dem som har planer om å studere i utlandet enn blant dem som har rukket å realisere slike planer. Blant studenter over 30 år, er det imidlertid relativt få som har utenlandserfaring eller utenlandsplaner. Rekrutteringen til utenlandsstudier er sosialt skjev: det er flere som har tatt, eller planlegger utenlandsopphold blant studenter som har foreldre med høyere utdanning. Andelen som har hatt utenlandsopphold er i høyere i Norge enn i de fleste andre europeiske land.

Blant dem som har hatt studieopphold i utlandet, oppgir i underkant av halvparten å ha deltatt på et organisert utvekslingsprogram. ERASMUS-programmet er det programmet som har størst oppslutning. De viktigste finansieringskildene for utenlandsopphold er midler fra Lånekassen og egne oppsparte arbeidsinntekter. Studentene gir uttrykk for at utenlandsoppholdet i vesentlig grad har innfridd deres forventninger. De er særlig fornøyde med det personlige og sosiale utbyttet, i tillegg til språkferdigheter.

De som ikke har hatt utenlandsopphold, oppgir i hovedsak at relasjonelle og økonomiske årsaker til at de ikke ønsket dette. Over halvparten oppgir at de ikke ønsker å reise fra familie og venner. Mange gir uttrykk for at et utenlandsopphold vil være en økonomisk belastning, blant annet fordi de mister muligheten for å tjene penger. Det er også en del studenter som oppgir at de ikke er motivert for å studere i utlandet. De viktigste barrierene for utenlandsopphold, synes å være forhold som myndighetene har begrenset mulighet til å gjøre noe med. Men det er også en del studenter som rapporterer at det er vanskelig å innpasse utenlandsopphold i studieprogrammet, og noen oppfatter at

det er vanskelig å få godkjent utdanning fra utlandet som en del av sin norske utdanning. Dette kan tyde på at ikke alle læresteder har kommet langt nok med å gjøre det praktisk mulig å få til et utenlandsopphold i løpet av et studieløp.

Norske bachelorstudenter i et europeisk perspektiv

Norske studenter – og studenter fra de andre nordiske landene – skiller seg fra studenter i en del andre land på noen viktige områder. Mens studenter i mange land stort sett kommer direkte fra videregående opplæring, er det mange norske studenter som har utsatt studiestarten med ett eller flere år. Dermed er de norske studentene gjennomgående også eldre, bare litt over en av tre norske studenter på bachelornivå er yngre enn 22 år, mens tilsvarende andel er over to tredeler i en rekke land. I Frankrike er andelen hele 82 prosent.

Et annet typisk trekk ved norske - og nordiske studenter, er at de er temmelig uavhengige av foreldrene sammenliknet med studenter spesielt fra sørlige land i Europa. Dette henger i noen grad sammen med alder, men selv blant de aller yngste er det bare 12 prosent av norske studenter som bor hos foreldrene, mens det gjelder over halvparten i f.eks. Italia, Spania, Portugal og Sveits. Dette kan sannsynligvis forklares av studiefinansieringsordningene i Norden.

På andre områder er det mindre som skiller norske studenter fra studenter i andre europeiske land. Andelen kvinner avviker f.eks. lite fra de fleste andre land. Det hevdes også ofte at norske studenter har en moderat studieinnsats, men en slik påstand får bare begrenset støtte. Det er små forskjeller mellom land, de fleste ligger mellom 31 og 34 timer. Tidsbruken i Norge er 31,5 timer, det samme som i Frankrike og Sverige, og litt lavere enn Nederland, Danmark og Finland.

English summary of Norwegian national report from Eurostudent IV

This report presents findings from a survey using the Eurostudent IV questionnaire on Norwegian students. Eurostudent focuses on the social dimension of higher education and aims at collecting comparable data on the social and economic conditions for students in Europe. The data set was collected in 2010, and the data presented here will also be presented in the international report *Eurostudent IV Synopsis of Indicators*, to be published in the fall 2011. Tables are available online at <http://www.eurostudent.eu>. A comparison between the survey data and national statistics indicates that the Eurostudent data represents the national reality quite well: women constitute 61 per cent of all students, about 60 per cent of students have a parent that has higher education, and the mean age in the sample is 28.

A full-time student spends 34 hours a week on average on studies, and 8 hours on work, while part-time students work 26.5 hours a week and only spend 18 hours a week on studies. Time spent on studies is almost the same for bachelor-students and master-students, or for students from different types of institutions, while there are greater differences between students from different fields of study. These differences are not just about differences in total time spent studying, but also in the composition of time spent participating in classroom instruction or studying independently. Overall, 59 per cent of students work while studying, but part-time students work more often than full-time students. Most full-time students work 6-15 hours a week, but there are differences between fields of study regarding time spent on paid work, just as there are differences between fields of study regarding time spent studying. Students in science and engineering spend less time on work than students in other fields of study, and those are also the group of students with the highest number of hours spent on studies. In accordance with previous studies, 15 per cent of students report some form of disability.

Governmental student support (from Lånekassen/Norwegian State Educational Loan Fund) and earned income are the two most important sources of income: these two sources constitute 80 per cent of students' total income. However, this varies with age and life stages; other types of public support are more important for students with children. There are also differences between students in different life stages according to what they spend their money on. Students living with children, with or without a partner, spend the most. Generally, living expenses and rent are the most prominent costs in a student's daily life. Less than 10 per cent of students in Norway live with their parents. However, only 15 -20 per cent live in student housing, quite a large number live with their partner or share a flat with friends.

14 per cent of Norwegian students state that they have been abroad to study, and 20 per cent have plans of going abroad. Norway, the other Nordic countries and the Netherlands all have the highest share of students that have been studying abroad, over 10 per cent. There is evidence of social selectiveness in who goes abroad: students from an educated family more often go abroad or have plans to go than students from a less-educated family. Most students that go abroad do not participate in an exchange program, but among those that do ERASMUS is the most common programme. Most students fund their sojourn abroad with money from governmental student support or previous earning.

The students that haven't been abroad or are not planning to go abroad to study report both personal and economic reasons for not going. Not wanting to leave family or friends is the most common obstacle to going abroad, and this hold for both students in Norway and in all of the Nordic countries. In most other countries financial obstacles are the main reasons for not going abroad.

Norwegian students are quite similar to other Nordic students when it comes to most traits measured in such surveys, but they all differ quite a lot from other European students. It is more common in Norway and the Nordic countries to wait before starting higher education, while a greater proportion of students in the rest of Europe start right after finishing upper secondary school. Because of this Norwegian (and Nordic) students are generally older than students elsewhere in Europe. Due to this, Norwegian and Nordic students are quite independent of their parents compared to other students in Europe; relatively few students live at home or get financial support from their parents. However, Norwegian students are quite like all other students in Europe on other aspects; in most countries bachelor students spend 31 to 34 hours a week on their studies and the average for Norwegian bachelor students is 31.5 hours a week. The share of women in higher education is also similar across countries; in all countries apart from Germany is the share of females in higher education over 50 per cent.

1 Innledning

1.1 Rapportens tema og struktur

Denne rapporten er en norsk landrapport fra den europeiske studentundersøkelsen Eurostudent IV. Rapporten tar for seg ulike sider ved studentenes situasjon, som studentenes bakgrunn, studiesituasjon, tidsbruk og økonomi. Dette første kapittelet beskriver Eurostudentundersøkelsen og datamaterialet som brukes. Kapittel 2 presenterer hvordan studentene i undersøkelsen fordeler seg på enkelte sentrale variabler i datamaterialet, som studienivå, kjønn, alder og sosial bakgrunn. Kapittel 3 ser på hvor mye tid studentene bruker på studierelaterte aktiviteter og inntektsgivende arbeid. I kapittel 4 ser vi på studentenes økonomiske situasjon, og kapittel 5 tar opp studentenes bosituasjon. Kapittel 6 tar for seg studier i utlandet; hvor mange har hatt/planlegger studieopphold i utlandet i løpet av studietiden. I kapittel 7 gjøres det en sammenligning mellom norske studenter og studenter fra andre land. Vi har valgt ut et knippe tema som vi synes er spesielt interessante å belyse i et internasjonalt perspektiv; demografiske forhold (kjønn og alder), utsatt studiestart, videre studieplaner, boforhold, tidsbruk og studiemobilitet. Internasjonale sammenligninger er også i noen grad trukket inn i de andre kapitlene.

1.2 Om Eurostudent-undersøkelsen

Eurostudent er en europeisk studentundersøkelse som fokuserer på den sosiale dimensjonen i høyere utdanning, det vil si den har som målsetting å innhente data om sosiale og økonomiske vilkår for studenter i høyere utdanning som er sammenlignbare på tvers av land. Hovedfokuset er på studentenes sosiale bakgrunn, levekår og tidsbruk, men undersøkelsen inneholder også informasjon om studieopphold i utlandet (<http://www.eurostudent.eu>). Hovedfinansieringen for undersøkelsen kommer fra EUs program for livslang læring, og gjennom ulike nasjonale bidrag. I tillegg har alle i konsortiet bidratt med medfinansiering av prosjektet. Datainnsamlingen i hvert enkelt land er finansiert nasjonalt. Norge er det Kunnskapsdepartementet som har finansiert undersøkelsen, og Statistisk sentralbyrå (SSB) som har samlet inn dataene.

Prosjektet koordineres av et konsortium, ledet av HIS - Institute for Research on Higher Education i Hannover i Tyskland (<http://www.his.de/>). NIFU har vært representert i det internasjonale konsortiet siden prosjektstarten i 2008. De andre partnerne i konsortiet er IHS – Institute for Advanced Studies Østerrike, Eesti Üliõpilaskondade Liit (EÜL) i Estland, Centre for Higher Education Research and Information (CHERI) i Storbritannia og УКОКО i Bulgaria. I tillegg var Ministry of Education, Culture and Science i Nederland assosiert med prosjektet i oppstartsfasen.

Alle de ulike deltakende partene i konsortiet har hatt ulike roller i prosessen med å gjennomføre Eurostudentundersøkelsen. HIS hadde det overordnede ansvaret for hele prosjektet. NIFUs rolle var å

ha hovedansvar for «dissemination», det vil si strategier for spredning av resultatene etter at undersøkelsen var gjennomført. I tillegg til det var NIFU også delansvarlig for utvikling av både systemet som dataene skal leveres i og av analyseoppsettet.

De internasjonale dataene i Eurostudent leveres som ferdige tabeller på internett og dermed finnes bare sammenlignende data tilgjengelig i et visst oppsett, fordelt på visse bakgrunnsvariabler. Konsortiet har arbeidet sammen for å finne frem til bakgrunnsvariabler som kan passe i ulike lands utdanningskontekster. Det er disse dataene som brukes i kapitlet med internasjonale sammenligninger. I de andre kapitlene brukes en nasjonal datafil fra SSB.

Eurostudent-undersøkelsen har vært gjennomført i fire omganger, og Norge har deltatt i de to siste rundene. I forrige runde ble Eurostudent-dataene samlet inn som en del av en levkårsundersøkelse for studenter, og resultatene ble publisert i flere rapporter (Ugreninov & Vaage 2006, Aamodt, Hovdhaugen & Opheim 2006, Løwe & Sæther 2007, Schwarzenberger & Opheim 2009, Opheim 2011), i tillegg til den internasjonale rapporten.

I den fjerde runden av Eurostudent, som denne rapporten er en del av, har 25 europeiske land deltatt. Hvert deltakerland samler inn sine egne data, som skal publiseres i en internasjonal rapport som er planlagt utgitt høsten 2011. Tilsvarende rapport fra den tredje runden av Eurostudent ble utgitt i 2008 (Orr (ed). 2008). I tillegg genereres det også nasjonale profiler på web utfra fellesdataene i databasen, som inneholder en kort introduksjon om respektive lands høyere utdanningssystem og annen relevant informasjon som trengs for å kunne tolke resultatene. Disse vil være fritt tilgjengelige på www.eurostudent.eu fra høsten 2011.

Flere land publiserer også rapporter fra sine respektive land, blant andre Sverige (Högskoleverket 2010), Finland (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010), Frankrike (Observatoire national de la vie etudiante 2010), Sveits (Boegli, Gerhard & Teichgräber 2010) og Østerrike (Unger et al 2010). NIFU fikk i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å utarbeide denne rapporten basert på den norske delen av datasettet.

Hovedfokuset i Eurostudent-undersøkelsen er den så kalte sosiale dimensjonen i høyere utdanning. Denne omfatter ofte adgang til høyere utdanning, deltakelse i høyere utdanning, gjennomføring eller fullføring av utdanningen, studenters levkår, økonomiske forhold og økonomisk støtte til studenter. Den sosiale dimensjonen er en integrert del av Bologna-prosessen og EHEA, European Higher Education Area.¹ Målsettingen er at alle skal ha mulighet til å delta i høyere utdanning, det vil si få adgang til høyere utdanning, kunne gjennomføre utdanningen og/eller ha mulighet til å reise på utlandsopphold. For å få til dette er det også sterk fokus på studenters økonomiske vilkår i ulike land.

I forrige Eurostudent-rapport (Orr (ed.) 2008) var mange av aspektene ved den sosial dimensjonen del av forskningsspørsmålene, slik som adgang til høyere utdanning for grupper med utradisjonelle kvalifikasjoner, andel fra ulike sosial lag i høyere utdanning og fleksibilitet i studiestart. Det vil også være temaer i hovedrapporten fra Eurostudent IV (Synopsis of Indicators) så vel som i denne rapporten.

1.3 Datamaterialet

De norske dataene i Eurostudent er samlet inn av Statistisk Sentralbyrå. Datainnstillingsperioden var fra 13. april til 11. juli 2010. I Norge, i likhet med flertallet av landene som var med i Eurostudent IV ble web-basert skjema benyttet i undersøkelsen. De som hadde blitt trukket ut til å være med i undersøkelsen fikk tilsendt et brev i posten med påloggingsinformasjon, med andre ord fikk de ikke

¹ Den sosiale dimensjonen ble nevnt første gang i Praha-møtet i 2001, og ble fulgt opp i Bergen-kommunikéet i 2005 der alle ministrene slo fast at den sosiale dimensjonen er en integrert del av prosessen for å skape en European Higher Education Area. Dette er også fulgt opp videre i London- kommunikéet i 2007 (Report from the Bologna Process Working Group 2007).

linken de skulle bruke direkte tilsendt i en e-post. All kontakt med informantene skjedde via vanlig brev, da det ikke finnes noe sentralt register over e-postadresser.

Bruttoutvalget var på 6500 personer registrert ved et universitet eller en høgskole i Norge høsten 2009. Imidlertid viste det seg at 257 personer allerede hadde fullført sine studier, de ble derfor tatt ut av utvalget. Bruttoutvalget besto dermed av 6243 personer. Det kom inn fullstendige svar på 2309 spørreskjemaer og dette gir en svarprosent på 37 prosent. Dette er en forholdsvis beskjeden svarprosent i en spørreundersøkelse, men SSBs dokumentasjonsnotat (upublisert, datert 10.08.2010) tar ikke stilling til om dette er en tilstrekkelig svarprosent. Derimot viser dokumentasjonsnotatet at dataene i Eurostudent-surveyen etter vektning ikke er så forskjellige fra hele studentpopulasjonen. I hvilken grad dataene overensstemmer med nasjonal statistikk vil vi også se nærmere på i kapittel 2 av denne rapporten.

Et nettutvalg på 2309 er lavere enn det som er hensiktsmessig for en del analytiske formål. Forrige gang Norge var med i Eurostudent var nettoutvalget 2264 personer. Også dette tallet var nokså lavt, og NIFU påpekte i forkant av beslutningen om å delta i Eurostudent IV at det ville være hensiktsmessig å ha et større utvalg, for å ha mulighet til å kunne å bryte ned dataene på fagnivå, utdanningsinstitusjon og utdanningsprogram. Vi har imidlertid klart å konstruere en grov fagvariabel som i hvert fall skiller mellom fagområder som vil bli brukt i noen av analysene. Mange av forholdene som analyseres i denne rapporten, for eksempel tid brukt på studier og tilbøyelighet til å ha utenlandsopphold, varierer erfaringsvis med type utdanning, og det er derfor svært viktig å ha en

Et annet forhold som har satt begrensninger for analysemulighetene er at datafilen ble anonymisert, ikke aidentifisert, og det medførte at muligheten til å se på forskjeller mellom ulike utdanningsinstitusjoner ble borte. Vi kan dele inn i lærestedstyper, men ikke i lærested, og vi kan bare skille mellom bachelor og masternivå ved de to lærestedstypene som har flest studenter: universiteter og statlige høgskoler. På grunn av at dataene var anonymisert, og ikke aidentifisert, måtte vi også bruke den internasjonale databasen for å få frem data om studenter med funksjonsnedsettelse, da alle de ulike typene funksjonsnedsettelse i spørreskjema var slått sammen til en variabel i den norske datafilen. Siden den internasjonale databasen består av tabeller kan vi da ikke foreta noen ytterligere analyser av de dataene enn de som allerede finnes tilgjengelige.

Til tross for en del begrensninger, kan Eurostudent gi data og informasjon om mange forhold ved en students hverdag som ikke har vært undersøkt systematisk i Norge på flere år.

1.3.1 Spørreskjema

Når det gjelder spørreskjema og spørsmålsformuleringer, så er disse utformet av Eurostudent IV-konsortiet for å kunne benyttes på tvers av land. Derfor er enkelte spørsmål ikke optimalt utformet sett i forhold til en norsk kontekst. Dette vi komme tilbake til der det er spesielt aktuelt. Men generelt fungerer spørsmålene i skjemaet godt til å undersøke studenter i Norge.

Spørreskjemaet besto av 66 spørsmål som favner bredt: fra spørsmål om programmet studenten går på, til økonomiske forhold, boforhold, planer om utlandsopphold, tidsbruk og arbeid ved siden av studiene, samt en rekke demografiske forhold.

1.3.2 Internasjonale sammenligninger – bruk av Eurostudent-databasen

Når det gjelder internasjonale sammenligninger, har vi hatt begrenset tilgang til data. Det finnes ikke noen samlet internasjonal datafil der vi har mulighet til å gjøre komparative analyser. Alle land som er med leverer *tabeller* til Eurostudent-databasen som driftes av HIS, og det er disse tabellene vi har basert våre sammenligninger på. De internasjonale sammenligningene er dermed bundet av de kategorier som dataene allerede er inndelt i, men alle disse kategoriene er nøye vurdert av konsortiet for å kunne fungere i ulike utdanningskontekster i ulike land. Vi har valgt å belyse et begrenset antall tema komparativt, med vekt på sammenligning med andre nordiske land. Internasjonale sammenligninger vil dessuten bli publisert i den internasjonale rapporten som HIS kommer til å utgi

senere i år, og tidligere internasjonale sammenligninger er publisert i blant annet sluttrapporten fra Eurostudent III (Orr (ed). 2008).

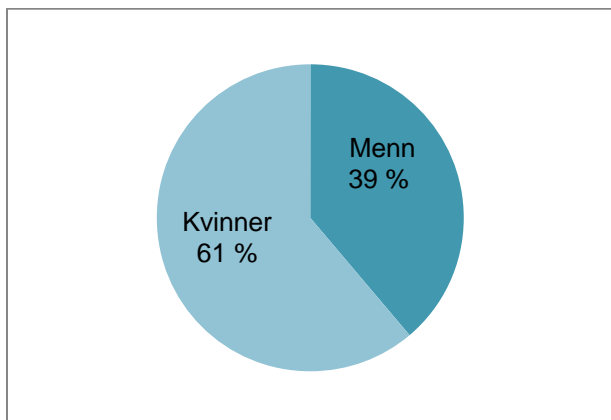
2 Studienes omfang og innhold

2.1 Studentenes fordeling langs demografiske og sosiale dimensjoner og typer studieprogram

I dette avsnittet skal vi se nærmere hvordan gruppen av studenter er sammensatt med hensyn til demografiske kjennetegn. Vi skal også se nærmere på hvilke læresteder studentene er tilknyttet og type studieprogram de holder på med. Siden datamaterialet er vektet i henhold til registeropplysninger for 2010 (studentenes fordeling på aldersgrupper, kjønn, institusjoner og bosted), vil mange av tallene som presenteres her være velkjente. Grunnen til at materialet vektet er at det skal være mest mulig representativt i forhold til populasjonen av studenter med hensyn til relevante egenskaper. Dataene som leveres til Eurostudent-databasen, det vil si de søkbare tabellene som vil bli lagt ut på nettet, er også vektet for å avspeile hele populasjonen av studenter i Norge.

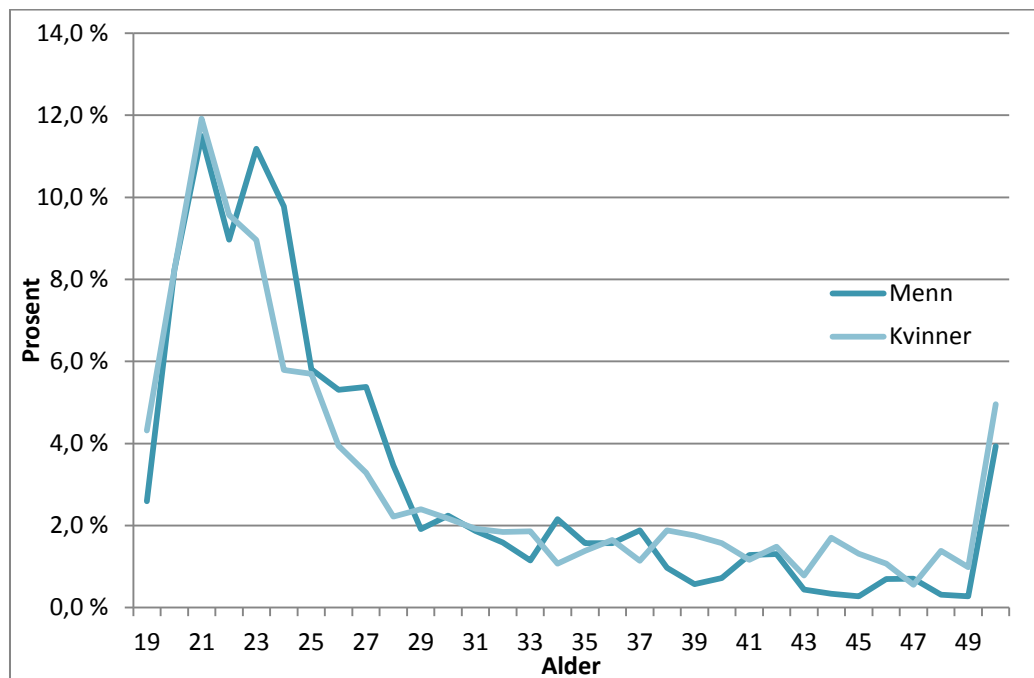
2.1.1 Kjønn og alder

Kvinner har i lengre tid utgjort mer enn halvparten av studentene ved våre universiteter og høyskoler, faktisk helt siden senere halvdel av 1980-tallet (SSB historisk statistikk, tabell 5.14). I 2010 utgjorde kvinner 60 prosent av studentmassen i følge SSBs studentstatistikk (SSB utdanningsstatistikk, tabell 2) og de utgjorde 61 prosent av studentene i Eurostudent (jf. figur 2.1). Med andre ord gjenspeiler respondentenes kjønnsfordeling i undersøkelsen fordelingen i den totale studentpopulasjonen.

Figur 2.1 Studentenes kjønnsfordeling

Figur 2.2 viser at aldersstrukturen for mannlige og kvinnelige studenter er noe forskjellig. Figuren viser at det er omtrent like stor andel kvinnelige og mannlige studenter i de yngste aldersgruppene, fra 19 til 22 år. En høyere andel av de mannlige enn av de kvinnelige studentene var i aldersgruppen 23-29 år, mens det omvendte var tilfelle blant studentene som var 30 år eller mer.

Note: Den siste kategorien i figur 2.2 omfatter alle som er 50 år eller mer, dette forklarer også formen på figuren.

Figur 2.2 Aldersstruktur for kvinnelige og mannlige studenter

Den større aldersvariasjonen blant kvinnelige studenter (høyere standardavvik) gir seg utslag i både en høyere gjennomsnittsalder og medianalder blant kvinnelige studenter (gjennomsnittsalder: kvinner 28,7 og menn 27,3 år jf. tabell 2.1 og medianalder: kvinner 25 og menn 24 år). Høyere gjennomsnittsalder blant kvinner henger sannsynligvis sammen med at en noe større andel av kvinnene er deltidsstudenter. Det er 23 prosent av kvinnene som studerer deltid, mens det gjelder for 18 prosent av mennene. Gjennomsnittsalderen for deltidsstudenter er 37 år, mens den er 25 år for heltidsstudenter. Tabellen viser både heltids- og deltidsstudenter.

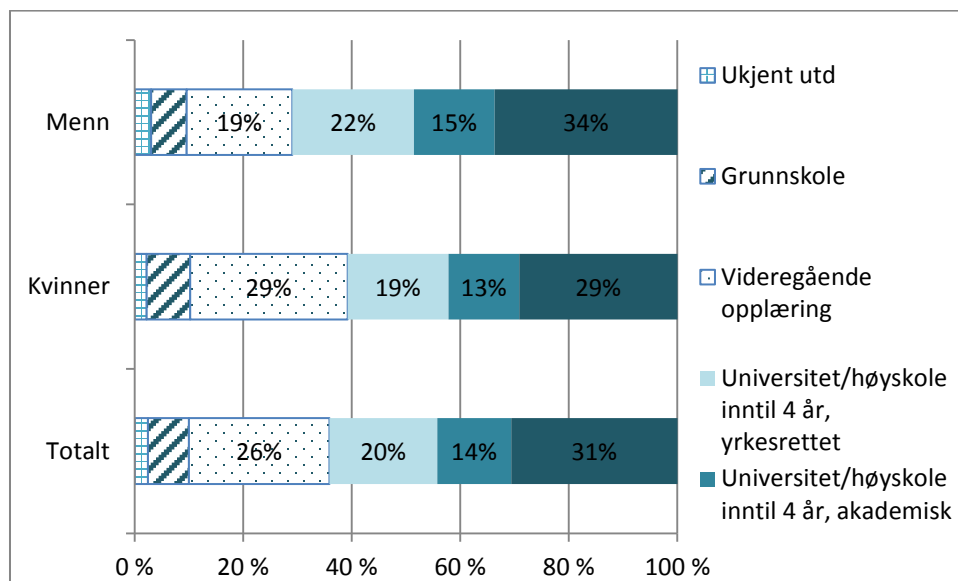
Tabell 2.1 Kvinnelige og mannlige studenters fordeling på ulike aldersgrupper

	Menn	Kvinner	Total
22 år eller yngre	31,3	34,0	33,0
23-24 år	21,0	14,8	17,2
25-29 år	21,9	17,6	19,2
30 år og over	25,9	33,7	30,6
Gjennomsnittsalder	27,3	28,7	28,1
Standardavvik	7,9	9,3	8,8
Medianalder	24,0	25,0	24,0
Antall observasjoner	754	1555	2309

2.1.2 Sosial bakgrunn

Det er velkjent at deltakelsen i høyere utdanning har sammenheng med sosial bakgrunn (se for eksempel Hansen 1995, 1997, 1999, 2005, Aamodt 1982, Aamodt & Stølen 2003). Ungdom med høy sosial bakgrunn rekrutteres i større grad til høyere utdanning enn ungdom med lavere sosial bakgrunn. Ved siden av å ha betydning for rekrutteringen til høyere utdanning, har sosial bakgrunn også betydning for hva slags studier som velges og for studiegjennomføringen.

Figur 2.3 viser studentenes sosiale bakgrunn. Som indikator på studentenes sosiale bakgrunn, benyttes foreldrenes utdanningsnivå; det vil si, utdanningsnivået til den av foreldrene som har den høyeste utdanningen.

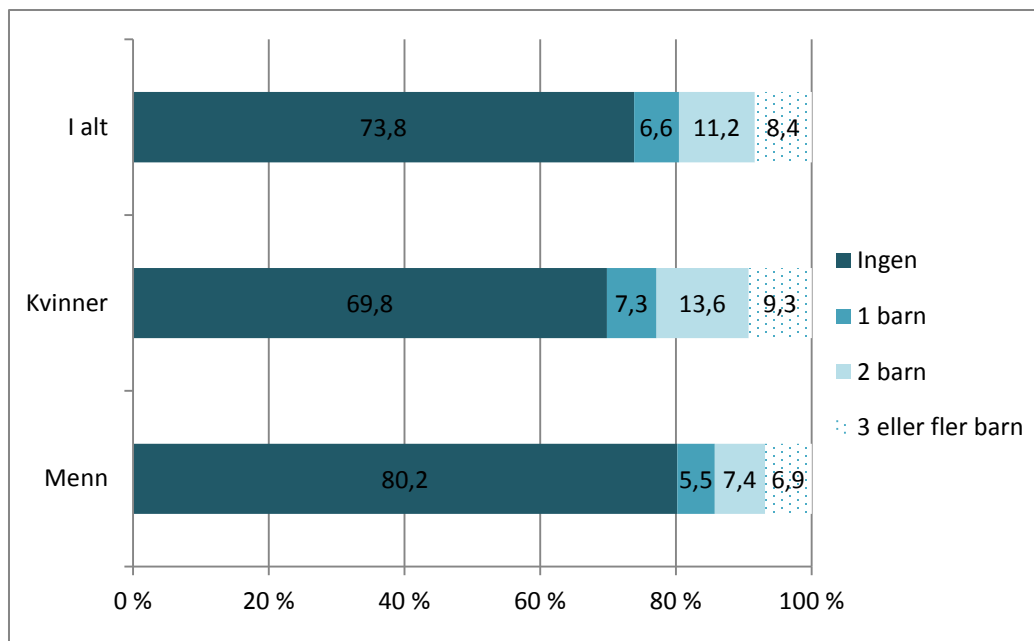

Figur 2.3 Mannlige og kvinnelige studenter etter sosial bakgrunn

Figuren viser at drøyt 60 prosent av studentene har foreldre med høyere utdanning og at dette gjelder for mannlige studenter i noe større grad enn kvinnelige. Mens nesten 40 prosent av de kvinnelige studentene hadde foreldre uten høyere utdanning, gjaldt dette knapt 30 prosent av mannlige studentene. Dette henger sannsynligvis sammen med at kvinner og menn fordeler seg ulikt på fagområder som har ulik sosial rekruttering. Vårt datamateriale gir ikke anledning å undersøke dette ved å se på enkeltfag, men vil tolke resultatene i tråd med funn Hansen (1997) har gjort: det er mindre forskjell mellom kvinner og menn i tilbøyelighet til å ta høyere utdanning blant de som kommer fra familier der foreldrene har høyere utdanning.

2.1.3 Studier og barn

Omtrent en firedel av studentene hadde barn. Kvinnelige studenter hadde oftere barn enn de mannlige. Dette er rimelig ut fra de mannlige og kvinnelige studentenes aldersstruktur. I alt hadde 30 prosent av de kvinnelige studentene barn og 23 prosent hadde mer enn ett barn. De tilsvarende tallene for mannlige studenter var 20 og 14 prosent (jf. figur 2.4).

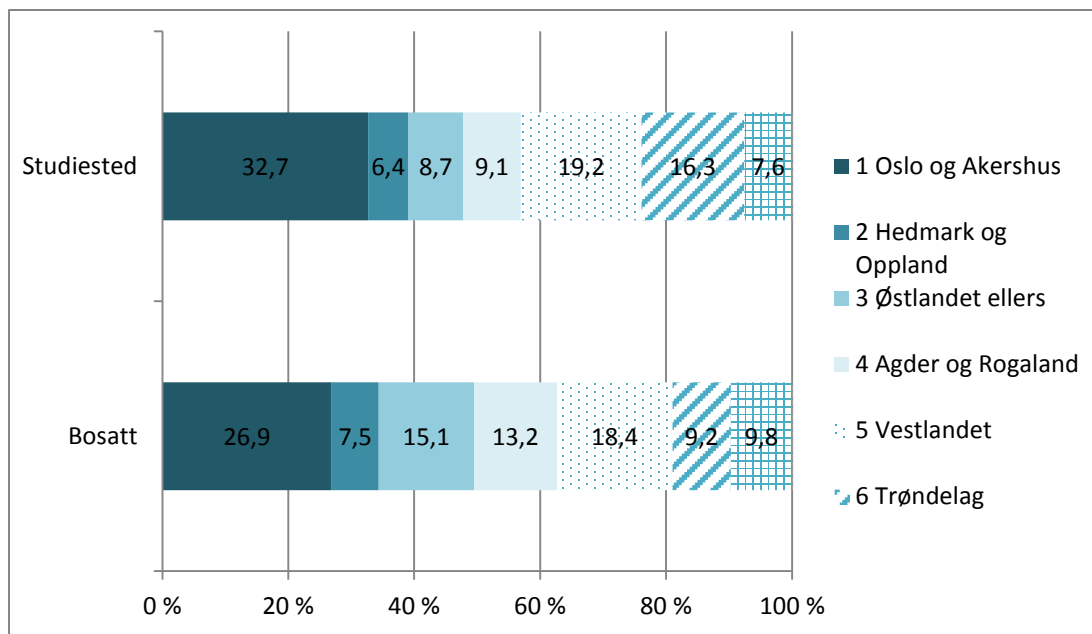
Figur 2.4 Mannlige og kvinnelige studenter etter antall barn

Hittil har vi sett på ulike sider ved studentpopulasjonens demografiske og sosiale sammensetning. Vi skal nå gå over til å se på nærmere på hva slags studier studentene holdt på med våren 2010 og hvor disse studiene var lokalisert. Som tidligere nevnt har vi, på grunn av datas utforming og at vi har fått tilgang på en anonymisert datafil, ikke anledning til å se på enkelte læresteder eller enkelte utdanninger, men kan se på landsdel, type studieprogram og type utdanningsinstitusjon.

2.1.4 Studentens bosted/studiested

I dette avsnittet skal vi se nærmere på i hvilken landsdel studentene var bosatt i da de avsluttet videregående utdanning og i hvilken landsdel lærestedet de studerte ved i 2010 var lokalisert. Ved å studere disse to variablene i sammenheng, får vi en indikator på i hvilken grad det er samsvar mellom andelen som tar høyere utdanning i en landsdel og andelen studenter som var bosatt i den samme landsdelen da de avsluttet videregående utdanning.

Figur 2.5 viser at omtrent en tredel av studentene har sitt studiested i Oslo og Akershus, mens en noe lavere andel av studentene var registrert bosatt der da de fullførte videregående utdanning. Det innebærer at Oslo og Akershus har en nettotilstrømning av studenter fra andre deler av landet. Dette er ikke uventet siden en del riksdekkende utdanningstilbud er lokalisert i Oslo. Trøndelag har også en nettotilstrømning av studenter fra andre deler av landet, noe som har sammenheng med NTNUs spesielle stilling. NTH/NTNU var lenge den eneste utdanningsinstitusjon som utdannet sivilingeniører og har alltid tiltrukket seg mange studenter fra alle deler av landet. I Agder og Rogaland samt «Østlandet ellers» var andelen studenter bosatt i landsdelen ved avsluttet videregående utdanning høyere enn lærestedenes andel av studentene. Det vil si at disse regionene hadde en nettoutflytting av studenter.

Figur 2.5 Studenter etter landsdel de var registrert bosatt i og etter studiestedets landsdel

2.1.5 Studieprogram

I dette avsnittet skal vi se på ulike sider ved det studieprogrammet studentene fulgte; blant annet nivå på studiene, type institusjon og fagfelt.

Tidligere forskning har vist at studentenes studievalg er påvirket av en rekke forhold, deriblant sosial bakgrunn og kjønn (se for eksempel Edvardsen 1991, 1993, 1995, Sandberg 2001, Støren & Arnesen 2007). Det er velkjent at kvinner og menn velger forskjellige typer utdanninger. Kvinner er overrepresentert i helse- og sosialutdanninger og pedagogiske utdanninger, mens mennene er overrepresentert i teknisk-naturvitenskapelige. Kvinner har også vært underrepresentert på mastergradsnivå. Vi gjenfinner de samme strukturene i vårt datamateriale.

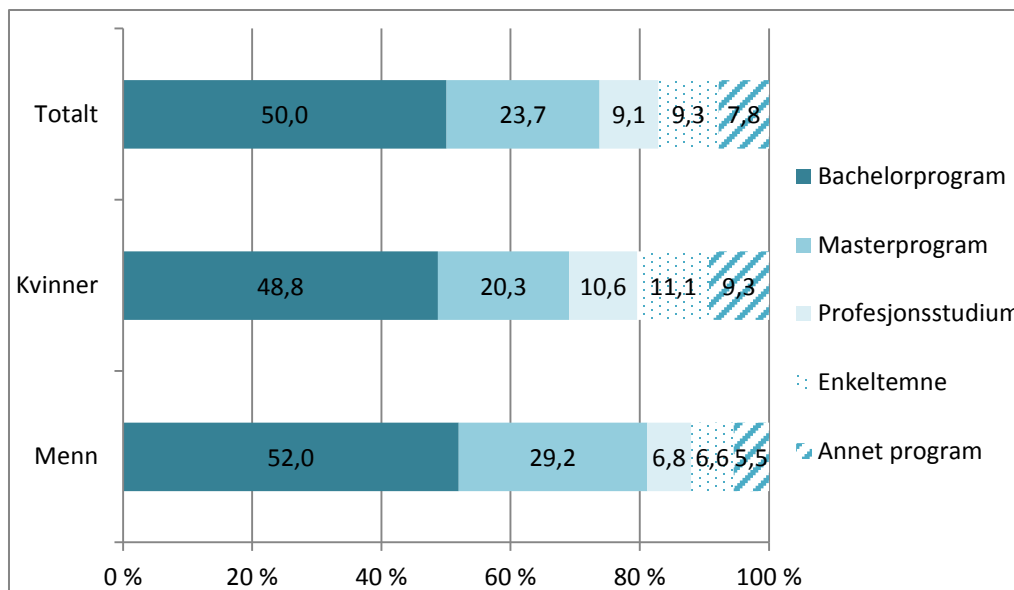
Type studier (nivå)

Studentene besvarte følgende spørsmål angående det studieprogrammet de holdt på med:

Hva slags studieprogram følger du vårsemesteret? Hvis du følger mer enn ett studieprogram, oppgi det programmet du regner som ditt hovedsakelige program og svar for dette gjennom hele spørreskjemaet.

- Bachelorprogram
- Masterprogram
- Profesjonsstudium → Hvor mange studiepoeng er profesjonsstudiet normert til?
- Enkeltemne
- Ph.D./doktorgrad
- Annet program, vennligst spesifiser

Spørsmålet har fått en noe uheldig utforming idet kategoriene ikke er gjensidig utelukkende. De som holdt på med et profesjonsstudium, har flere avkryssingsmuligheter og det er ikke gitt noen veiledning om hvordan de skal besvare spørsmålet. Figur 2.6 viser hvordan studentene besvarte spørsmålet.

Figur 2.6 Kvinnelige og mannlige studenter etter hvilket studieprogram de fulgte våren 2010

Figuren viser at halvparten av studentene holdt på med en bachelorutdanning, mens i underkant av en firedel holdt på med en mastergrad. Dessuten holdt i underkant av ti prosent på med henholdsvis profesjonsutdanning, enkeltemne eller «annet», til sammen utgjør disse en drøy firedel. Av de som holdt på med profesjonsutdanning, oppga rundt 60 prosent at studieprogrammet hadde en varighet på 5 år eller mer (dvs. masternivå) mens i underkant av 20 prosent var i studieprogrammer med varighet på minst 3 år, men mindre enn 5 år. Dersom vi fordeler de som er i profesjonsstudier på henholdsvis bachelor og mastergradsstudier etter profesjonsstudienes lengde, innebærer dette en oppjustering av andelen i studier på masternivå til i underkant av 30 prosent.

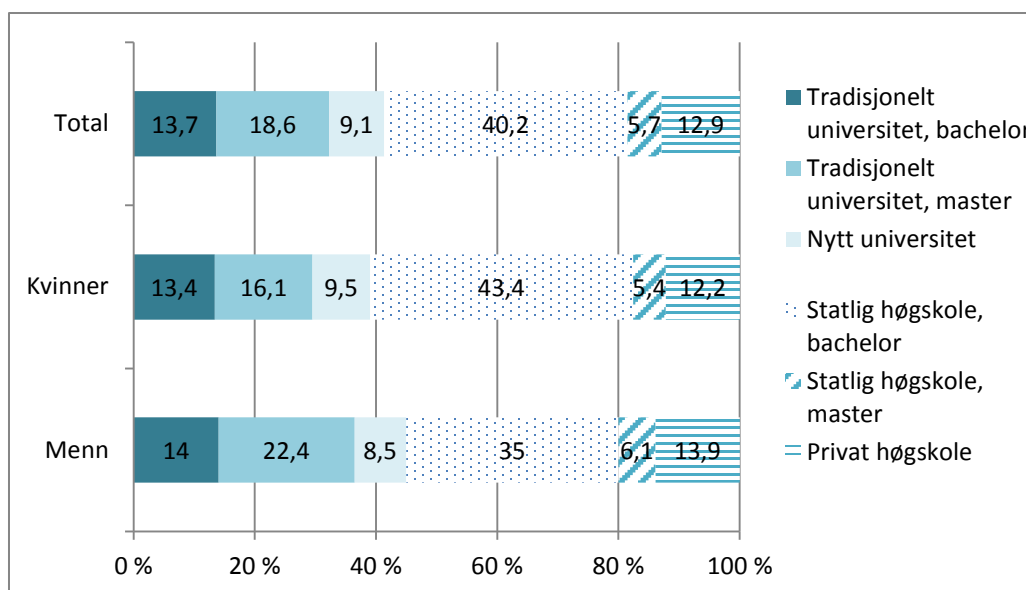
Figur 2.6 viser også at kvinner og menn er ulikt fordelt på fag. En noe høyere andel av mennene holder på med masterstudier mens en lavere andel holder på med profesjonsstudier, enkeltemner og «annet». I underkant av tre firedeler av studentene som holdt på med enkeltemner eller var i «annet», var kvinner og to tredeler var 30 år eller eldre (jf. vedleggstabell 1).

Disse dataene er basert på informasjon fra spørreskjema. Det finnes imidlertid også mulig å bruke registerdata for å klassifisere studentene på ulike typer studieprogrammer og dette har vi gjort med utgangspunkt i type program og utdanningsinstitusjon, vist i figur 2.7. På grunn av at vi da også ser på ulike typer utdanningsinstitusjoner kan vi bare skille mellom bachelor- og masternivå på de to største, universiteter og høyskoler.

Type utdanningsinstitusjon

Hittil har vi bare sett på ulike studentenes deltakelse i ulike typer studieprogram uavhengig av hva slags type institusjon studenten studerer ved. Tidligere undersøkelser har vist at type institusjon kan ha betydning for studentenes senere muligheter i arbeidsmarkedet (Arnesen 1997, Arnesen & Waagene 2009). Vårt begrensede utvalg tillater bare en svært grov inndeling av materialet. Vi har valgt å skille mellom tradisjonelle og nye universiteter² og mellom statlige og private høyskoler. Siden mastergradsutdanning tradisjonelt har foregått på de tradisjonelle universitetene og er av relativt ny dato på mange statlige høyskoler, er det interessant å skille mellom bachelornivå og masternivå. Antall observasjoner er for lite til at vi kan foreta en tilsvarende oppsplitting for nye universiteter og private høyskoler. Figur 2.7 viser studentenes fordeling på ulike typer læresteder.

² Tradisjonelle universiteter: Universitet i Oslo, Universitet i Bergen, Universitet i Tromsø og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). Nye universiteter: Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB), Universitet i Stavanger og Universitet i Agder.

Figur 2.7 Kvinnelige og mannlige studenter etter type institusjon

Figuren viser at i underkant av en tredel av studentene studerte ved et tradisjonelt universitet mens i underkant av halvparten studerte ved en statlig høyskole. Andelen studenter ved nye universitet og ved private høyskoler lå henholdsvis litt under og litt over ti prosent.

En klart høyere andel av de mannlige enn av de kvinnelige studentene holder på med masterstudier ved de tradisjonelle universitetene mens en klart høyere andel av de kvinnelige enn av de mannlige studentene holder på med studier på bachelornivå på de statlige høyskolene. Når menn tar høyere utdanning velger de altså i større grad enn kvinner å studere ved de tradisjonelle og prestisjemessige best renommerte institusjonene. Også her ser vi at kvinnelige og mannlige studenter har ulike studievalg.

Studenter med foreldre med høyere utdanning velger i mindre grad enn andre, en yrkesrettet utdanning ved en statlig høyskole. Vi finner en klar tendens til at studenter med foreldre uten høyere utdanning er overrepresentert ved statlige høyskoler og underrepresentert ved tradisjonelle universiteter (jf. vedleggstabell 2).

Fagfelt

Tabell 2.2 viser klart kvinnes dominans innenfor helse- og sosialfag og lærerutdanning og pedagogiske fag og mennenes dominans innenfor teknisk- naturvitenskapelige fag. Nesten halvparten av kvinnene studerer innenfor helse- og sosial og lærerutdanning og pedagogiske fag, mens drøyt en tredel av mennene studerer teknisk- naturvitenskapelige fag. Det er interessant at vi har de samme fagskillene etter sosial bakgrunn som etter kjønn: studenter med foreldre uten høyere utdanning er overrepresentert innenfor helse- og sosialfag og lærerutdanning og pedagogiske fag og underrepresentert innenfor teknisk- naturvitenskapelige fag.

Tabell 2.2 Studenter etter fagfelt i grupper for kjønn, alder og sosial bakgrunn, horisontal prosentuering

	Lærerutd /ped.	Human- iora	Samfunns fag	Øk/adm	Jus	Realfag	Ingeniør fag	Helse- og sosial	Samferds/ sikkerhet
I alt	15,8	9,3	13,3	16,9	2,8	9,1	10,5	19,8	2,4
Menn	9,4	8,2	13,4	17,8	3,0	14,3	20,8	9,8	3,1
Kvinner	19,8	10,0	13,2	16,3	2,7	5,7	4,0	26,1	2,0
Inntil 22 år	12,2	8,2	13,6	18,0	2,9	11,1	12,5	17,8	3,4
23-24 år	12,9	8,1	16,6	14,0	3,9	9,9	17,3	13,7	2,9
25-29 år	15,5	10,9	14,3	14,6	4,2	8,6	11,7	18,1	2,1
30 år og over	21,5	10,1	10,3	18,7	1,3	6,6	3,7	26,4	1,3
Foreldre uten høyere utd.	20,4	8,3	12,4	17,1	1,5	5,6	6,5	25,7	2,3
Foreldre med høyere utd.	13,3	9,9	14,2	16,8	3,7	10,6	12,3	16,7	2,4

2.2 Studentenes fordeling på ulike typer studieopplegg

I dette avsnittet skal vi se nærmere på studentenes fordeling på ulike typer studieopplegg. Vi skal se i hvilken grad de er i et heltids- eller deltidsprogram eller i en annen type studieprogram og på studieprogrammets undervisningsspråk.

2.2.1 Heltids- eller deltidsprogram

Omtrent tre firedeler av studentene svarte at de fulgte et heltidsprogram (jf. tabell 2.3). Dette er noe høyere enn det SSBs statistikk viser (70 prosent, se SSBs utdanningsstatistikk, tabell 5). Dette betyr at studenter i heltidsprogrammer er noe overrepresentert i undersøkelsen. Deltidsprogrammene omfatter i stor grad etter- og videreutdanning, men også enkelte ordinære studier som sykepleierutdanning tilbys som deltidsstudium. Det er viktig å være klar over at studentene som følger et heltidsstudium ikke nødvendigvis er heltidsstudenter som produserer 30 studiepoeng per semester selv om studieprogrammet de følger er strukturert som et heltidsstudium.

Tabell 2.3 viser ikke uventet at kvinner og personer som var 30 år eller eldre var noe overrepresentert blant de som fulgte et deltidsprogram. Det samme gjelder studenter med barn og med foreldre uten en høyere utdanning. Ellers er det interessant at nesten en firedel av studentene som fulgte et masterprogram fulgte et deltidsprogram.

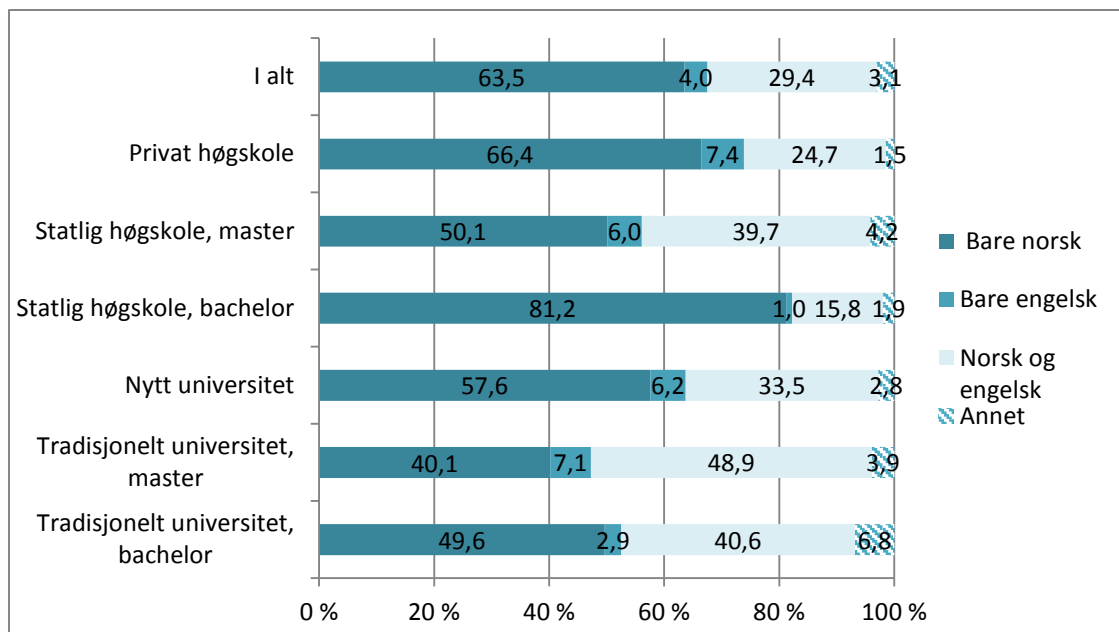
Tabell 2.3 Studenter etter om studieprogrammet de fulgte var et hel- eller deltidsprogram

	Antall personer	I alt	Heltid (30 studiepoeng per semester)	Deltid (1-29 studiepoeng per semester)	Annet
I alt	2288	100,0	76,0	22,5	1,5
Menn	745	100,0	80,2	19,1	0,7
Kvinner	1543	100,0	73,3	24,6	2,1
Inntil 22 år	821	100,0	97,0	2,8	0,2
23-24 år	417	100,0	92,2	6,4	1,4
25-29 år	436	100,0	85,0	14,3	0,7
30 år og over	614	100,0	39,0	57,5	3,5
Foreldre uten høyere utdanning	703	100,0	64,5	33,6	1,9
Foreldre med høyere utdanning	1402	100,0	81,6	17,4	1,1
Ingen barn	1735	100,0	89,0	10,0	1,0
1 barn	141	100,0	55,8	42,1	2,1
2 barn	229	100,0	36,2	60,6	3,2
3 eller flere barn	167	100,0	31,7	65,4	2,9
Bachelorprogram	1147	100,0	90,9	8,1	1,0
Masterprogram	529	100,0	74,6	24,6	0,7
Profesjonsstudium	218	100,0	81,7	17,4	0,9
Enkeltemne	203	100,0	20,4	74,0	5,7
Annet program	168	100,0	45,8	51,1	3,1

2.2.2 Undervisningsspråk

I løpet av det siste tiåret har det foregått en internasjonalisering av høyere utdanning. Dette må ses i sammenheng med Bologna-prosessen som oppmuntrer og tilrettelegger for økt internasjonal mobilitet både for studenter og lærere i Europa. Det er opprettet flere internasjonale studentutvekslingsprogrammer, og norske læresteder har inngått samarbeidsavtaler med utenlandske universiteter og høyskoler. Videre er det i Norge etablert egne studieprogram som henvender seg til et internasjonalt publikum der engelsk er undervisningsspråk. Et undervisningsspråk som er forståelig for andre enn landets egen befolkning er en viktig forutsetning for å øke den internasjonale mobiliteten. Ved norske læresteder er det ikke lenger krav om norskkunnskaper for å bli ansatt i fast vitenskapelig stilling. I hvilken grad undervisningen foregår på norsk eller engelsk eller på en kombinasjon av de to språkene, varierer imidlertid mellom ulike studier/studieprogram.

Figur 2.8 viser at i underkant av to tredeler av studentene er i studieprogram hvor all undervisning foregår på norsk. Andelen som får all undervisning på norsk er høyest blant studenter på bachelornivå på de statlige høyskolene. Studenter på masternivå ved de tradisjonelle universitetene blir i minst grad undervist bare på norsk (kun 40 prosent). Det kan synes som at norsk som undervisningsspråk er på vikende front ved de tradisjonelle universitetene.

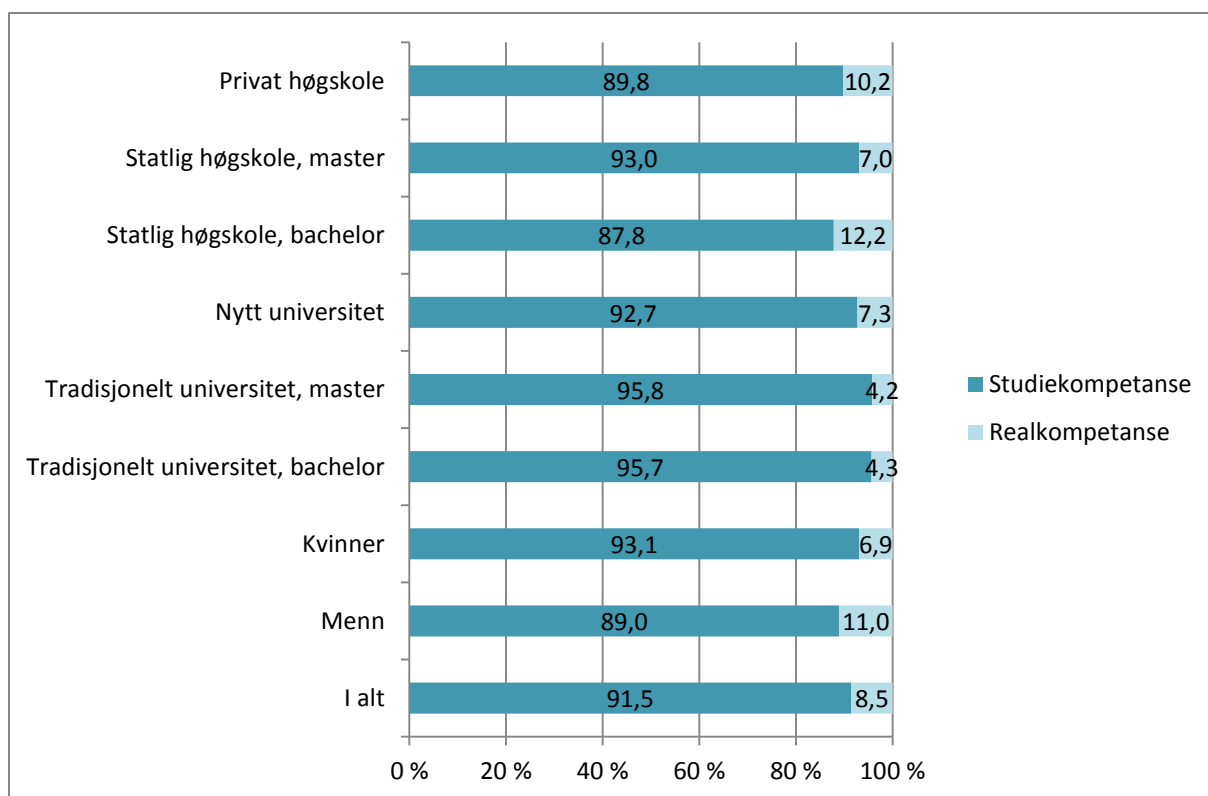
Figur 2.8 Undervisningsspråk etter institusjonstype

2.3 Veier til høyere utdanning

2.3.1 Studiekompetanse eller realkompetanse?

Det er to veier inn i høyere utdanning; via oppnådd studiekompetanse etter fullført videregående utdanning eller etter en positiv realkompetansevurdering. Personer som har fylt 25 år og ikke har generell studiekompetanse, har siden 2001 kunnet søke studieplass på grunnlag av sin realkompetanse. Figur 2.9 viser at generell studiekompetanse var grunnlaget for opptaket til høyere utdanning for drøyt 90 prosent av studentene. I underkant av 10 prosent av studentene i vårt utvalg var altså tatt opp på grunnlag av realkompetanse. Videre ser vi at en noe høyere andel av de mannlige enn de kvinnelige studentene (henholdsvis 11 og 7 prosent) var tatt opp på grunnlag av sin realkompetanse.

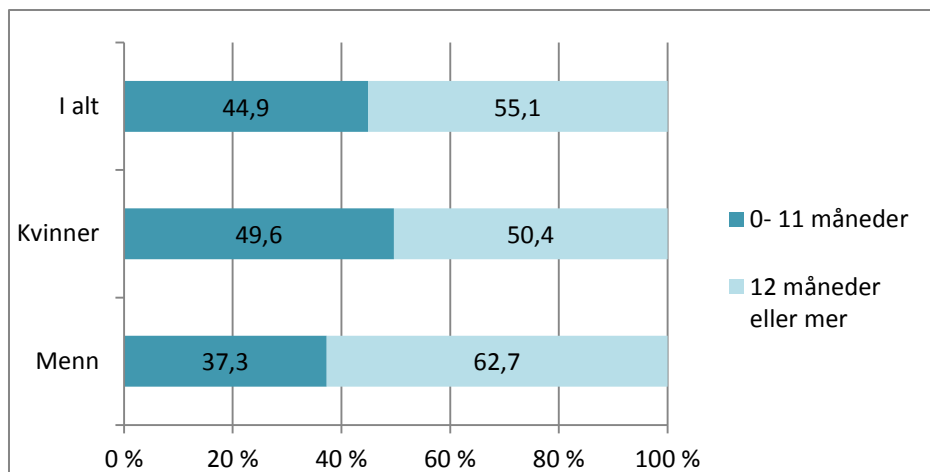
Til sammenligning var det i 2001 og 2002, når muligheten til å få opptak på grunnlag av realkompetanse ble innført, 7-8 prosent av søkerne som fikk opptak på grunnlag av realkompetanse. Den gangen var det en høyere andel kvinner som søkte opptak på grunnlag av realkompetanse, men disse forskjellene kan henge sammen med studiene som er med i undersøkelsen (Helland & Opheim 2004). I vårt materiale finner vi at studentene ved de tradisjonelle universitetene i minst grad er tatt opp på grunnlag av realkompetanse (4 prosent) mens andelen er høyest blant studenter på bachelornivå ved statlige høyskoler (12 prosent). Dette er i tråd med funnene Helland og Opheim (2004) gjør i studien av de første to kullene med realkompetansesstudenter. For nærmere detaljer, se vedleggstabell 3.

Figur 2.9 Studenter etter type kvalifikasjon de brukte for å bli tatt opp til høyere utdanning

2.3.2 Direkte fra videregående til høyere utdanning?

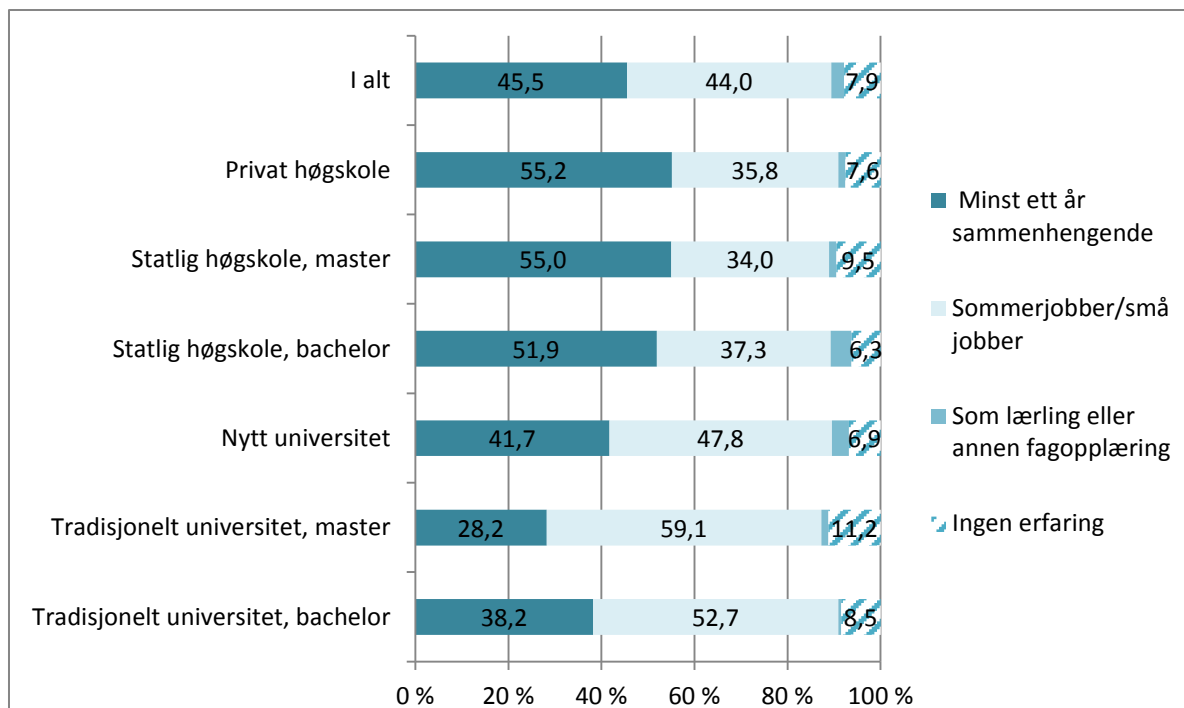
Over halvparten av studentene (55 prosent) hadde minst ett års pause etter videregående skole før de begynte i høyere utdanning (jf. figur 2.10). Direkte overgang fra videregående til høyere utdanning var vanligere blant de kvinnelige enn de mannlige studentene. Mens ca. halvparten av de kvinnelige studentene hadde begynt i høyere utdanning i løpet av det første året etter fullført videregående utdanning, gjaldt dette i overkant av en tredel av de mannlige studentene. Kjønnsforskjellene kan trolig tilskrives vernepliktstjenesten blant menn. Det er ingen stor overraskelse at jo eldre studentene er, desto lavere andel har begynt i høyere utdanning i løpet av det første året etter avsluttet videregående utdanning (se vedleggstabell 4).

Figur 2.10 Studenter etter om de begynte i høyere utdanning innen ett år etter videregående

2.3.3 Arbeidserfaring før studiestart

Den utsatte studiestarten benyttet mange til å skaffe seg arbeidsmarkedserfaring. Figur 2.11 viser at nesten halvparten av studentene hadde hatt minst ett års sammenhengende arbeid før de startet studiene. En like høy andel svarte at de hadde hatt sommerjobber/småjobber. Under 10 prosent av studentene var uten arbeidserfaring ved studiestart. Dette betyr at den store majoriteten av studenter allerede har arbeidsmarkedserfaring før studiestart. Blant studentene som var 30 år eller mer, hadde nesten tre firedelel minst ett års sammenhengende arbeid før de startet studiene. Det er studentene ved de tradisjonelle universitetene som i minst grad hadde minst ett års sammenhengende arbeidserfaring før studiestart; blant mastergradsstudentene der hadde 28 prosentlik arbeidserfaring ved studiestart mens 55 prosent av mastergradskandidatene ved de statlige høyskolene hadde slik erfaring. Dette har sammenheng med at de tradisjonelle universitetene i større grad rekrutterer ungdom direkte fra videregående skole (gjennomsnittsalder ved studiestart 19,7 år for mastergradsstudentene) enn det de statlige høyskolene (gjennomsnittsalder 21,5 år) (jf. vedleggstabell 5).

Figur 2.11 Studenter etter om de hadde arbeidsmarkedserfaring før studiestart

2.4 Oppsummering

Kvinner har i lengre tid utgjort mer enn halvparten av studentene ved våre universiteter og høyskoler, og de utgjorde også flertallet av respondentene i Eurostudentundersøkelsen, 61 prosent.

Gjennomsnittsalderen for studentene var 28,1 år. Mannlige og kvinnelige studenter har noe ulik aldersstruktur ved at en høyere andel av de kvinnelige enn av de mannlige studentene var 30 år eller over. Dette innebærer at gjennomsnittsalderen er høyere blant de kvinnelige studentene at kvinnelige studenter oftere har barn. I alt hadde 30 prosent av de kvinnelige studentene barn mens dette gjaldt 20 prosent av mennene.

Om lag 60 prosent av studentene hadde foreldre med høyere utdanning. Mannlige studenter hadde i noe større grad foreldre med høyere utdanning.

Drøyt halvparten av studentene holdt på med en bachelorutdanning, rundt 30 prosent med en mastergrad mens de resterende studentene holdt på enkeltemne eller « annet program ». I underkant av en tredel av studentene studerte ved et tradisjonelt universitet mens i underkant av halvparten studerte ved en statlig høyskole. En klart høyere andel av de mannlige enn av de kvinnelige studentene holdt på med masterstudier ved de tradisjonelle universitetene, kvinner er overrepresentert på studier på bachelornivå på de statlige høyskolene. Også når det gjelder fagfelt er det klare kjønnsforskjeller. Kvinner dominerer innenfor helse- og sosialfag og lærerutdanning og pedagogiske fag og menn innenfor teknisk- naturvitenskapelige fag.

Omtrent tre firedeler av studentene svarte at de fulgte et heltidsprogram. Deltidsprogrammene omfatter i stor grad etter- og videreutdanning, men også enkelte ordinære studier som sykepleierutdanning tilbys som deltidsstudium. Det er interessant at nesten en firedel av studentene som fulgte et masterprogram oppgir at de fulgte et deltidsprogram. Kvinner og personer som var 30 år eller eldre var noe overrepresentert blant de som fulgte et deltidsprogram.

Internasjonaliseringen av høyere utdanning fører til at en økende del av undervisningen ved lærestedene foregår på engelsk. Men to tredeler av studentene var likevel i studieprogram hvor all

undervisning foregår på norsk. Andelen som fikk all undervisning på norsk er høyest blant studenter på bachelornivå på de statlige høgskolene. Studenter på masternivå ved de tradisjonelle universitetene blir i minst grad undervist bare på norsk (kun 40 prosent).

Det er to veier inn i høyere utdanning; via oppnådd studiekompetanse eller etter en positiv realkompetansevurdering. Generell studiekompetanse var grunnlaget for opptaket til høyere utdanning for drøyt 90 prosent av studentene.

Over halvparten av studentene (55 prosent) hadde minst ett års pause før de begynte i høyere utdanning. Direkte overgang fra videregående til høyere utdanning var vanligere blant kvinnelige enn blant mannlige studenter. Den utsatte studiestarten benyttet mange til å skaffe seg arbeidsmarkedserfaring. Nesten halvparten av studentene hadde hatt minst ett års sammenhengende arbeid før de startet studiene.

3 Studiehverdag

3.1 Gjennomsnittlig tid brukt på undervisningsaktiviteter og selvstudier

I Eurostudent er studenters tidsbruk et eget tema, som også vil være et eget sammenlignende kapittel i sluttrapporten fra den internasjonale studien (Synopsis of indicators). I den internasjonale sammenligningen vi gjør i denne rapporten vil disse dataene i noen grad bli brukt, men i dette kapittelet vil vi stort sett konsentrere oss om norske studenters tidsbruk. Tidsbruk er undersøkt ved at det er spurt om hvor mange timer studentene bruker på organiserte studier (forelesninger, seminarer, laboratoriearbeid m.m.), på selvstendige studier (lesing, gruppearbeid, kollokvier m.m.) samt hvor mye tid de bruker på inntektsgivende arbeid ved siden av studiene. Respondentene er i spørreskjemaet bedt om å angi hvor mange timer de bruker per dag på de tre aktivitetene i en normal 7-dagersuke og dette er deretter summert. Tabell 1 viser antall timer organiserte studier, antall timer selvstudier og total studietid for de som oppgir at de studerer på heltid og de som oppgir at de studerer på deltid, samt et gjennomsnitt for alle respondenter det finnes data om.

Tabell 3.1 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier per uke, etter heltids/deltidsstudent. Tall ikke justert for ekstremverdier.

		Organiserte studier	Selvstudier	Total studietid
Heltidsstudent	Gjennomsnitt	14,8	19,5	33,9
	Standardavvik	8,6	12,5	13,1
	Antall (N)	1706	1743	1692
Deltidsstudent	Gjennomsnitt	7,7	10,4	18,2
	Standardavvik	8,2	7,6	12,3
	Antall (N)	372	451	368
Alle	Gjennomsnitt	13,5	17,6	31,1
	Standardavvik	8,9	12,2	14,3
	Antall (N)	2078	2194	2060

Tabellen viser at en heltidsstudent i gjennomsnitt bruker ca. 15 timer på organiserte undervisningsaktiviteter og 19,5 timer på selvstudier per uke. Deltidsstudentene bruker ikke overraskende vesentlig mindre tid på studiene, i gjennomsnitt i underkant av 8 timer på undervisning og nesten 10,5 timer på selvstudier. Samlet er tidsbruken på studier i gjennomsnitt 31 timer per uke for alle studenter sett under ett, og 18,2 for deltidsstudenter og 33,9 timer for heltidsstudenter. I følge

analyser av de danske Eurostudent-dataene er gjennomsnittet i Danmark 34 timer per uke for fulltidsstudenter, det vil si nesten nøyaktig det samme som i Norge (Universitets- og bygningstyrelsen 2010).

Dette er råttall, det vil si at vi har ikke tatt høyde for ekstremverdier. Ved bruk av gjennomsnittsanalyse er det viktig å kontrollere at det ikke er noen svært høye verdier som trekker opp gjennomsnittet, såkalte «uteliggere». Grunnen til dette er at noen få uteliggere, kan trekke opp gjennomsnittet slik at det blir misvisende. Derfor må en gjennomsnittsanalyse alltid kontrolleres for uteliggere og sammenlignes med medianen (Ringdal 2001:305). I dette materialet er det noen ekstremverdier og de er håndtert ved at de er definert ut av materialet.³

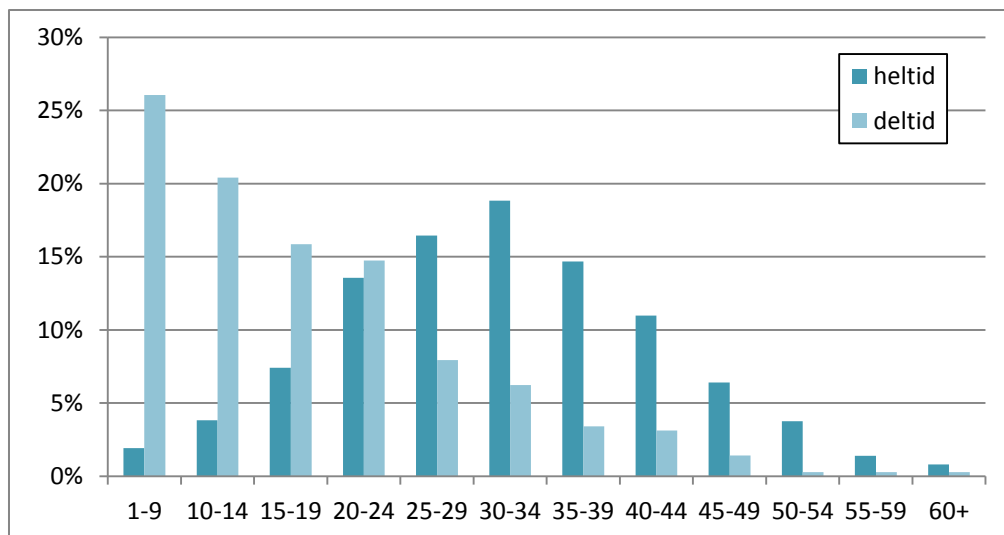
Når vi bruker tallene justert for uteliggere finner vi at alle gjennomsnittene reduseres noe. Reduksjonen er størst i selvstudier for heltidsstudenter, 2 timer. Dette gjør også at gjennomsnittlig studietid for heltidsstudenter reduseres fra 33,9 timer til 31,5 timer per uke (jfr. tabell 3.1 og tabell 3.2). Dette tallet er litt høyere enn funn i tidligere studier av studenters tidsbruk, der gjennomsnittet lå nærmere 30 timer per uke (se Wiers-Jenssen & Aamodt 2002:66, Hovdhaugen 2004:24). Anslagene for gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier respektive selvstudier er relativt like funnene i den forrige levekårsundersøkelsen, der gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier var 13 timer per uke, og 16 timer per uke på selvstudier (Ugreninov & Vaage 2006:28). Med andre ord kan det se ut til at antall timer brukt på studier er forholdsvis stabilt over tid.

Tabell 3.2 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier per uke, etter heltids/deltidsstudent. Tall justert for ekstremverdier.

		Organiserte studier	Selvstudier	Total studietid
Heltidsstudent	Gjennomsnitt	13,7	17,4	31,5
	Standardavvik	7,2	9,8	11,0
	Antall (N)	1625	1628	1514
Deltidsstudent	Gjennomsnitt	7,0	10,3	17,3
	Standardavvik	7,0	7,3	11,1
	Antall (N)	363	449	358
Alle	Gjennomsnitt	12,5	15,8	28,8
	Standardavvik	7,6	9,7	12,4
	Antall (N)	1988	2077	1872

Dette kan også illustreres ved å vise fordelingen av total tid brukt på studier for heltids- og deltidsstudenter (figur 3.1). Figuren viser at det er svært liten andel av heltidsstudentene som bruker mindre enn 20 timer per uke på studiene, og at det også er de færreste som bruker mer enn 50 timer per uke. Hoveddelen bruker mellom 25 og 40 timer per uke. Bildet for deltidsstudentene er helt annerledes, her er det vanligst å bruke lite tid: 25 prosent bruker mindre enn 10 timer per uke på studier.

³ Ekstremverdiene er definert ut ved å sette et «tak» på hvor mange timer per uke en student kan oppgi i organisert undervisning, selvstudier og arbeidstid. Taket for organisert undervisning er 30 timer per uke, mens selvstudier og arbeidstid begge har et maks timetall på 40 timer per uke. Alle som har et høyere tall enn grenseverdiene er definert som missing (ubesvart) i datamaterialet. Dermed blir antallet observasjoner noe redusert. Dette har størst effekt for heltidsstudenter, fremfor alt på selvstudier.

Figur 3.1 Fordeling av tid brukt på studier per uke, etter heltid/deltid.

I de videre analysene vil vi kun fokusere på heltidsstudentene, siden de utgjør omtrent 80 prosent av datamaterialet.

3.2 Tidsbruk på studier for ulike faggrupper

Fra tidligere studier, både i Norge og i andre land, vet vi at det er store fagforskjeller i tidsbruk på studiene (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002, Hovdhaugen 2004, Høgskoleverket 2010). Tabell 3.3 viser at det er relativt store forskjeller mellom ulike fagområder. De tre største fagområdene: lærerutdanning/pedagogikk, samfunnsfag og økonomisk-administrative fag ligger alle sammen forholdsvis nær gjennomsnittet, mens jus, realfag, ingeniørutdanning, helse og sosialfag samt sykepleie alle ligger over gjennomsnittet. Høyest total tidsbruk på studier finner vi i ingeniørutdanning, mens den er lavest i humaniora. Dette er i tråd med tidligere funn, se Wiers-Jenssen og Aamodt (2002) og Hovdhaugen (2004).

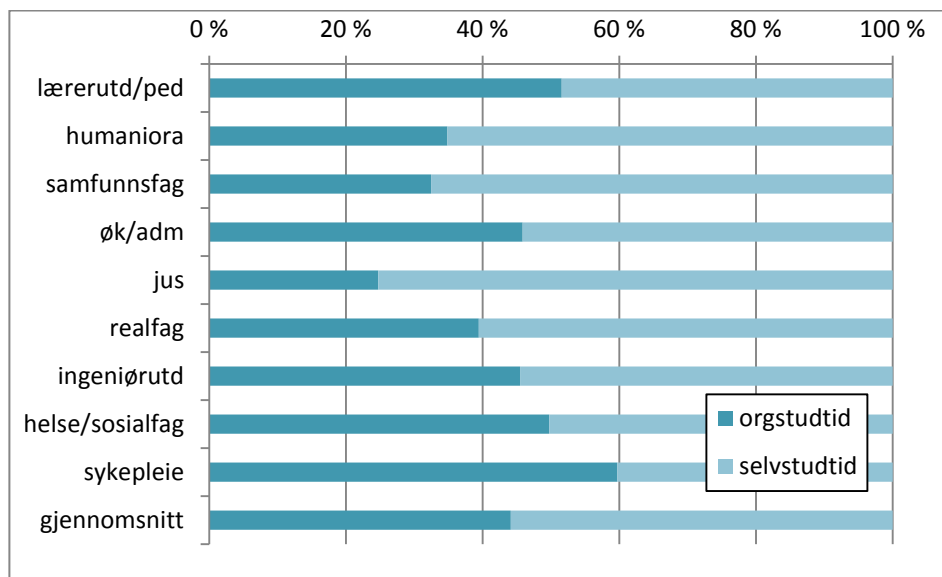
Tabell 3.3 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter fagområde. Heltidsstudenter, tall justert for ekstremverdier.

	Org.studtid	Selvstudier	Tot.studietid	N*
Lærerutd/ped.	15,2	14,2	29,3	223-235
Humaniora	9,1	17,0	26,6	142-155
Samfunnsfag	9,8	20,3	30,5	224-239
Øk.adm.	13,7	16,2	29,9	228-340
Jus	8,6	26,1	34,7	53-60
Realfag	13,3	20,5	34,5	131-149
Ingeniørutd.	16,0	19,3	36,0	168-188
Helse/sosialfag	16,5	16,6	33,2	162-184
Sykepleie	20,2	13,6	34,6	110-131
Andre	14,4	13,9	28,1	63-68
Gjennomsnitt	13,7	17,4	31,5	1504-1617

N* = N er ulik for de tre kolonner, N viser minimum-maksimum antall i hver gruppe.

I gjennomsnitt bruker studenter litt mer enn halvparten av studietiden sin på selvstudier og litt under halvparten av tiden på organisert undervisning. Men det er også forskjeller i hvordan studenter på forskjellige fag fordeler tiden sin mellom organiserte studier og selvstudier. Dette er illustrert i figur 3.2. Lærerstudenter og pedagogikkstudenter, og studenter i helse- og sosialfag bruker omtrent 50 prosent

av studietiden på selvstudier og 50 prosent på organiserte studier. Sykepleierstudentene er de eneste som bruker mesteparten av tiden på organisert undervisning, de bruker hele 60 prosent av tiden sin på det. Den andre ytterligheten er jus, der studentene bruker ca. 25 prosent av tiden sin på undervisning.. I humaniora og samfunnsfag bruker studentene omtrent en tredel på undervisning og to tredeler på selvstudier. Med andre ord er det store variasjoner mellom fag i hvordan studiet er organisert og hvor mye selvstudier som kreves i forhold til undervisning studentene får på studiet.

Figur 3.2 Fordeling av tid brukt på organiserte studier og selvstudier per uke, etter fagområde.

3.3 Tidsbruk på studier for typer læresteder og programmer

Tabell 3.4 viser en sammenligning av tid brukt på studier etter hvilken type utdanning studenten holder på med. Her ser vi at jo høyere utdanningsnivå studenten er registret på, desto høyere er tidsbruken. Studenter på master- eller Ph.D.-nivå bruker mest tid på studiene, fremfor alt selvstudier.

Tabell 3.4 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter studieprogram de går på. Heltidsstudenter, tall justert for ekstremverdier.

	Org.studtid	Selvstudier	Tot.studietid	N (min-maks)
Bare enkeltemne	10,0	14,5	24,5	21-25
Bare annet program	13,7	16,5	30,4	56-62
Bachelor	15,2	13,9	29,2	623-668
Master	13,0	20,1	33,5	741-791
PHD	10,7	22,8	35,1	54-64

Dersom vi ser på gjennomsnittlig tidsbruk etter hvilket mål studenten har med studiene sine finner vi mindre forskjeller i total studietid. Det er bare de som kun har mål om bachelorgrad som bruker mindre enn gjennomsnittet, og de som har mål om PhD som bruker mer enn gjennomsnittet. Alle de andre gruppene er som gjennomsnittet for heltidsstudent, det vil si bruker 31-32 timer per uke på studiene sine. Dermed kan det se ut til at det å ikke ha en videre plan for studiene sine ikke har noen negativ innvirkning på studieinnsatsen.

Tabell 3.5 Studentenes gjennomsnittlige tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter studiemål. Heltidsstudenter, tall justert for ekstremverdier.

	Org.studtid	Selvstudier	Tot.studietid	N (min-maks)
Mål om bachelorgrad	16,0	13,3	29,4	222-236
Mål om mastergrad	13,5	18,4	32,3	421-449
Mål om PhD	10,7	22,8	35,1	54-64
Mål om annet studieprogram	13,7	17,3	31,5	82-91
Planlegger ikke å fortsette studiene	12,7	18,3	31,4	315-349
Vet ikke ennå	14,0	17,0	31,3	416-457

I tillegg til at vi har informasjon om studentens ambisjonsnivå har vi også informasjon om hvilken type program de var registrert på, ved hvilken type lærested. Her skiller vi mellom programmer på bachelor og masternivå ved de to lærestedstypene med flest respondenter, de tradisjonelle universitetene⁴ og høyskoler. Ved de nye universitetene⁵ og ved private høyskoler inngår både bachelor og masterstudenter i dataene, men masterstudentene er for få til å bli skilt ut i egen gruppe. Imidlertid viser denne tabellen i stor grad det samme som den forrige, at det er studenter på masternivå som bruker mest tid på studiene sine, de bruker over 35 timer per uke og de bruker mer tid på selvstudier enn gjennomsnittsstudenten. Studenter på bachelornivå har en tidsbruk som tilsvarer gjennomsnittet for alle heltidsstudenter.

Tabell 3.6 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter lærested og nivå. Tall justert for ekstremverdier.

	Org.studietid	Selvstudier	Tot.studietid	N (min-maks)
Trad.univ., bachelor	10,8	19,5	30,8	258-271
Trad.univ., master	11,9	22,6	35,2	305-357
Nytt univ.	14,0	15,0	29,4	169-175
Statlig høysk., bachelor	16,1	14,7	31,1	553-579
Statlig høysk., master	13,5	20,8	35,6	43-53
Privat høysk.	14,0	14,8	28,7	167-176

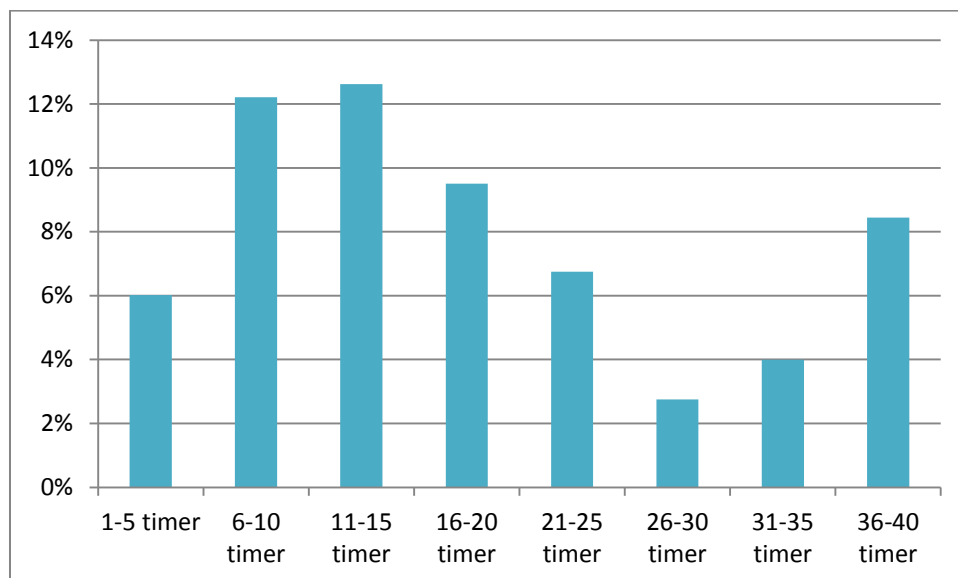
3.4 Tid brukt på inntektsgivende arbeid utenom studiene

Når en undersøkerstudenters tidsbruk er det svært vanlig også å se på hvor mye tid studenter bruker på arbeid utenom studiene. Dette er det gjort flere studier av tidligere i Norge (se for eksempel Wiers-Jenssen & Aamodt 2002, Hovdhaugen 2004, Ugreninov & Vaage 2006, Aamodt, Hovdhaugen & Opheim 2006). Eurostudent-dataene viser at en flertallet av studentene har arbeid ved siden av studiene: i gjennomsnitt er det bare 37,7 prosent som oppgir at de ikke har arbeidet ved siden av studiet når vi holder de vi mangler opplysninger for (131 personer) utenfor. Men dersom vi bare ser på heltidsstudentene er det 43 prosent som oppgir at de ikke jobber ved siden av studiene. Når vi både holder de som oppgir at ikke jobber, og de vi mangler informasjon om utenfor, finner vi at 58,8 prosent jobber ved siden av studiene. Fordelingen i arbeidstid blant alle studenter som er i arbeid, både heltids- og deltidsstudenter, gjengis i figur 3.3.

⁴ Universitet i Oslo, Universitet i Bergen, Universitet i Tromsø og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

⁵ Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB), Universitet i Stavanger og Universitet i Agder

Tallene samsvarer i stor grad med tidligere funn. I forrige Eurostudent-undersøkelse var det 38 prosent som oppga at de ikke hadde arbeid ved siden av studiene og 56 prosent som oppga at de hadde arbeid (Ugreninov & Vaage 2006, Aamodt, Hovdhaugen & Opheim 2006).

Figur 3.3 Antall timer per uke i inntektsarbeid, alle studenter med inntektsgivende arbeid.

Figuren viser at det er vanligst å jobbe mellom 6 og 15 timer per uke, det vil si å ha en deltidsjobb ved siden av studiene. Det er også en relativt stor andel som arbeider 36-40 timer per uke, men dette er primært de som studerer på deltid.

Tabell 3.7 viser at gjennomsnittlig arbeidstid per uke for alle studenter er 11,5 timer per uke. Heltidsstudentene jobber i gjennomsnitt 8,1 timer per uke, mens deltidsstudentene jobber 26,5 timer per uke (se tabell 3.7). Tabellen viser også at det er forskjeller i tid brukt på inntektsgivende arbeid mellom studenter ved ulike typer studiesteder. Vi vil gjøre oppmerksom på at tallene for deltidsstudenter, med unntak for bachelorstudenter ved statlige høyskoler, er svært små og derfor noe usikre (blant annet på grunn av store standardavvik).

Blant deltidsstudentene arbeider studenter på masternivå mer enn studenter på bachelornivå, men vi finner ikke tilsvarende gjennomgående mønster blant heltidsstudenter. Ved universitetene er faktisk masterstudentene de som jobber minst av alle grupper, mens det ved de statlige høyskolene ikke er noen forskjell i gjennomsnittlig arbeidstid mellom bachelorstudenter og masterstudenter. Studenter ved private høyskoler jobber mer enn gjennomsnittet, og dette gjelder både for heltidsstudenter og deltidsstudenter.

Tabell 3.7 Gjennomsnittlig antall timer per uke brukt på inntektsgivende arbeid ved siden av studiene, etter heltids/deltidsstudent og lærested. Heltidsstudenter, tall justert for ekstremverdier.

	Heltidsstudenter			Deltidsstudenter			Alle		
	Gj.snitt	N	St.avvik	Gj.snitt	N	St.avvik	Gj.snitt	N	St.avvik
Trad.univ., bachelor	8,0	279	9,4	21,0	49	15,4	9,9	328	11,5
Trad.univ., master	6,7	398	8,7	30,3	32	13,2	8,4	430	11,0
Nytt univ.	8,7	182	10,3	23,7	33	14,3	11,0	215	12,3
Statlig høysk., bachelor	7,9	628	8,9	25,4	187	13,9	11,9	815	12,6
Statlig høysk., master	8,0	63	11,8	31,7	40	12,4	17,2	103	16,7
Privat høysk.	11,1	183	9,9	31,0	53	14,6	15,6	236	13,9
Alle	8,1	1754	9,4	26,5	405	14,4	11,5	2159	12,8

I tillegg finner vi at kvinner i gjennomsnitt arbeider 12 timer per uke, mens menn arbeider 10 timer uke, men denne forskjellen skyldes i hovedsak at det er en noe større andel av kvinnene enn av mennene som er deltidsstudenter enn mennene (21 mot 15 prosent). Når vi skiller mellom heltids- og deltidsstudenter, finner vi at kvinnelige heltidsstudenter i gjennomsnitt bruker 1,5 timer mer enn menn på inntektsgivende arbeid (8,6 timer mot 7,1 timer) mens mannlige deltidsstudenter bruker 1 timer mer per uke på arbeid enn kvinnelige deltidsstudenter (27,2 timer mot 26,2 timer per uke).

Tabell 3.8. viser regionale variasjoner i antall timer brukt på inntektsgivende arbeid. Det er først og fremst blant heltidsstudenter vi finner forskjeller; de som studerer ved læresteder på østlandet og sørvestlandet jobber i snitt mer enn andre. Dette kan ha sammenheng med forhold som kostnadsnivå og tilgang på deltidsarbeid.

Tabell 3.8 Gjennomsnittlig tid brukt på inntektsgivende arbeid ved siden av studiene, etter heltids/deltidsstudent og landsdel lærestedet ligger i. Tall justert for ekstremverdier.

	Heltidsstudent	Deltidsstudent
Oslo og Akershus	9,2	27,3
Hedmark og Oppland	8,1	27,2
Østlandet ellers	10,4	26,0
Agder og Rogaland	9,8	24,1
Vestlandet	7,2	26,3
Trøndelag	5,6	27,6
Nord-Norge	7,5	25,7

Siden det er svært få deltidsstudenter vil vi i de videre analysene fokusere på heltidsstudentene. Tabell 3.9 viser at det er store fagforskjeller, i tråd med hva som er funnet i tidligere forskning. Tabellen viser tid brukt på organisert undervisning, selvstudier og arbeid. Det er generelt små variasjoner mellom fag i tid brukt på arbeid⁶, de fleste studentene bruker 8-10 timer per uke på arbeid. Uttaket er realfags- og ingeniørstudentene som bruker henholdsvis 4,9 og 5,2 timer per uke. Dette funnet er i tråd med funnene til Wiers-Jenssen og Aamodt (2002:73) og Hovdhaugen (2004:28). Lavere tidsbruk på arbeid blant realfags- og ingeniørstudentene kan i noen grad forklares av at de er blant de studentene som bruker mest tid på studiet. Samtidig bruker også jus- og sykepleierstudentene mye tid på studiene samtidig som de likevel har inntektsgivende arbeid på 8-10 timer per uke. Men en annen forklaring på mindre tid brukt til inntektsgivende arbeid kan være strukturen på studiene, at studenter i ingeniør- og realfag har mer bundet undervisningstid og dermed er mindre fleksible i forhold til å ta en deltidsjobb.

⁶ Dette kan sannsynligvis delvis komme av at flere av gruppene er svært sammensatte. I et større datamateriale ville det ha vært anledning til å se på forskjeller mellom enkeltfag, som er mye større enn det som fremkommer som forskjeller mellom fagområder her, se for eksempel Hovdhaugen 2004:28).

Tabell 3.9 Gjennomsnittlig tid brukt på studier, på arbeid ved siden av studiene og samlet tidsbruk, etter fagområde. Heltidsstudenter, tall justert for ekstremverdier.

	Studietid, tot.	Arbeidstid	Samlet tidsbruk	N (min-maks)
Lærerutd/ped.	29,3	8,0	37,5	221-242
Humaniora	26,6	8,8	35,7	138-167
Samfunnsfag	30,5	9,2	39,9	224-259
Øk.adm.	29,9	9,4	39,8	223-248
Jus	34,7	9,9	45,7	52-60
Realfag	34,5	4,9	39,9	131-153
Ingeniørutdanning	36,0	5,2	42,0	167-188
Helse- og sosialfag	33,2	9,7	43,8	157-184
Sykepleie	34,6	8,1	43,0	108-135
Andre	28,1	7,4	35,8	63-73
Gjennomsnitt	31,5	8,1	40,0	1484-1741

Om vi ser på studentenes samlede tidsbruk, bruker de i gjennomsnitt 40 timer per uke på studier og arbeid: 31,5 timer på studier og 8 timer på arbeid. Generelt ligger samlet tidsbruk blant studenter lik eller over en vanlig arbeidsuke i arbeidslivet (37,5 timer) for alle unntatt studenter i humaniora.

3.5 Studenter med behov for tilrettelegging

Generelt sett eksisterer det lite forskning på studenter med behov for tilrettelegging i høyere utdanning i Norge, og svært få kvantitative tilnærminger. I en landrapport fra Norge til OECD vises en status på hva som er gjort i forhold til høyere utdanning og studenter med ulike vansker og den bekrefter dette synet (Legard 2009). Kessel (2008) har gjennom en kvantitativ analyse undersøkt læringsmiljøet til bachelorstudenter ved profesjonsutdanninger ved ulike norske utdanningsinstitusjoner. Gjennom undersøkelsen vises det til ulike barrierer studenter med behov for tilrettelegging møter. En del av disse barrierene er de samme som alle studenter møter. Studiens lave svarprosent gjør at funnene ikke kan generaliseres. Gjennom en kvalitativ tilnærming har Magnus (2009) fokusert på studenter med behov for tilrettelegging og sett på ønsker studentene har for deltakelse i studentlivet. Brandt (2010, 2005) har gjennom flere kvalitative tilnærminger sett på universiteter og høyskolers strategier for å inkludere studenter med behov for tilrettelegging, samt sett på hvordan studentene opplever strategiene for inkludering i forbindelse med innføringen av kvalitetsreformen.

Studentene er i Eurostudent-undersøkelsen bedt om å besvare to spørsmål knyttet til behov for tilrettelegging i utdanningen. Et spørsmål om hva som gjør det vanskelig for dem å følge studiene, og svaralternativene er kronisk sykdom, mentale problemer, fysisk funksjonshemming og andre helseproblemer. I tillegg er de spurt om de føler at det tas tilstrekkelig hensyn til deres helseproblemer og/eller funksjonshemming ved studiestedet (Tabell 3.4).

Det er mulig å reise flere metodiske innvendinger til inndelingen av svaralternativene for det første spørsmålet. Det er mulig å legge mange forskjellige betydninger i begrepene som er brukt, og i det norske skjemaet var det ingen forklaringer til hva som menes med de ulike begrepene. En utfordring er å definere hvem som har behov for tilrettelegging (Grönvik, 2007; Oliver, 1990), men også hva som legges i de forskjellige begrepene funksjonsnedsettelse og funksjonshemming (Molden, Wendelborg & Tøssebro, 2009).

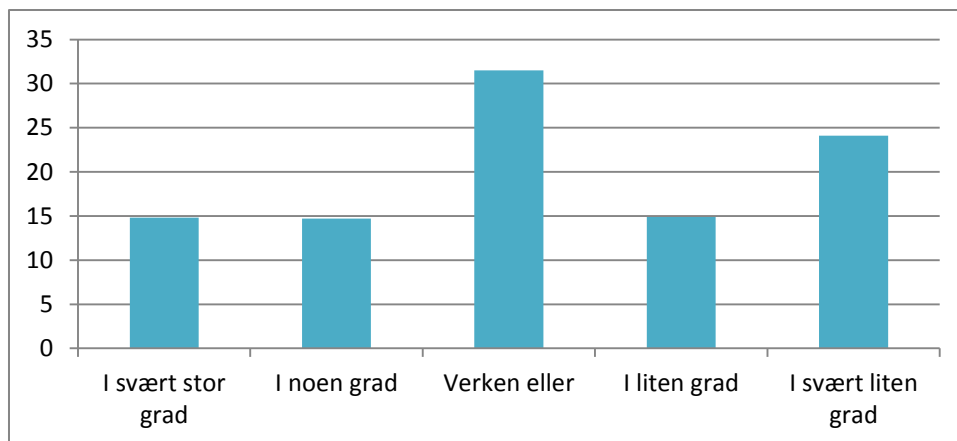
Tabell 3.10 Helserelevante problemer som gjør det vanskelig å følge studiene

	Prosent
Kronisk sykdom	5,4
Mentale problemer	6,5
Fysisk funksjonshemming	0,7
Andre helseproblemer	5,4
Funksjonshemming totalt	15,1
Ingen	84,9
N = 100	2275

Totalt er det 15 prosent av studentene som har svart bekreftende på spørsmålet om helse eller funksjonshemming gjør det vanskelig å følge studiene. Andelen studenter som i undersøkelsen oppgir å ha vansker med å følge studiene utgjør et betydelig mindretall blant studentene, og fører seg til et bilde av studenter som en uensartet gruppe. Men dette kan i noen grad henge sammen med hvordan det er målt, siden begrepet «funksjonshemming» er brukt. Begrepsbruken kan det gjøre at studenter som ikke ser på seg selv som funksjonshemmet eller som ikke opplever at de har store problemer velger å la være å svare på dette spørsmålet. Dette kan gjelde for studenter med for eksempel ADHD eller studenter med lese- og skrivevansker. Med andre ord ville en annen terminologi, som funksjonsvanske eller utfordring, kunne ha gitt helt andre svar. Dermed vil resultatene fra Eurostudent kun gi en indikasjon på hvor stor andel som opplever at de har en sykdom som vanskeliggjør studiene. Vi vil derfor også sette disse funnene i relasjon til andre funn i nasjonale undersøkelser.

Generelt har tidligere undersøkelser, både i Norge og internasjonalt benyttet ulike definisjoner av funksjonsvansker og det foreligger ikke statistikkoversikt for studenter med funksjonsvansker i Norge. I 2000 ble det gjort beregninger på at bruttotallet på studenter med ulike vansker i høyere utdanning lå et sted mellom 10-15 prosent (Knarlag & Jacobsen 2000). Dette omfatter både studenter som har behov for omfattende tilrettelegging og enklere tilretteleggingsbehov.

Det er kanskje overraskende at det er så få som nevner fysiske funksjonshemming som en vanske, en ville trodd at andelen studenter med fysisk funksjonshemming skulle være større. Sannsynligvis ligger det i dette at det er flere enn 0,7 prosent av studentene som har en fysisk funksjonshemming, men at mange av dem ikke opplever dette som en spesielt stor vanske for å gjennomføre studiet og dermed ikke krysser av for dette. Det kan også være at fysisk funksjonshemming hører inn under de mer «tradisjonelle» vansker og ved lærestedene og samfunnet generelt sett har det over tid vært et fokus på framkommelighet for personer med fysiske vansker som for eksempel rullestolbrukere. Et annet forhold som tas opp i levekårsundersøkelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne (Molden, Wendelborg & Tøssebro, 2009), viser at vansker studenter med funksjonsnedsettelse opplever oftere er knyttet til forhold utenfor selve studiesituasjonen eller studiested, og som kan ha å gjøre med og organisere hverdagen. I levekårsundersøkelsen fra 2007 framkommer det også at en andel på 19 prosent oppgir at ikke tilpassede studier var den viktigste årsaken til at de valgte et annet studium (Molden, Wendelbo & Tøssebro 2009).

Figur 3.4 Hensyntagen til helseproblemer/funksjonshemming

Svarene på om studenten føler at det tas tilstrekkelig hensyn helseproblemer/funksjonshemming sperrer seg nokså jevnt på alle kategoriene fra «I svært stor grad» til «I svært liten grad», men det er en svak overvekt på de negative svarene. Når svarmønsteret er så spredt, kan det bety at tilretteleggingen varierer sterkt fra studiested til studiested, og eventuelt også i forhold til de enkelte studentenes problemer. Variasjoner som størrelse på lærested, type lærested (høyskole eller universitet) bekreftes av andre studier (Brandt 2011, Brandt 2010, Båtevik, Vartdal & Veddegjærde 2003).

3.6 Oppsummering

Dette kapittelet har tatt for seg tid brukt på studier, tid brukt på inntektsgivende arbeid samt behov for tilrettelegging av studiene (for studenter med funksjonsnedsettelse). Heltidsstudenter bruker i gjennomsnitt 34 timer per uke på studier og 8 timer per uke på arbeid, mens deltidsstudenter bruker 18 timer per uke på studier og 26,5 timer per uke på arbeid.

Det er små forskjeller i tidsbruk på studier mellom studenter på ulike lange studieprogrammer og det er også små forskjeller etter type studiested. De eneste som skiller seg ut med relativt høy total tidsbruk er masterstudenter ved universiteter og statlige høyskoler. Derimot er det større forskjeller i tidsbruk mellom ulike fagområder, både i forhold til total tidsbruk og i forhold til fordeling av tid brukt på organiserte studier og tid brukt på selvstudier. Sykepleie, jus, realfag og fremfor alt ingeniørutdanning er de med høyest ukentlig total tidsbruk, 34-36 timer per uke. Men det er store forskjeller hvordan tiden er fordelt: jusstudentene bruker 75 prosent av tiden sin på selvstudier, mens sykepleierstudentene bare bruker 40 prosent av tiden på selvstudier. Både realfagstudentene og ingeniørstudentene bruker mer enn halvparten av tiden sin på selvstudier (60 prosent respektive 55 prosent).

Totalt sett har 59 prosent av studentene arbeid ved siden av studiene, men dette gjelder i større grad deltidsstudenter enn heltidsstudenter. Det er vanligst å arbeide mellom 6 og 15 timer per uke men en relativt stor andel arbeider også 36-40 timer per uke. Disse er i stor grad deltidsstudenter som har en heltidsjobb ved siden av studiene. I gjennomsnitt jobber deltidsstudentene 26,5 timer per uke, mens heltidsstudentene jobber 8 timer per uke. Det er forskjeller i hvor mye heltidsstudentene jobber både etter landsdel lærestedet de går på ligger i og etter fagområde. Studenter i Østlandsområdet, Agder og Rogaland arbeider mer enn gjennomsnittet. Realfags- og ingeniørstudenter jobber mye mindre enn gjennomsnittet, kun omkring 5 timer per uke. Dette kan muligens forklare av høy total tidsbruk på studier, eller av at de har en mindre fleksibel studiehverdag med mye bundet undervisning eller laboratorietimer.

Et mindretall av studentene, 15 prosent, oppgir at helse eller funksjonsnedsettelse gir dem utfordringer i forhold til å følge studiene. Dette tallet stemmer forholdsvis godt overens med tidligere beregninger av hvor stor andel av studentene i høyere utdanning som har ulike vansker (Knarlag & Jacobsen

2000). Det er sprikende svar i forhold til hvor fornøyde studentene er med tilrettelegging i forhold til deres vansker, men dette kan komme av at tilretteleggingen varierer sterkt fra studiested til studiested, og eventuelt også i forhold til de enkelte studentenes problemer. Dermed blir det vanskelig å si noe om det basert på våre spørreskjemadata.

4 Studentenes økonomi

4.1 Økonomiske rammebetingelser

I dette kapitlet skal vi se nærmere på ulike studentgruppers økonomiske rammebetingelser. I likhet med tidligere undersøkelser har studentene besvart en rekke spørsmål om økonomiske forhold. Spørsmålene gjelder deres månedlige disponible midler fra nærmere spesifiserte kilder, og omfanget av levekostnader til såkalte *nødvendige goder* (jf. Løwe og Sæther 2005). Dette er krevende spørsmål å svare på og når enkelte av spørsmålene i tillegg har fått en noe uheldig utforming, har tolkningen av svarene bydd på en del utfordringer. Det vil derfor være en del usikkerhet knyttet til de økonomiske dataene. Dette vil det bli gjort rede for nedenfor. For å få et inntrykk av kvaliteten på dataene, har vi så langt det er mulig sammenlignet våre tall med sammenlignbare tall fra andre datakilder og selvsagt også med tall fra undersøkelsen om Studentens levekår i 2005.

Når det gjelder spørsmålene om disponible midler, så omfatter dette spørsmål om støtte fra familie/samboer/ektefelle, støtte fra Lånekassen, inntekt fra egen jobb, sparepenger og andre kilder (inkludert annen offentlig og privat støtte). Studentene ble bedt om å oppgi aktuell sum per måned, og hvis de ikke hadde midler fra en kilde, skulle de krysse av for ingen disponible midler. Det viser seg imidlertid at en del av studentene har latt enkelte kilder stå helt ubesvart. Vi får da problemer med om vi skal tolke dette som 0 (studenten har ikke gidde å krysse av for «ingen disponible midler») eller som ubesvart (studenten har noe inntekt, men har ikke fylt inn noe beløp). Vi antar at den manglende utfyllingen mest sannsynlig skyldes at de ikke har inntekt fra den aktuelle kilden og har latt være å krysse av «for ingen disponible midler». F.eks. har spørsmålet om bruk av sparemidler 25 prosent ubesvart (av de som har svart har mellom to tredeler og tre firedeler svart at de ikke har sparemidler) mens spørsmålet om inntekt fra eget arbeid bare har 8 prosent. Lar vi ubesvart bli værende ubesvart, blir vi dessuten stående igjen med svært få observasjoner når vi skal summerer de ulike inntektskildene. Vi har derfor omkodet ubesvart til null. En konsekvens av dette vil være at vi sannsynligvis får for lave anslag på de ulike inntektskildene. De som til slutt blir stående som ubesvart, er de som etter summering av alle inntektskilder står med null disponible midler per måned samt noen få personer med ekstremt høye verdier på totale disponible midler per måned.

En tilsvarende problematikk gjelder også for utgiftsmålene. Utgiftene kartlegges gjennom to hovedspørsmål som består av flere underspørsmål. I hvert av hovedspørsmålene blir studenten bedt om å skille mellom utgifter han/hun selv betaler og utgifter som betales av andre og å sette et kryss dersom han/hun ikke har noen av de aktuelle kostnadene. Også på disse spørsmålene registrerer vi omfattende problemer knyttet til ubesvart. Disse har vi håndtert ved å nytte samme strategi som for inntektsmålene. De omtalte problemene gjør at det også vil knytte seg en viss usikkerhet til våre utgiftsmål og at nivået trolig er noe for lavt.

Det ene hovedspørsmålet om kostnader gjelder direkte kostnader i forbindelse med studiene som semesteravgift, utgifter til lærebøker osv. mens det andre gjelder andre kostnader per måned til *nødvendige goder* som bokostnader. Nødvendige goder er dagligvarer, klær/skotøy, helsepleie, telefoni, studielitteratur/studieavgifter mv., kollektivtransport, hjemreiser, utgifter til tilsyn med barn og boutgifter. Det er her viktig å være klar over at utgifter til alkohol, tobakk, sport, musikk, billetter til forestillinger, aviser og magasiner, kafébesøk, motorkjøretøy, feriereiser osv ikke er inkludert her. Derved kjenner vi ikke students totale utgifter per måned. Ved å sammenligne inntektsmålet med utgiftene til nødvendige goder, får vi imidlertid en indikasjon på hvor presset studentenes økonomi er.

4.2 Inntektskilder

Studentene er som vi tidligere har sett, en heterogen gruppe som får sine "inntekter" fra flere ulike kilder. Hvor viktige de enkelte inntektskildene er, avhenger blant annet av hvilken livsfase studenten er i. For de fleste gruppene er det grunn til å anta at midler fra Lånekassen og inntekt av eget arbeid vil være de viktigste kildene til livsopphold. Andre kilder har trolig mindre generell betydning, men kan for enkelte grupper av studenter ha stor betydning. Dette gjelder blant annet økonomisk støtte fra familie/samboer og bidrag fra andre offentlige stønadsordninger enn studiestøtte (f.eks. barnetrygd, overgangsstonad) som kan spille en stor rolle for enkelte grupper av studenter som f.eks. studenter med barn.

Studentene fikk følgende spørsmål: Hvor store er dine gjennomsnittlige disponible midler per måned fra følgende kilder? Med disponible midler menes penger til månedlig forbruk, uavhengig av når du mottok/tjente pengene:

- Støtte fra familie/samboer/ektefelle
- Støtte fra lånekassen
- Inntekt fra egen jobb
- Sparepenger. Ta bare med sparepenger du bruker per måned
- Andre kilder, inkludert annen offentlig og privat støtte

Tabell 4.1 viser studentenes disponible inntekter per måned.

I følge tabell 4.1 mottar studentene i gjennomsnitt rundt 4 500 kroner per måned i støtte fra Lånekassen. Enslige uten barn mottar 4 930 kroner per måned. Hvis disse tallene gjenspeiler realiteter, innebærer det i så fall en nedgang i gjennomsnittlig støtte fra Lånekassen fra 2004 da den gjennomsnittlige årlige støtten var 57 000 for alle studenter og 63 000 kroner for enslige uten barn. Fordelt på de 10 månedene det gis studiestøtte for, gir dette et gjennomsnittlig støttebeløp på 5 700 kroner per måned i 2004 for alle og 6 300 kroner for enslige uten barn. Det tyder på at vi operer med noe for lave anslag for studiestøtte. En mulig forklaring på det lave støttebeløpet, kan være at studentene har oppgitt det støttebeløpet som utbetales i andre til femte måned hvert semester uten å korrigere for at to femdeler av støttebeløpet for det inneværende semesteret ble utbetalt i semesterets første måned. Støttebeløpet som studentene mottar i andre til femte måned utgjør bare 75 prosent av det beløpet som ville blitt utbetalt dersom støttebeløpet hadde blitt utbetalt i fem like store rater. Korrigerer vi for disse forholdene og fordeler studiestøtten likt på semesterets fem måneder, får vi en gjennomsnittlig studiestøtte på 5 960 kroner per måned for alle studentene og 6 570 kroner for enslige uten barn i 2010. Vi kjenner ikke til den faktiske utviklingen i studiestøtte for perioden 2004/05 til 2009/10, men i følge Lånekassen var det en økning på i inderkant av 10 (9,5 prosent) i kostnadsnormen for enslige i denne perioden. Hvis enslige uten barn har hatt en tilsvarende utvikling i det faktiske stønadsbeløpet, tilsier dette en studiestøtte for enslige i 2009/10 på 6 900 per måned. Dette skulle være sammenlignbart med de 6 570 kronene studentene ville fått utbetalt dersom terminbeløpet ble utbetalt i fem like store rater. Det er fremdeles noe avvik, men avviket er ikke alarmerende stort lenger.

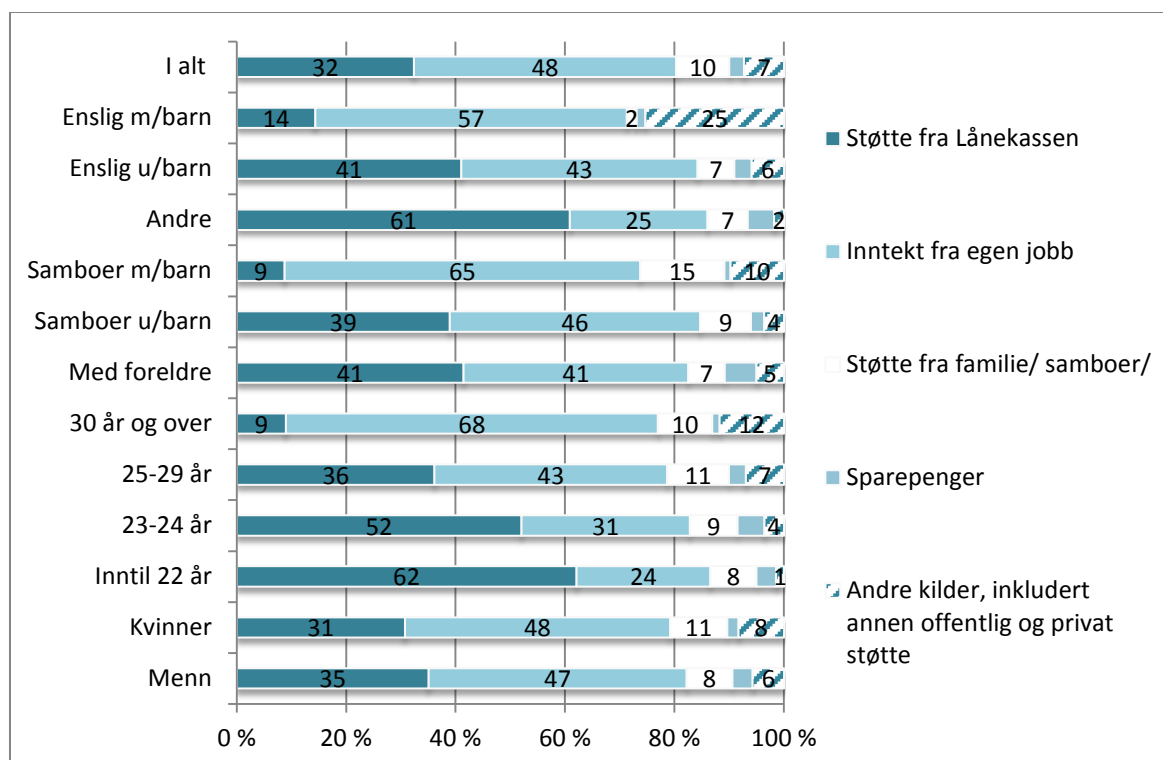
Tabell 4.1 Studentenes gjennomsnittlige inntekter per måned etter ulike kjennetegn

	Antall personer	Totalt til disposisjon	Støtte fra familie/samboer/ektefelle	Støtte fra Lånekassen	Inntekt fra egen jobb	Sparepenger	Andre kilder, inkl. annen offentlig og privat støtte
Total	2 195	13 800	1 340	4 470	6 610	370	1 010
Kjønn							
Menn	721	13 640	1 140	4 780	6 430	510	780
Kvinner	1 474	13 900	1 460	4 270	6 730	280	1 160
Alder							
Inntil 22 år	809	9 370	790	5 810	2 290	330	140
23-24 år	414	10 860	950	5 650	3 340	530	390
25-29 år	429	13 310	1 500	4 810	5 660	410	930
30 år og over	543	21 230	2 110	1 900	14 440	280	2 500
Husholdningstype							
Med foreldre	146	7 950	530	3 290	3 260	460	400
Samboer u/barn	503	12 640	1 180	4 920	5 780	300	460
Samboer m/barn	373	22 530	3 470	1 970	14 640	240	2 210
Andre	624	9 940	730	6 050	2 500	480	180
Enslig u/barn	447	12 030	810	4 930	5 190	380	710
Enslig m/barn	101	21 230	390	3 050	12 070	330	5 380
Type utdanning							
Tradisjonelt universitet bachelornivå	331	14 920	1 040	3 510	9 600	310	460
Tradisjonelt universitet, master	431	11 910	1 150	4 780	4 700	400	890
Nytt universitet	222	11 900	1 380	5 510	4 210	390	420
Statlig høgskole, bachelor	821	13 790	1 850	4 310	6 300	390	940
Statlig høgskole, master	103	13 560	1 190	4 270	6 240	370	1 490
Privat høgskole	252	18 430	2 130	3 490	11 580	410	820
Heltids/deltidsstudier							
Heltid	1 740	11 510	1 280	5 470	3 440	440	890
Deltid	406	22 050	1 590	910	18 010	130	1 420
Annet	30	20 070	1 200	1 290	15 740	160	1 670

Legges de korrigerede tallene for bidrag fra Lånekassen til grunn, får vi at støtte fra Lånekassen i 2009/2010 utgjorde om lag 39 prosent av disponible inntekter per måned når vi ser alle studenter samlet og 48 prosent for enslige uten barn. Disse andelenene er omtrent av samme størrelsesorden som man fant i 2005-undersøkelsen (Løwe og Sæther 2007). Det må imidlertid presiseres at Løwe og Sæthers tall for disponibel inntekt er basert på registerstatistikk mens tallene i tabell 4.1 er basert på studentenes egne rapporter om inntektskilder.

Figur 4.1 viser den prosentvise fordelingen for de ulike inntektskilder for enkelte grupper av studenter. Den tar utgangspunkt i de ukorrigerede tallene i tabell 4.1 som det er knyttet stor usikkerhet til. Figuren gir imidlertid en viss pekepinn på hvordan de ulike studentgruppers inntektsprofiler er.

Ser vi alle studentene under ett, er inntekt fra eget arbeid studentenes viktigste inntektskilde; i gjennomsnitt kommer nesten halvparten av studentenes inntekter fra eget arbeid. Støtte fra familie/samboer/ektefelle og andre kilder spiller en mer begrenset rolle og utgjorde hver rundt 10 prosent av studentenes inntekter. Det er imidlertid interessant at hele 35 prosent av studentene mottok støtte fra familie/samboer eller ektefelle noe som indikerer at vi har å gjøre med mange små bidrag (jf. vedleggstabell 9). Ca en tredel av studentens inntekter kommer fra Lånekassen og 72 prosent av studentene mottar støtte fra Lånekassen. Sparepenger og "andre kilder" har liten betydning for studentenes økonomi med unntak for enslige studenter med barn som får rundt en firedel av sine inntekter fra "andre kilder".

Figur 4.1 Andelen inntekter per måned fra ulike kilder

Det er ingen store forskjeller mellom mannlige og kvinnelige studenter verken når det gjelder omfang av inntekter eller innretningen.

Støtten fra Lånekassen avtar med studentenes alder og hvilken livsfase de er i. Studenter som er under 25 år får drøyt halvparten av sine inntekter gjennom støtte fra Lånekassen mens studenter over 30 år kun får ca. ti prosent. Den sistnevnte gruppen får ca. to tredeler av sine inntekter fra eget arbeid mens det gjelder drøyt en firedel av studenter under 25 år. Hjemmeboende (hos foreldre) studenter har totalt sett de laveste inntektene fra ulike kilder mens husholdninger med barn har de høyeste. Dette betyr imidlertid ikke at husholdninger med barn gjennomsnittlig har den høyeste støtten fra Lånekassen. Det er enslige studenter som bor sammen med andre som mottar den høyeste støtten fra Lånekassen. Enslige og samboere/ektefeller med barn skiller seg fra de andre studentene ved å ha de gjennomsnittlige høyeste inntekter fra eget arbeid og de høyeste støttebeløpene fra andre kilder. De andre kildene omfatter bidrag fra universelle støtteordninger for personer med omsorg for barn som barnetrygd, barnebidrag, overgangsstønad osv. Disse inntektskildene har stor betydning for enslige foreldres inntekter. Blant enslige med barn utgjør studiestøtten fra Lånekassen kun 14 prosent av inntektene mens støtte fra "andre kilder" utgjør ca. en firedel av deres inntekter.

Til slutt ser vi at heltidsstudenten skiller seg fra deltidsstudenten med bare halvparten av deltidsstudentens månedlige inntekter. Mens heltidsstudenten får halvparten av sin disponible inntekt som støtte fra Lånekassen, får deltidsstudenten rundt 80 prosent av sin inntekt fra eget arbeid.

4.3 Studentenes utgifter

I undersøkelsen kartlegges studentenes levekostnader per måned til *nødvendige goder* (jf. definisjon i kap.4.1). Det er her viktig å være klar over at utgifter til alkohol, tobakk, sport, musikk, billetter til forestillinger, aviser og magasiner, kafébesøk, motorkjøretøy, feriereiser osv. ikke er inkludert her. Derved kjenner vi ikke students totale levekostnader per måned. I tillegg kartlegges studentenes studiekostnader per semester som omfatter kostnader som semesteravgift, utgifter til lærebøker osv. Disse to kostnadselementene vil gi et minimumsanslag for studentenes kostnader. Vi starter med å se på studentenes studieutgifter per semester.

4.3.1 Studieutgifter per semester

Studentene fikk følgende spørsmål om studieutgifter:

Hva er dine kostnader i forbindelse med studiene per semester? Oppgi kostnadene i hele kroner og kryss av for hvem som betaler de ulike kostnadene. Hvis du ikke har en av kostnadene, så krysser du av i boksen «Har ingen kostnader»

- Semesteravgift
- Kostnader til læremidler, kopiering, studiereiser/ekskursjoner
- Andre regelmessige utgifter

Tabell 4.2 oppsummer studentens svar på spørsmålet. Tabellen gir studentenes samlede studieutgifter uavhengig av om det er studenten selv eller andre som har betalt kostnadene. Vedleggstabellene 10 og 11 viser hva som er betalt av studenten selv og hva som er bestemt av andre.

Tabell 4.2 viser at det er en gruppe studenter som skiller seg fra de andre med svært høye studieutgifter. Det er ikke overraskende studenter ved private høgskoler. De har studieutgifter som er omtrent tre ganger så høye som gjennomsnittet for alle studenter. De høye studieavgiftene ved BI er antakelig en vesentlig årsak til de høye studieavgiftene ved private høgskoler i tabellen. Studieavgiftene synes for øvrig å variere lite mellom ulike grupper av studenter.

Tabell 4.2 Studentenes gjennomsnittlige kostnader til studier per semester etter ulike kjennetegn

	Antall personer	Totale studie- utgifter	Semester- avgift	Læremidler	Andre regel- messige utgifter
Total	2 195	8 270	2 990	3 020	2 260
Kjønn					
Menn	699	8 290	3 430	2 820	2 040
Kvinner	1 469	8 260	2 710	3 140	2 400
Alder					
Inntil 22 år	798	8 350	2 970	2 970	2 410
23-24 år	409	7 670	2 820	2 850	2 000
25-29 år	418	7 960	2 900	2 880	2 170
30 år og over	543	8 760	3 180	3 270	2 310
Husholdningstype					
Med foreldre	148	9 510	4 670	2 910	1 930
Samboer u/barn	492	7 720	2 880	3 030	1 800
Samboer m/barn	376	8 330	3 150	3 190	1 990
Andre	611	8 120	2 710	2 830	2 570
Enslig u/barn	434	8 460	2 750	2 970	2 740
Enslig m/barn	105	8 910	3 110	3 580	2 220
Type utdanning					
Tradisjonelt universitet, bachelor	325	5 790	640	2 780	2 370
Tradisjonelt universitet, master	435	6 050	610	2 990	2 450
Nytt universitet	218	6 010	670	2 840	2 510
Statlig høyskole, bachelor	823	6 270	1 130	2 930	2 210
Statlig høyskole, master	112	7 150	830	3 820	2 500
Privat høyskole	221	24 630	19 390	3 460	1 790
Heltids/deltidsstudier					
Heltid	1 708	8 060	2 780	2 970	2 310
Deltid	416	9 070	3 740	3 180	2 140
Annet	24	8 440	4 580	2 920	930

4.3.2 Nødvendige levekostnader per måned

På sammen måte som studentenes inntekter varierer med hvilken livsfase de er i, vil studentenes levekostnader til nødvendige goder gjøre det. Studentene besvarte følgende spørsmål angående deres utgifter eller kostnader:

Hva er dine levekostnader per måned? Oppgi kostnadene i hele kroner og kryss av for hvem som betaler de ulike utgiftene. Hvis du ikke har en av kostnadene, så krysser du av i boksen "Har ingen kostnader."

- Bokostnader: husleie, fyring, vann, elektrisitet
- Dagligvarer, f.eks. mat, klær, toalettartikler osv., men ikke tobakk
- Reisekostnader
- Helsekostnader, f.eks. legebesøk, medisiner
- Telefon, internett

- Barneomsorg
- Andre regelmessige utgifter

Som beskrevet innledningsvis i dette kapitlet, var spørsmålene til dels mangelfullt utfylt slik at dataene av den grunn vil være noe usikre. Et annet forhold er at enkelte studenter kan ha vanskelig for å anslå enkelte av sine utgifter fordi de ikke helt har oversikten (for eksempel til dagligvarer) eller fordi kostnadene kan variere en del fra måned til måned (for eksempel helsekostnader). Bokostnadene er antakelig de kostnadene som studentene har best oversikt over og mest korrekt gjengitt. Boutgiftene vil bli nærmere analysert i kapittel 5.

Tabell 4.3 viser studentenes total månedlige levekostnader uavhengig av om kostnadene er betalt av studenten selv eller andre. Vedleggstabellene 9 og 10 hva som er betalt av studenten selv og av andre. I tabell 4.3 blir de månedlige levekostnader til nødvendige goder anslått til ca. 11 000 kroner. Videre viser tabellen, ikke uventet, at bokostnader og utgifter til dagligvarer utgjør de største utgiftspostene, til sammen ca. tre firedeler av studentenes levekostnader. Dette gjelder alle grupper av studenter med unntak av de studentene som bor hos foreldre/forelder og som kun betaler en symbolsk husleie.

Tabell 4.3 Studentenes månedlige levekostnader til nødvendige goder

	Antall personer	Total-kostnader	Bokost-nader	Daglig-varer	Reise-kostnader	Helse-kostnader	Telefon internett	Barne-omsorg	Andre regelm. utgifter
Total	2 155	11 040	5 260	3 060	840	160	460	370	880
Kjønn									
Menn	707	10 410	4 970	2 830	810	140	410	270	960
Kvinner	1 448	11 450	5 450	3 210	860	180	500	430	830
Alder									
Inntil 22 år	796	7 350	3 610	2 230	640	120	320	10	430
23-24 år	411	8 780	4 330	2 610	670	160	380	40	590
25-29 år	427	10 820	5 240	2 940	790	170	450	250	980
30 år og over	521	17 140	7 880	4 460	1 230	220	690	1 100	1 560
Husholdningstype									
Med foreldre	114	4 310	610	1 580	950	210	310	0	650
Samboer u/barn	505	10 010	5 010	2 900	760	160	410	0	780
Samboer m/barn	357	19 200	8 920	4 840	1 220	210	740	1 590	1 680
Andre	625	7 860	3 990	2 360	590	120	350	10	440
Enslig u/barn	455	9 230	4 500	2 590	780	160	400	0	810
Enslig m/barn	98	17 490	7 710	4 630	1 290	250	770	1 430	1 410
Type utdanning									
Tradisjonelt universitet, bachelor	326	10 010	4 890	2 960	680	160	380	220	720
Tradisjonelt universitet, master	435	9 850	4 790	3 000	590	130	350	250	740
Nytt universitet	209	10 460	4 780	2 880	1 000	200	450	320	840
Statlig høgskole, bachelor	806	11 150	5 220	2 990	900	150	500	450	940
Statlig høgskole, master	103	14 210	6 980	3 930	920	280	590	610	900
Privat høgskole	242	12 600	5 940	3 270	1 050	200	540	420	1 190
Heltids/deltidsstudier									
Heltid	1 723	9 470	4 550	2 720	750	150	400	230	670
Deltid	386	16 960	7 950	4 360	1 220	210	680	910	1 640
Annet	27	16 160	7 440	4 510	500	140	660	760	2 150

4.3.3 Dekker inntektene utgiftene?

For å få et inntrykk av hvor presset studentenes økonomi er, ser vi utgiftene i forhold til inntektene. Utgiftene til nødvendige goder og studieutgiftene vil utgjøre utgiftssiden. Ved å fordele studieutgiftene i like rater på semesterets fem måneder og legge de til levekostnadene, får vi de samlede månedlige studie- og levekostnadene. Ved å sammenligne inntekter og utgifter, får vi et inntrykk av hvilke marginer studentene har når nødvendige utgifter er betalt.

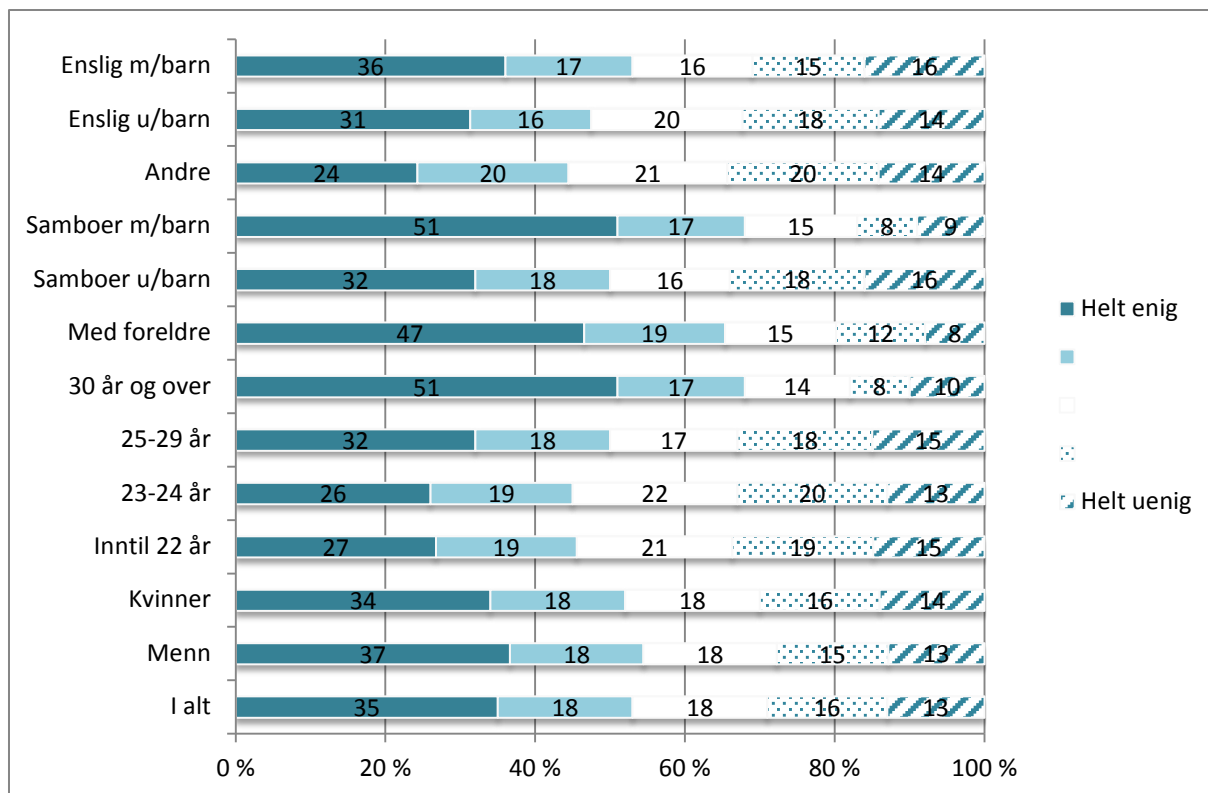
Tabell 4.4 Studentens månedlige inntekter og utgifter til studier og nødvendige levekostnader

	Antall personer	Levekostnader	Studiekostnad	Totale utgifter	Totale inntekter	Overskudd
Total	2 155	11 040	1 650	12 540	13 800	1 020
Kjønn						
Menn	707	10 410	1 660	11 790	13 640	1 540
Kvinner	1 448	11 450	1 650	13 010	13 900	690
Alder						
Inntil 22 år	796	7 350	1 670	9 000	9 370	440
23-24 år	411	8 780	1 530	10 380	10 860	680
25-29 år	427	10 820	1 590	12 260	13 310	940
30 år og over	521	17 140	1 750	18 720	21 230	2 090
Husholdningstype						
Med foreldre	114	4 310	1 900	6 460	7 950	2 180
Samboer u/barn	505	10 010	1 540	11 400	12 640	1 010
Samboer m/barn	357	19 200	1 670	20 630	22 530	1 310
Andre	625	7 860	1 620	9 450	9 940	530
Enslig u/barn	455	9 230	1 690	10 850	12 030	960
Enslig m/barn	98	17 490	1 780	19 160	21 230	1 820
Type utdanning						
Tradisjonelt universitet, bachelor	326	10 010	1 160	11 160	11 910	810
Tradisjonelt universitet, master	435	9 850	1 210	11 050	11 900	1 040
Nytt universitet	209	10 460	1 200	11 700	13 790	2 110
Statlig høgskole, bachelor	806	11 150	1 250	12 190	13 560	1 130
Statlig høgskole, master	103	14 210	1 430	15 500	18 430	2 600
Privat høgskole	242	12 600	4 930	17 110	17 300	-800
Heltids/deltids-studier						
Heltid	1 723	9 470	1 610	11 020	11 510	500
Deltid	386	16 960	1 810	18 560	22 050	3 130
Annet	27	16 160	1 690	16 820	20 070	2 280

Tabell 4.4 viser at de fleste gruppene har et lite overskudd som kan brukes til andre formål enn nødvendige goder. Studenter som bor med foreldre og enslige med barn er de gruppene som i følge tabellen har den romsligste økonomien. Vi er imidlertid noe usikre på hvor godt disse tallene gjenspeiler realiteter. Ved å studere studentenes svar på følgende spørsmål, kan bildet kan nyanseres:

Hvor enig/uenig er du i følgende påstand? "Jeg har penger nok til å dekke mine månedlige utgifter".

Studentene ble bedt om å vurdere utsagnet på en 5 punkts skala fra helt enig til helt uenig. Det er noe uklart om det her dreier seg om alle månedlige utgifter, inkludert alkohol, tobakk osv., men det kan være nærliggende å tolke spørsmålet til fortsatt å dreie seg om utgifter til nødvendige goder. Figur 4.2 viser hvordan ulike grupper av studenter svarte på disse spørsmålene.

Figur 4.2 Studenter etter i hvilken grad de er helt enig i at de har penger nok til å dekke månedlige utgifter

Figur 4.2 viser at så vidt over halvparten av studentene er enig i at de har penger nok til å dekke månedlige utgifter mens mellom en firedel og en tredel av studentene er enten uenig eller helt uenig i utsagnet. De gruppene som i størst utstrekning er helt enig i at de har nok penger, er de som er 30 år eller eldre, de som bor sammen med foreldre og samboere med barn. Dette er grupper som ifølge tabell 4.4 har et «inntektsoverskudd» som er større enn gjennomsnittet. Mest misfornøyd var enslige uten barn som bor alene, andre enslige og samboere uten barn. Det kan dermed virke som at samboende studenter med barn er mer fornøyd enn de som er enslige uten barn. Dette kan skyldes at studenter med barn nyter godt av universelle stønadsordninger som gir dem et godt økonomisk fundament eller at samboer/ektefelle er i arbeid. Det kan også ha sammenheng med at studenter med barn ikke har det samme behovet for et kostnadskreven sosialt liv som f. eks. enslige studenter uten barn. Enslige med barn som i følge tabell 4.4 har et overskudd klart større enn gjennomsnittet, skiller seg imidlertid ikke fra gjennomsnittet i sin vurdering av økonomien. Dette kan bl.a. ha sammenheng med at «overskuddet» skal fordeles på goder til både forelder og barn.

4.4 Oppsummering

Studentene får sine «inntekter» fra ulike kilder hvorav støtte fra Lånekassen og inntekt fra eget arbeid er viktigste kilde til livsopphold. Gjennomsnittlig får studentene 80 prosent av sine inntekter fra disse to kildene. Inntekt fra eget arbeid utgjør gjennomsnittlig nesten halvparten av studentenes inntekter mens støtte fra Lånekassen utgjør rundt en tredel. Hvor viktige de ulike kildene til livsopphold er, varierer med hvilken livsfase studenten er i. For studenter med barn spiller inntekt fra andre kilder som offentlige og private støtteordninger (barnetrygd, barnebidrag, overgangsstønad med mer) en større rolle enn støtte fra Lånekassen.

I likhet med inntektene varierer studentenes kostnader til nødvendige goder med hvilken livsfase de er i. Studenter med barn, enten de er enslige eller gifte/samboende har de høyeste utgiftene. Boutgifter og utgifter til dagligvarer utgjør ca. tre firedeler av studentenes levekostnader. Dette gjelder alle

grupper av studenter med unntak av de studentene som bor hos foreldre/forelder som kun betaler en symbolsk husleie.

Sammenholder vi studentenes inntekter og utgifter til nødvendige goder, er det for alle grupper et lite overskudd som kan nyttes til alkohol, tobakk, sport, musikk, billetter til forestillinger, aviser og magasiner, kafébesøk, motorkjøretøy, feriereiser osv. Studenter som bor med foreldre og enslige med barn er de gruppene som tilsynelatende har den romsligste økonomien. På direkte spørsmål om de var enige i at de hadde nok penger til å dekke de månedlige utgiftene, sa majoriteten av studentene seg enig i at de har penger nok til å dekke månedlige utgifter, mens mellom en firedel og en tredel var uenig eller helt uenig i utsagnet. De gruppene som i størst utstrekning er helt enig i at de har nok penger, er de som er 30 år eller eldre, de som bor sammen med foreldre og samboere med barn. Dette er grupper som ifølge tabell 4.4 har et «inntektsoverskudd» som er større enn gjennomsnittet. Mest misfornøyd var enslige uten barn som bor alene, andre enslige og samboere uten barn.

5 Bosituasjon og boutgifter

5.1 Hvordan bor studentene?

Det er vanlig at norsk ungdom forlater foreldrehjemmet relativt kort tid etter fullført videregående skole. Dette har dels sammenheng med ungdommens egne ønsker om selvstendighet. Dels har det også sammenheng med samfunnets syn på ungdom som voksne, selvstendige individer som skal greie seg selv økonomisk. Dette har vært mulig å realisere gjennom et godt fungerende arbeidsmarked som muliggjør en kombinasjon av utdanning og arbeid på den ene siden og godt utbygde velferdsordninger. For studenter gir Statens lånekasse for utdanning mulighet for gunstige lån og stipend som gjør det mulig for den som ønsker det, å bo i egen bolig uavhengig av foreldre. Dette gjør at norske studenter skiller seg fra en del andre europeiske land. Et annet forhold som bidrar til en lav andel hjemmeboende studenter, er den relativt sett høye andelen med eldre studenter (jf. 2.1).

Tabell 5.1 viser om studentene bor sammen med andre.

Tabell 5.1 Studenter etter hvem de eventuelt bor sammen med

	I alt	Menn	Kvinner
Forelder/foreldre	7,2	8,6	6,3
Samboer/ektefelle	42,6	34,5	47,7
Barn (egne og andres)	20,3	12,6	25,2
Med annen/andre enn ovenstående	26,6	31,4	23,4
Bor alene	21,5	25,9	18,7
Antall personer	2303	2303	2303

Tabell 5.1 viser at en liten minoritet av studentene bor sammen med foreldrene sine. I underkant av halvparten av studentene bor sammen med ektefelle/samboer, mens rundt 20 prosent av studentene bor alene. Mannlige studenter skiller seg fra de kvinnelige med en lavere andel som bor sammen med samboer/ektefelle og en høyere andel som bor sammen med andre enn foreldre eller ektefelle/samboer og en høyere andel som bor alene. Mannlige studenter bor dessuten i mindre grad enn kvinnelige studenter sammen med barn. Disse kjønnsforskjellene med hensyn til boform gjenspeiler nok i en viss grad forskjeller i aldersstruktur mellom de kvinnelige og mannlige studentene. Blant de kvinnelige studentene er det relativt sett en høyere andel eldre studenter, og disse er i større grad enn de yngre studentene etablert med egne familier. Det er imidlertid tendenser til at mannlige studenter uansett alder i større grad enn de kvinnelige enten bor alene eller bor sammen med andre enn foreldre eller ektefelle/samboer og i mindre grad bor sammen med barn (basert på logistiske

regresjonsanalyser der kjønn og alder er forklaringsvariabler, som ikke er vist her). Vedleggstabell 14 viser hvem studentene bor sammen med etter en mer detaljert fordeling på kjennemerker.

5.1.1 Hvor fornøyd er så studentene med sin bolig?

Tabell 5.2 studenter etter hvor tilfreds de er med sin bolig

	Antall	%	1 Svært fornøyd	2	3	4	5 Svært misfornøyd
Forelder/foreldre		100,0	62,1	18,4	14,6	2,5	2,4
Samboer/ektefelle		100,0	66,1	21,2	8,9	2,9	0,9
Barn (egne og andres)		100,0	67,8	23,2	6,2	2,0	0,9
Med annen/andre enn ovenstående		100,0	38,2	35,5	17,4	5,7	3,2
Bor alene		100,0	40,5	28,9	19,6	9,1	2,0

Tabell 5.2 viser at studentenes tilfredshet med boligen de bor i, varierer en del mellom ulike grupper av studenter. Den høyeste andelen studenter som var svært fornøyd med sin bolig var de som bodde sammen med barn og/eller samboer/ektefelle. Rundt to av tre i disse to gruppene var svært fornøyd med sin bolig i innværende semester. Også blant de som bodde hos forelder/foreldre var over halvparten av studentene svært fornøyd med sin bolig. Lavest andel svært fornøyd fant vi blant de som bor alene og de som bor sammen med andre enn foreldre eller samboere/ektefelle der rundt 40 prosent var svært fornøyd. Mellom 3 og 11 prosent av de ulike gruppene rapporterte at de var misfornøyd eller svært misfornøyd. Og alt i alt må en kunne si at studentene synes å være rimelig fornøyd med boligen sin. De kvinnelige studentene er jevnt over noe mer fornøyd enn de mannlige, men forskjellene er små og gjenspeiler i stor grad at de kvinnelige studentene har kommet lenger i familieetableringsfasen enn de mannlige.

5.1.2 Studentboliger

Studentene bor i liten grad i egne studentboliger. I følge tabell 5.3 bor mellom 15 og 20 prosent av studentene i slike boliger. Andelen er høyest blant studenter på masternivå ved et av de tradisjonelle universitetene hvor ca. en firedel av studentene er bosatt i egne studentboliger. Studenter på bachelornivå fra de tradisjonelle universitetene hadde den nest høyeste andelen i egne studentboliger. De tradisjonelle universitetene befinner seg i storbyer hvor det er et stort vedvarende press i boligmarkedet. Boligprisene i disse byene kan være vanskelig å matche for en student som skal overleve på Statens lånekasse sine satser. De ofte rimeligere og sosialt inkluderende studentboligene vil for disse gruppene fremstå som attraktive alternativer. En overvekt av boligene er tilpasset enslige, men det finnes og egne studentboliger for familier både med og uten barn.

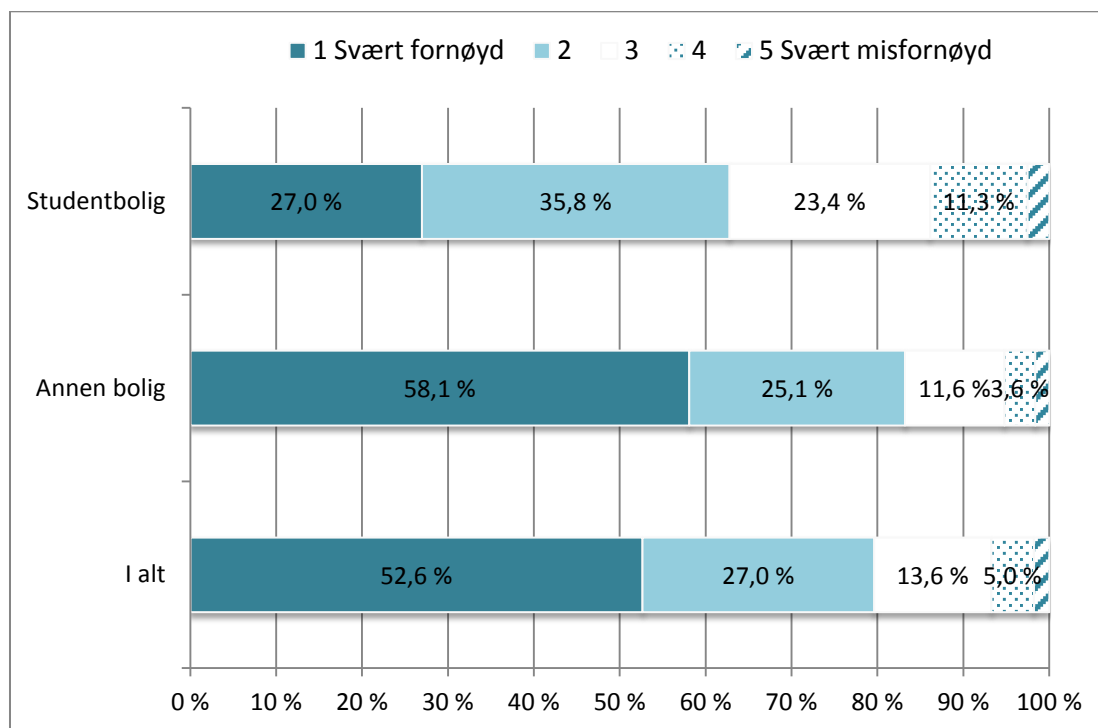
Tabell 5.3 Studenter etter om de bor i egne studentboliger

	I alt		Uoppgitt		Trad. univ. bachelor	Trad. univ. master	Nytt universitet	Statlig høgsk. bachelor	Statlig høgsk. master	Privat høgskole
	Antall	%								
I alt	2283	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ja	410	17,4	19,3	20,9	24,5	14,3	17,2	13,8	7,5	
Bolig gjennom Samskipnaden	226	9,8	0,0	11,3	11,9	11,2	10,7	9,2	2,3	
Nei	1873	82,6	80,7	79,1	75,5	85,7	82,8	86,2	92,5	

Vi har tidligere sett at mannlige studenter oftere bor alene enn kvinnelige. Det er derfor ikke overraskende at en høyere andel av mennene enn av kvinnene (23 prosent av mennene mot 14

prosent av kvinnene) er bosatt i egne studentboliger. I underkant av halvparten av de som bodde i studentboliger leide boligen gjennom Studentsamskipnaden.

Studentenes tilfredshet med studentboliger er betydelig lavere enn for andre boligalternativer (se figur 5.1). Dette gjenspeiler trolig det faktum at mange av studentboligene er gamle og nedslitte og ikke alltid like sentralt plassert i forhold til lærested og der det sosiale studentliv foregår. Mange studenter jobber ved siden av studiene og en del får støtte hjemmefra slik at de kan skaffe seg en bolig med mer sentral beliggenhet og av høyere standard enn en studentbolig.

Figur 5.1 Tilfredshet med bolig inneværende semester

5.2 Boutgifter

I dette avsnittet skal vi se på ulike studentgruppers utgifter til bolig. Bokostnader omfatter husleie, fyring, vann, elektrisitet osv. Studentene ble bedt om å oppgi sine månedlige bokostnader og om disse var betalt av studenten selv eller andre. Hva studentene oppga å ha betalt framgår av tabell 5.4. Studentene rapporterte om 5 300 kroner i månedlige boutgifter. Dette er utgifter som i stor grad bæres av studentene selv. Kun 15 prosent av studentens boutgifter betales av andre enn studenten selv. Som vi skal se seinere skal se, utgjør bokostnadene nesten halvparten av studentenes månedlige utgifter til nødvendige goder.

Vi er noe usikre på i hvilken grad bokostnadene i tabellen gjenspeiler studentens reelle bokostnader. Sammenligninger med undersøkelsen i 2007 vanskeligjøres ved at man da betraktet studenthusholdningers utgifter. Tall for enslige studenter kan imidlertid sammenlignes i de to undersøkelsene. I 2005 ble de årlige boutgiftene anslått til 38 000 for enslige studenter. Dette tilsvarer i underkant 3 200 kroner per måned i 2005. En oppjustering av dette beløpet med ca. 20 prosent i henhold til konsumprisindeksens «bolig, lys og brensel» (boligprisindeksen med 29 prosent) tilsvarer månedlige utgifter på ca. 3 800 i 2010. Gruppen enslige studenter i 2010 undersøkelsen rapporterte om noe høyere månedlige boutgifter; ca. 4 500 kroner per måned.

Tabell 5.4 Bokostnader per måned for ulike grupper av studenter etter om kostnadene er betalt av studenten selv eller andre

	Antall personer	Totale bokostnader	Bokostnader betalt av studenten	Bokostnader betalt av andre	Bokostnaders andel av totalbokostnader
Total	2 155	5 260	4 450	810	47,6
Kjønn					
Menn	707	4 970	4 590	380	47,7
Kvinner	1 448	5 450	4 360	1 080	47,6
Alder					
Inntil 22 år	796	3 610	3 240	370	49,1
23-24 år	411	4 330	3 840	500	49,3
25-29 år	427	5 240	4 530	710	48,4
30 år og over	521	7 880	6 260	1 610	46,0
Husholdningstype					
Med foreldre	114	610	320	280	14,2
Samboer/gift u/barn	505	5 010	4 130	880	50,0
Samboer/gift m/barn	357	8 920	6 350	2 570	46,5
Andre	625	3 990	3 810	190	50,8
Enslig u/barn	455	4 500	4 250	250	48,8
Enslig m/barn	98	7 710	7 460	260	44,1
Type utdanning					
Tradisjonelt universitet, bachelor	326	4 890	4 100	790	48,9
Tradisjonelt universitet, master	435	4 790	4 040	750	48,6
Nytt universitet	209	4 780	3 750	1 030	45,7
Statlig høyskole, bachelor	806	5 220	4 400	820	46,8
Statlig høyskole, master	103	6 980	6 490	490	49,1
Privat høyskole	242	5 940	5 040	900	47,1
Heltids/deltids-studier					
Heltid	1 723	4 550	3 890	660	48,0
Deltid	386	7 950	6 580	1 360	46,9
Annet	27	7 440	6 090	1 350	46,0

Tabellen viser at studentenes totale boutgifter varierer en god del mellom ulike grupper av studenter. Dette har sammenheng med at studentens boligbehov i stor grad varierer i takt med hvilken livsfase de er i. Mens yngre, uetablerte studenter vil kunne greie seg med en enkel og billig hybel, vil samboende/gifte studenter med barn måtte etterspørre en betraktelig dyrere familiebolig.

De laveste boutgiftene finner vi naturlig nok blant studenter bosatt hjemme hos foreldrene. De hjemmeboende studentene oppgir gjennomsnittlig symbolske 610 kroner per måned i bokostnader og bokostnadene utgjør kun 14 prosent av deres totale utgifter til nødvendige goder. Det ser altså ut til at studenter som fortsatt bor sammen med foreldrene i stor grad bor gratis, men det er ikke mulig å si akkurat hvor stor andelen er. Enslige studenter uten barn (som ikke bor hos foreldrene) oppgir å ha 4 500 kroner i månedlige boutgifter mens samboere/gifte med barn oppgir dobbelt så høye boutgifter. Den sistnevnte gruppen er også den gruppen som har de høyeste bokostnadene.

5.2.1 Bokostnader for studentboliger

For de aller fleste studentgruppene utgjør bokostnader mellom 45 og 50 prosent av deres totale utgifter til nødvendige goder. Det betyr at bokostnadene er en særdeles viktig utgiftspost for studentene med stor betydning for størrelsen på deres nødvendige kostnader. Det er bare for hjemmeboende studenter at bokostnader har liten betydning for deres totale kostnader. I 2005 utgjorde bokostnadene 39 prosent av enslige studenter uten barn sine nødvendige kostnader, mens de i 2010 utgjorde 49 prosent.

Studentene kan i en viss utstrekning styre sine boutgifter gjennom hva slags bolig de velger å bo i. Studentboligene som blir tilbudt ved ulike læresteder blir ofte oppfattet som et rimelig og greit boligtilbud. Boligstandarden er som oftest nøktern og boligene ofte lokalisert ikke langt fra lærestedet. Tabell 5.5 viser studentenes boligutgifter avhengig av om de bor i en studentbolig eller ikke.

Tabell 5.5 Studentenes bokostnader etter om de bor i studentboliger

	Antall personer	Totale bokostnader	Bokostnader betalt av studenten	Bokostnader betalt av andre	Bokostnaders andel av total kostnader
I alt	2 155	5 260	4 450	810	47,6
Ja	409	3 830	3 590	240	48,8
Nei	1 746	5 590	4 650	940	47,5

Tabellen viser at de som bor i studentboliger gjennomsnittlig har lavere boutgifter enn de som bor i andre typer leiligheter. Det kan skyldes at studentsammensetningen i henholdsvis studentboliger og andre boliger er svært forskjellige. Vi har sett litt nærmere på den gruppen som rekrutteres til studentboligene. Tabellen viser at de to gruppene med de høyeste bokostnadene, dvs. studenter med barn i liten grad er å finne i studentboligene. Studentboligene er i stor grad tilpasset studenter uten barn og enslige. Det er imidlertid et generelt trekk at uansett hvilken gruppe vi ser på i tabell 5.6, så er de gjennomsnittlige boutgiftene lavere enn hva vi fant i tabell 5.4 som omfatter alle studentene.

Tabell 5.6 Studenter i studentbolig

	Antall personer	Totale bokostnader	Bokostnader betalt av studenten	Bokostnader betalt av andre	Bokostnaders andel av total kostnader
Total	409	3 830	3 590	240	48,8
Kjønn					
Menn	177	3 730	3 530	200	49,8
Kvinner	232	3 940	3 650	280	47,9
Alder					
Inntil 22 år	209	3 540	3 440	100	50,3
23-24 år	103	3 750	3 590	170	50,8
25-29 år	67	4 020	3 780	240	47,5
30 år og over	30	5 310	4 060	1 260	42,5
Husholdningstype					
Med foreldre					
Samboer/gift u/barn	47	4 060	3 840	210	49,3
Samboer/gift m/barn	7	7 930	2 760	5 170	41,8
Andre	180	3 490	3 370	110	49,6
Enslig u/barn	162	3 700	3 550	150	49,5
Enslig m/barn	12	6 950	6 710	240	44,0

5.3 Oppsummering

I underkant av halvparten av studentene bor sammen med ektefelle/samboer, ca. en firedel er enslige men bor sammen med andre enn foreldre, samboer/ektefelle eller barn mens rundt 20 prosent av studentene bor alene. Under 10 prosent av studentene bor sammen med foreldre. Mannlige studenter skiller seg fra de kvinnelige med en lavere andel som bor sammen med samboer/ektefelle og en høyere andel som bor sammen med andre enn foreldre eller ektefelle/samboer og en høyere andel som bor alene.

Studentene var i stor grad fornøyde med boligen de bodde i, selv om andelen svært fornøyde varierer en del mellom ulike grupper av studenter. Den høyeste andelen svært fornøyde finner vi blant de som bor sammen med barn og/eller samboer/ektefelle. Rundt to av tre i disse to gruppene var svært fornøyde med sin bolig. Også blant de som bodde hos forelder/foreldre var over halvparten av studentene svært fornøyde med sin bolig. Lavest andel svært fornøyde fant vi blant de som bodde alene og de som bodde sammen med andre enn foreldre eller samboere/ektefelle der rundt 40 prosent var svært fornøyde. Bare mellom 3 og 11 prosent av de ulike gruppene rapporterte at de var misfornøyde eller svært misfornøyde.

Bare mellom 15 og 20 prosent av studentene bodde i egne studentboliger. En høyere andel av mennene enn av kvinnene (23 prosent mot 14 prosent) var bosatt i studentboliger. Andelen var høyest blant studenter på masternivå ved de tradisjonelle universitetene hvor ca. en firedel av studentene var bosatt i egne studentboliger. Studenter på bachelornivå fra de tradisjonelle universitetene hadde den nest høyeste andelen i egne studentboliger.

Studentenes tilfredshet med studentboliger var betydelig lavere enn for andre boligalternativer. Dette gjenspeiler trolig det faktum at mange av studentboligene er gamle og nedslitte og ikke alltid like sentralt plassert i forhold til lærested og der det sosiale studentliv foregår. Studentboligene representerer imidlertid et rimelig boalternativ for de som ønsker det.

Studentenes totale boutgifter varierer en god del mellom ulike grupper av studenter. Dette har sammenheng med at studentens boligbehov i stor grad varierer med hvilken livsfase de er i. For de aller fleste studentgruppene utgjør imidlertid bokostnader mellom 45 og 50 prosent av deres totale utgifter til nødvendige goder. Det betyr at bokostnadene er en særdeles viktig utgiftspost for studentene med stor betydning for størrelsen på deres nødvendige kostnader. De laveste boutgiftene finner vi naturlig nok blant studenter bosatt hjemme hos foreldrene. De hjemmeboende studentene ser i stor grad ut til å bo gratis. Enslige studenter uten barn (som ikke bor hos foreldrene) oppgir å ha 4 500 kroner i månedlige boutgifter mens samboere/gifte med barn oppgir dobbelt så høye boutgifter. Den sistnevnte gruppen er også den gruppen som har de høyeste bokostnadene.

6 Studieopphold i utlandet

6.1 Fra hele til deler av utdanningen i utlandet

Nordmenn har lange tradisjoner for å studere i utlandet. I mange år var dette i første rekke en konsekvens av mangel på studieplasser i Norge, og de som reiste ut tok som regel *hele* utdanningen i utlandet. Etter hvert har utdanningstilbudet i Norge blitt langt mer dekkende, samtidig som man i økende grad begynte å anerkjenne utdanning i utlandet som verdifullt i seg selv, og ikke minst viktig i forhold til internasjonalisering. Fra 1980-tallet har norsk politikk på området endret seg i retning en økt satsing på *delstudier* i utlandet, det vi si at man har et utenlandsopphold som del av sin norske grad (NOU 1989, Stortingsmelding nr. 19 1996-97). Blant annet ble Norge tidlig deltaker i EUs utvekslingsprogram for høyere utdanning ERASMUS.

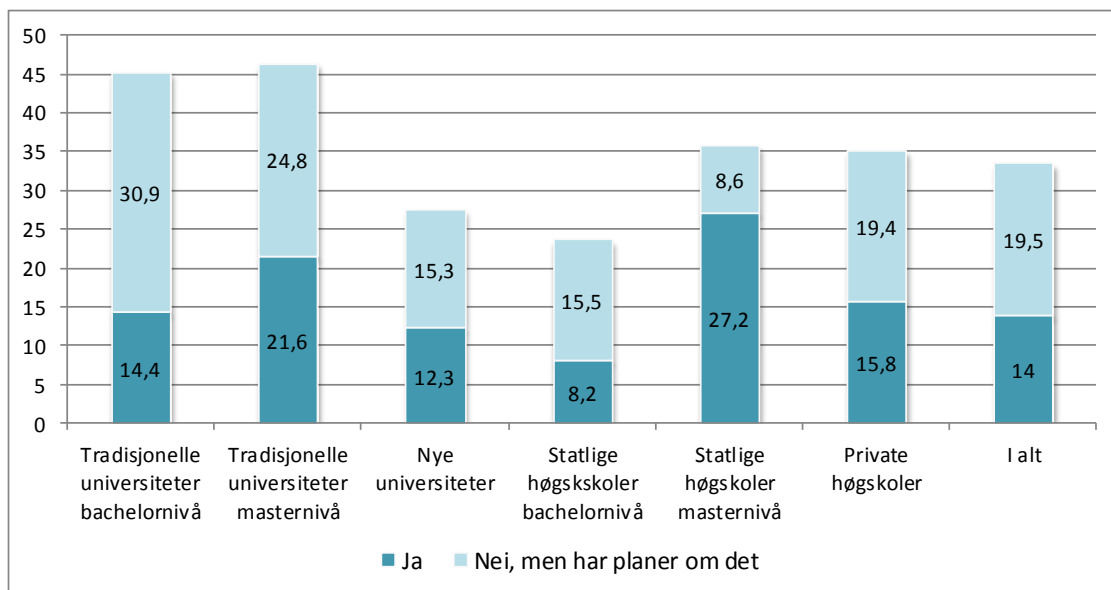
Satsingen på delstudier i utlandet er videreført gjennom Kvalitetsreformen, der det heter at det er en målsetting at alle studenter ved norske læresteder skal ha mulighet til å ha et studieopphold i utlandet i løpet av studietiden (Stortingsmelding No. 27 (2000-2001)). Men hvor mange er det egentlig som benytter seg av denne anledningen? Og i hvilken grad opplever de som ikke reiser ut at det er forhold som hindrer dem i å reise ut? Dette er blant de spørsmål som tas opp i dette kapittelet. Vi vil også si litt om hvordan studiemobiliteten er blant studenter i Norge, sammenlignet med studenter fra andre europeiske land.⁷

6.2 Hvor mange reiser ut?

Lånkassen og SIU utarbeider statistikk over hvor mange studenter som reiser ut per studieår og hvor stor andel disse utgjør av den totale studentmassen (SIU 2010, http://www.lanekassen.no/Toppmeny/Om_Lanekassen/Statistikk/utlandsstatistikk/). En minst like interessant indikator på studentmobilitet er hvor stor andel som reiser ut i løpet av sin studietid. Dette kan data fra Eurostudent-undersøkelsen bidra til å belyse.

Blant respondentene i denne undersøkelsen er det 14 prosent som svarer ja på spørsmål om de har hatt studieopphold i utlandet. I tillegg er det 20 prosent som sier de har planer om studieopphold i utlandet (se figur 6.1).

⁷ Vi baserer oss her på det (foreløpig upubliserte) internasjonale datamaterialet.

Figur 6.1 Andel som har hatt utenlandsopphold, eller som har planer om det, etter lærestedstype/utdanningsnivå.

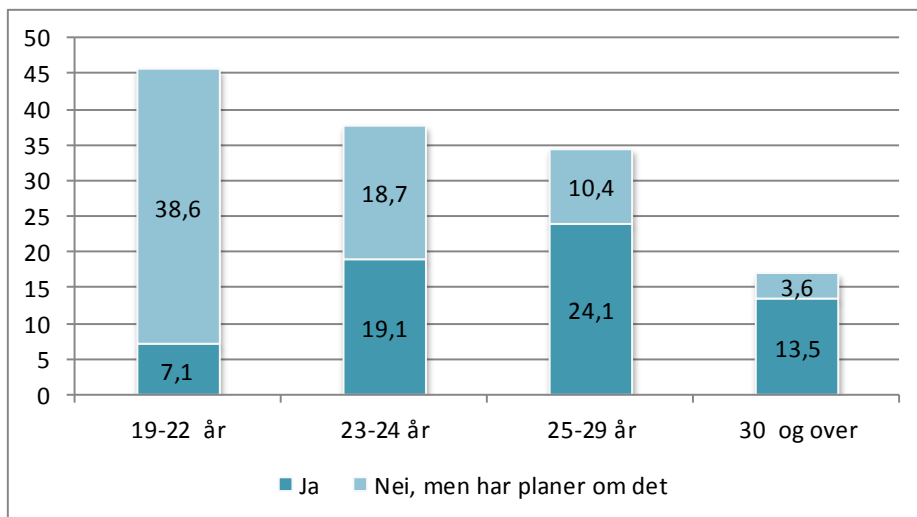
Andelen som har hatt utenlandsopphold er høyest blant studenter på mastergradsnivå. Dette er lite overraskende, siden disse studentene har tilbrakt mer tid i høyere utdanning. Det er imidlertid verd å merke seg at antallet mastergradsstudenter fra høgskolene i vårt utvalg er nokså lavt (N =81), slik at det ikke kan legges for stor vekt på tallet for denne gruppen.

Om vi legger til de som har *planer* om utenlandsopphold, ser vi at interessen for å studere i utlandet er høyest blant studenter ved de tradisjonelle universitetene. Én mulig årsak til at det er færre som reiser ut blant høgskolestudenter på bachelornivå, er at det kan være vanskeligere å tilrettelegge for utveksling på kortere, praktisk orienterte studieprogram. Ikke alle høgskoler har kommet langt nok i å gjøre det praktisk mulig for studentene å reise ut.

Også tall fra Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) viser at universitetene generelt sender ut en høyere andel av studentmassen enn det høgskolene gjør (SIU 2010: 18). SIUs tall viser imidlertid at flere av de nye universitetene (UMB og UIA) har en høyere utvekslingsaktivitet enn det gjennomsnittstallene fra Eurostudent-undersøkelsen viser.

Også NIFUs kandidatundersøkelse bekrefter at det er langt mer vanlig å ha et utenlandsopphold blant personer med mastergradsutdanninger fra universitetet enn blant personer med høgskoleutdanninger (Wiers-Jenssen 2011). I tillegg er det store forskjeller mellom fagfelt. Data fra Kandidatundersøkelsen viser at om lag en av fire mastergradskandidater har hatt et utenlandsopphold i løpet av studietiden, og at andelen er særlig høy blant de som har studert økonomisk/administrative fag og samfunnsfag (ca. en av tre). Blant kandidater med lærerutdanning og med helse- og sosialfagutdanning er det bare en av ti studenter, eller færre, som har hatt utenlandsopphold.

Eurostudent-dataene viser små forskjeller i andelen kvinner og menn som reist ut, eller som har planer om å reise ut. Men som vi ser av figur 6.2 er det betydelige forskjeller mellom aldersgrupper. I den yngste aldersgruppa er det naturlig nok relativt få som har hatt utenlandsopphold, men svært mange som har *planer* om utenlandsopphold. I aldersgruppene 23-24 år og 25-29 år er det flere som har realisert utenlandsopphold, og færre som har planer. I den eldste aldersgruppa (30+) er det få som har planer om utenlandsopphold.

Figur 6.2 Andel som har hatt utenlandsopphold, eller som har planer om det, etter alder.

Vi finner også forskjeller etter sosial bakgrunn, målt som foreldrenes utdanningsnivå. Blant de som har én eller begge foreldre med høyere utdanning, har 17 prosent hatt utenlandsopphold, og ytterligere 25 prosent planlegger et utenlandsopphold. Blant de med foreldre uten høyere utdanning er andelen som har vært ute 10 prosent, mens 11 prosent planlegger utenlandsopphold.

Sammenlignet med andre land som deltar i Eurostudent-undersøkelsen, har Norge en høy andel som har hatt studierelaterte utenlandsopphold. Det er kun fem land som har en andel over ti prosent.

6.3 Deltakelse i utvekslingsprogram

Studieoppholdet kan være organisert på ulike måter. Noen reiser ut som en del av et utvekslingsprogram, andre reiser ut gjennom en bilateral (eller multilateral) avtale som deres lærested har med et eller flere utenlandske læresteder. Men det er også noen studenter tar initiativ til, og organiser, utenlandsoppholdet selv.

Som vi så i forrige avsnitt, svarte 14 prosent at de har hatt et utenlandsopphold. Disse 329 personene ble også bedt om å oppgi om oppholdet inngikk i ulike utvekslingsprogram. Tabell 1 viser hvor stor andel som oppgir at de har deltatt på ulike typer program. Det var mulig å krysse av for flere alternativer, og tabellen summerer seg derfor opp til litt mer enn 100.

Tabell 6.1. Andel som har deltatt i ulike typer utvekslingsprogram

Type utvekslingsprogram	Prosent
Ja, utveksling inngikk i studieprogrammet mitt (internasjonalt program)	21,7
Ja, TEMPUS	0
Ja, ERASMUS (MUNDUS)	18,1
Ja, LINGUA	0
Ja, COMENIUS	0,4
Ja, LEONARDO	0
Ja, Annet EU-program	7,9
Nei, Ikke del av program	54,3

Vi ser at om lag 22 prosent svarer at utveksling inngikk som en del av studieprogrammet (internasjonalt program). Om lag 18 prosent svarer at de reiste ut som en del av ERASMUS-programmet. Dette er andel enn de fleste andre land. Få oppgir de andre EU-programmene som er listet opp, mens om lag 8 prosent oppgir «Annet EU-program». Det mest interessante er kanskje at et flertall oppgir at de reiser utenom program.

Men det er grunn til å ha en kritisk holdning til om spørsmålsformuleringen og de skisserte svarkategoriene gir oss tilstrekkelig god informasjon. Det er usikkert hvor studenter som har reist ut gjennom institusjonenes bilaterale avtaler har plassert seg. Oppfatter de dette som et program, eller en avtale? Dessuten er ikke svarkategoriene uttømmende – det finnes utvekslingsprogrammer som ikke er EU-programmer. For norske studenter kan f.eks. Nordplus-programmet være aktuelt. I en annen undersøkelse, der norske studenter som tok deler av utdanningen sin i utlandet spurte om de reiste ut som en del av et organisert utvekslingsprogram/avtale, svarte 58 prosent at de hadde reist ut som en del av program/avtale (Wiers-Jenssen 2008: 30).⁸

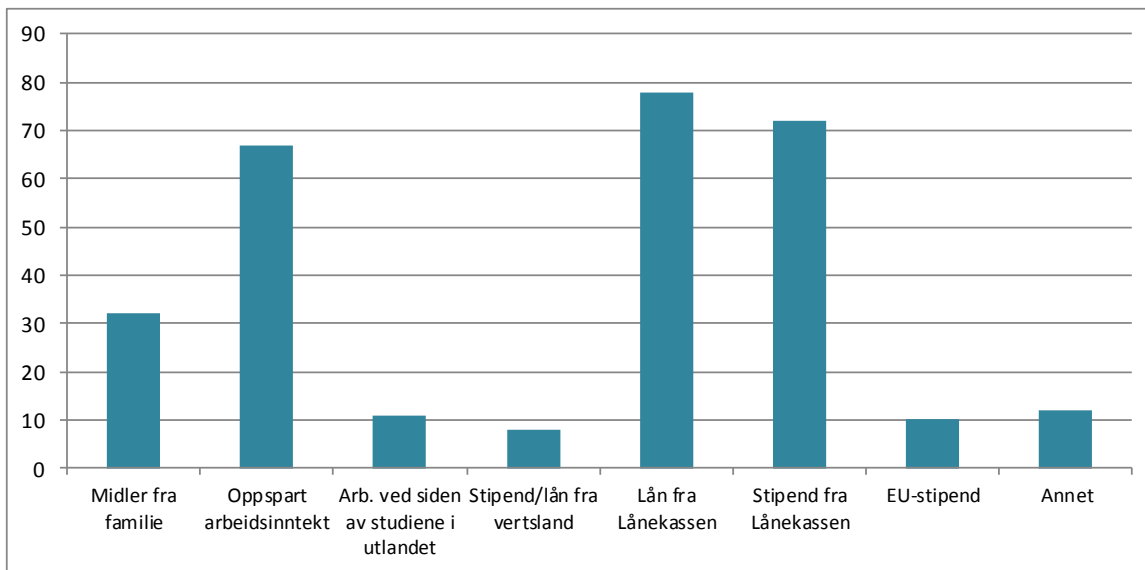
Uansett kan vi konstatere at ikke alle reiser ut som en del av et utvekslingsprogram, og at EU-programmene slett ikke er enerådende når det gjelder utveksling. Også tall fra SIU viser tilsvarende mønster; ERASMUS-studenter har de siste årene utgjort om lag 20 prosent av norske studenter som tar deler av sin utdanning i utlandet (SIU 2010: 13/28).

6.4 Finansiering av utenlandsoppholdet

Hvordan finansieres utenlandsoppholdet? Norske studenter kan ta med seg lån og stipend fra Lånekassa for å studere i utlandet. I tillegg er kostnadsnivået lavere i mange andre land enn Norge. De økonomiske forutsetningene for å kunne studere i utlandet er derfor relativt gode.

Figur 6.3 viser hvor stor andel av studentene som oppgir å ha trukket veksler på ulike finansieringskilder. Vi ser at støtte fra Lånekassen og oppsparte arbeidsinntekter er de finansieringskildene flest studenter oppgir. Relativt få har deltidsarbeid ved siden av studiet mens de studerer i utlandet.

⁸ Denne undersøkelsen ble foretatt blant kandidater uteksaminert i 2003-2004, og tallene er dermed noen år eldre enn Eurostudentdataene.

Figur 6.3 Andel som har benyttet ulike kilder til finansiering av utenlandsoppholdet.

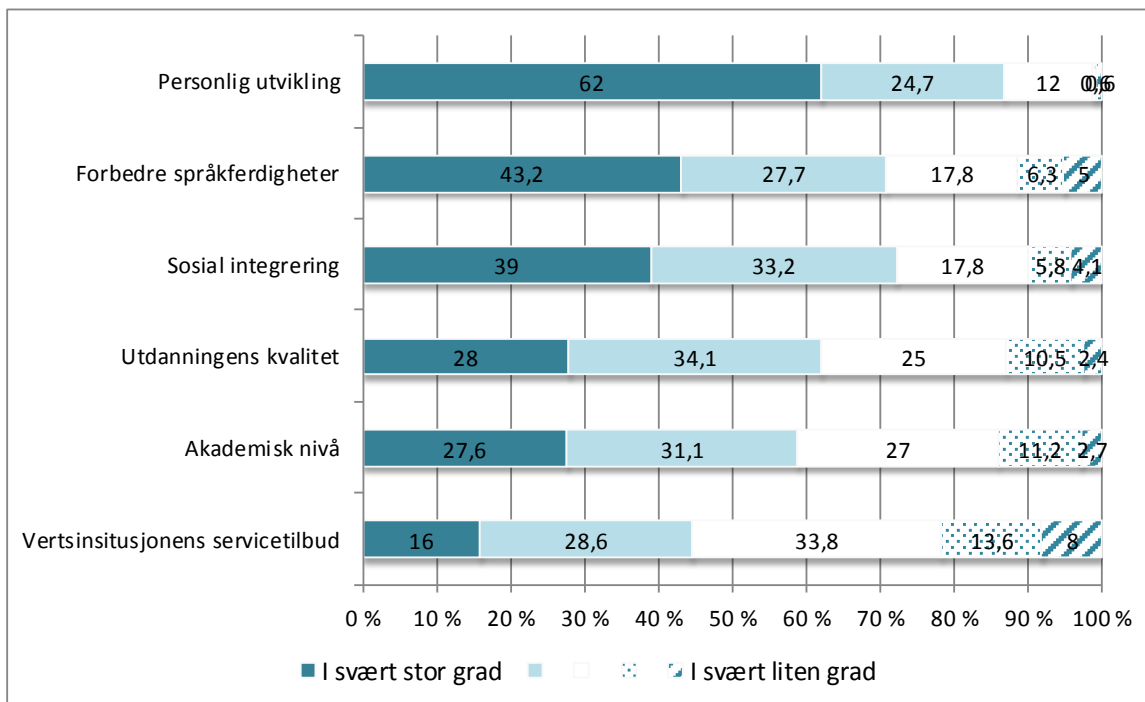
Denne figuren kan imidlertid ikke fortelle oss noe om den relative betydningen av ulike finansieringskilder. Men i et annet spørsmål ble studentene bedt om å oppgi hvilken av alternativene fra figur 6.2 som var *hovedkilden* til finansiering, og 61 prosent av studentene svarte at Lån fra Lånekassen var hovedfinansieringskilde. De andre viktigste hovedfinansieringskildene var oppspart arbeidsinntekt (16 prosent), stipend fra Lånekassen (8 prosent) og midler fra foreldre/familie (7 prosent).

Sammenlignet med andre lands studenter skiller norske studenter seg ut ved at en høy andel oppgir offentlig studiefinansiering som finansieringskilde, og at en lav andel oppgir å ha fått støtte fra foreldre. Dette må ses i sammenheng med studiefinansieringsstrukturen i ulike land.

6.5 Innfrir utenlandsoppholdet forventningene?

Hva får man ut av et utenlandsopphold i studietiden? I tillegg til faglig lærdom gir studier i utlandet mulighet til å lære språk og kultur og man eksponeres for et miljøskifte. Tidligere forskning har vist at mange opplever overgangen til studier i utlandet som både utfordrende og berikende (Wiers-Jenssen 1999).

Figur 6.4 viser i hvilken grad studentenes forventninger til ulike sider ved utenlandsoppholdet er innfridd. Et flertall av studentene svarer at de i svært stor grad har fått innfridd sine forventninger når det gjelder personlig utvikling, og at mange også har fått innfridd forventninger med hensyn til språkferdigheter og sosial integrering. Et flertall er også på den positive siden når det gjelder utdanningens kvalitet og akademisk nivå.

Figur 6.4 Andel som har fått forventningene til utenlandsoppholdet innfridd

Det er likevel verd å merke seg at det er en lavere andel som har fått innfridd sine forventninger når det gjelder *faglig innhold* i utdanningene, enn når det gjelder forhold vi kan kalle «bonusaspekter» ved utenlandsoppholdet, det vil si det man får i tillegg til selve utdanningen. Særlig framtrekkende er dette når det gjelder personlig utvikling og språkferdigheter. De norske resultatene skiller seg ikke i vesentlig grad fra resultatene fra andre land, og en sterk vektlegging av utenomfaglige aspekter er også vist i andre norske og internasjonale undersøkelser (Wiers-Jenssen 2008, Bracht et al 2006).

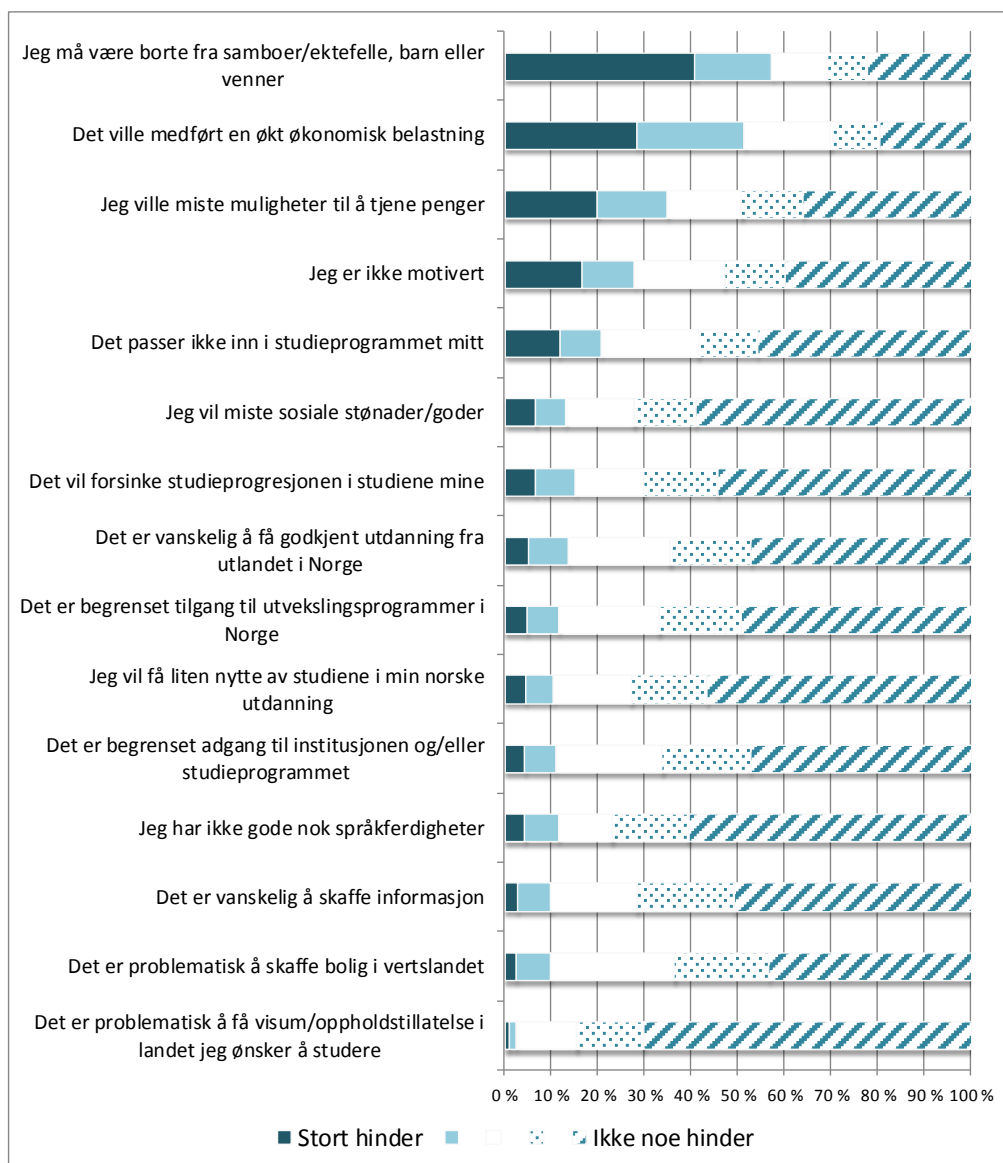
6.6 Barrierer for utenlandsstudier

Som nevnt har Kvalitetsreformen som mål at alle studenter skal ha mulighet til å reise ut. Men oppfattes det som et realistisk mål av studentene? Og er alle studenter interessert i utenlandsopphold? Studentene som ikke hadde vært på utenlandsopphold, ble bedt om å ta stilling til i hvilken grad ulike forhold hindrer dem fra å ta utenlandsopphold. Resultatene er vist i figur 6.5.

Vi ser at det er to forhold som peker seg klart ut; den ene er å måtte reise fra partner/familie/venner, det andre er økonomiske forhold. Mange er av den oppfatning at et utenlandsopphold vil være en økonomisk belastning, og dette kan ses i relasjon til at mange mener de vil miste muligheten til å tjene penger. Som vi alt har sett, er det få studenter som faktisk arbeider ved siden av studiene i utlandet. Et annet moment som kan spille inn er at noen har attraktive deltidsjobber i Norge som de nødvendig vil gi slipp på. En betydelig andel oppgir manglende motivasjon som et hinder; de har rett og slett ikke lyst til å reise ut. De viktigste barrierene for å reise ut, synes altså å være forhold som det er begrensede muligheter for læresteder og myndigheter å gjøre noe med.

Men en del legger også vekt på at utenlandsopphold ikke passer inn i studieprogrammet deres. Noen studenter er også bekymret for godkjenning og studieprogresjon. Disse forholdene kan tolkes som manglende tilrettelegging fra institusjonenes side. Ikke alle læresteder har kommet langt nok med å gjøre det praktisk mulig å få til et utenlandsopphold i løpet av et studieløp.

Imidlertid er det også vært å merke seg at norske studenter oppfatter flesteparten av de 15 mulige hindringer for å dra utenlands som var listet i spørreskjemaet som mindre viktige. Det er primært familie og i noen grad økonomiske forhold som gjør at studentene velger bort utenlandsopphold.

Figur 6.5 Hindringer for å ta utdanning i utlandet. Prosent.

Vektlegging av hvilke forhold som utgjør en barriere, varierer med forhold som alder og kjønn og sosial bakgrunn. I den eldste alderskategorien er det svært mange som oppgir det å være borte fra familie som et stort hinder (73 prosent). Økonomiske forhold vektlegges også sterkt i denne gruppen, miste muligheten for å tjene penger oppfattes som en stor hindring av fire av ti, og nesten halvparten oppfatter økt økonomisk belastning som et stort hinder.

Kvinner oppgir i langt større grad enn men det å være borte fra samboer/ektefelle/familie som en stor hindring (46 mot 29 prosent). Det er også en tendens til at de legger større vekt på økonomiske barrierer.

De som har lav sosial bakgrunn (foreldre uten høyere utdanning) rapporterer i større grad om barrierer. Eksempelvis oppfattes det å være borte fra samboer/ektefelle/familie som et stort hinder blant 53 prosent i denne gruppen (mot 33 prosent blant andre). Økonomiske faktorer har også større betydning for denne gruppen: miste muligheten for å tjene penger oppfattes som et stort hinder blant 27 prosent (mot 14 prosent blant andre), og 38 prosent mener at den økonomiske belastningen ville vært et stort hinder (mot 22 prosent for andre).

Vektleggingen av i hvilken grad ulike forhold utgjør en barriere, varierer også med om man faktisk har planer om å reise ut, eller om man ikke har det. De som planlegger å reise ut oppfatter i mye mindre grad det å være borte fra familie og venner som en hindring. Manglende mulighet for innpassing i studieprogrammet og forsinket progresjon oppleves i større grad som et hinder blant de som ikke har planer om å reise ut. Det er også store forskjeller i motivasjon mellom disse to gruppene (se vedleggsfigur 1).

Norske studenter skiller seg fra studenter i andre land ved å være borte fra familie og venner vektlegges høyere enn økonomiske hindringer. Det er mulig at dette i noen grad henger sammen med sammensetningen av studentmassen, norske studenter er eldre og kanskje oftere etablert enn studenter i andre deler av Europa. Selv om økonomiske forhold også vektlegges sterkt av norske studenter, har de mindre betydning enn for studenter i andre land, og dette kan nok forklares av relativt sett gode økonomiske rammebetingelser for utenlandsopphold, blant annet gjennom at studenter kan ta med seg studiestøtten til utlandet og også kan få støtte til skolepenger. Norge er også blant de land der manglende språkkunnskaper i liten grad oppfattes som en barriere.

6.7 Oppsummering om studentmobilitet

Vi har sett at en betydelig andel norske studenter har hatt, eller planlegger utenlandsopphold. Blant de som har hatt vært ute, oppgir under halvparten å ha reist ut som en del av et organisert utvekslingsprogram. Utenlandsoppholdet finansieres i første rekke med midler fra Lånekassa og med oppsparte arbeidsinntekter.

Våre analyser har også vist klart at mange ikke ønsker utenlandsopphold, og at det er en rekke årsaker til dette. Norske studenter er i mindre grad enn andre studenter motivert for å forlate sine kjære for en periode. Økonomiske forhold oppgis også som vesentlige barrierer, selv om Norge har en bedre offentlig studiefinansieringsordning for utenlandsstudenter enn mange andre land. Dette må ses i relasjon til deltidsarbeid. Som vi så i kapittel 3 har majoriteten av norske studenter inntektsgivende arbeid ved siden av studiene, og en grunn til at man ikke velger å reise ut kan være at man er redd for å gi opp den deltidsjobben man har.

De viktigste barrierene for utenlandsopphold synes i betydelig grad å være forhold som ligger utenfor politisk kontroll. Men det er også en del studenter som oppfatter manglende mulighet for innpassing og godkjenning som en hindring, og det synes å være et potensiale for bedre tilrettelegging fra lærestedenes side. Det er også verd å merke seg at hvilke forhold som oppfattes som barrierer for å reise ut, varierer med forhold som alder, kjønn og sosial bakgrunn. Dette indikerer at det kan være behov for mer tilpassede strategier om man ønsker å øke andelen som tar et studieopphold i utlandet.

Sett i forhold til de fleste andre land, har Norge en høy andel som reiser ut. Men om den er høy nok i forhold til politiske målsettinger, er et åpent spørsmål. Kvalitetsreformen har som målsetting å gjøre det *mulig* for alle å reise ut, men det er slett ikke alle som *ønsker* å reise ut.

7 Norske studenter i et europeisk perspektiv

7.1 Begrensninger ved det internasjonale datamaterialet

Når norske data om studenter analyseres og diskuteres, kommer man raskt til et spørsmål om dette avviker fra mønsteret i andre land eller ikke. Er norske studenter yngre eller eldre, hvordan er fordelingen etter kjønn, og bruker de mer eller mindre tid på studiene? Formålet med dette kapitlet er å sette en del data om de norske studentene inn i en bredere kontekst for å gjøre det enklere å fortolke dem, men vi har ikke ambisjoner om å gjøre noen grundig komparativ analyse.

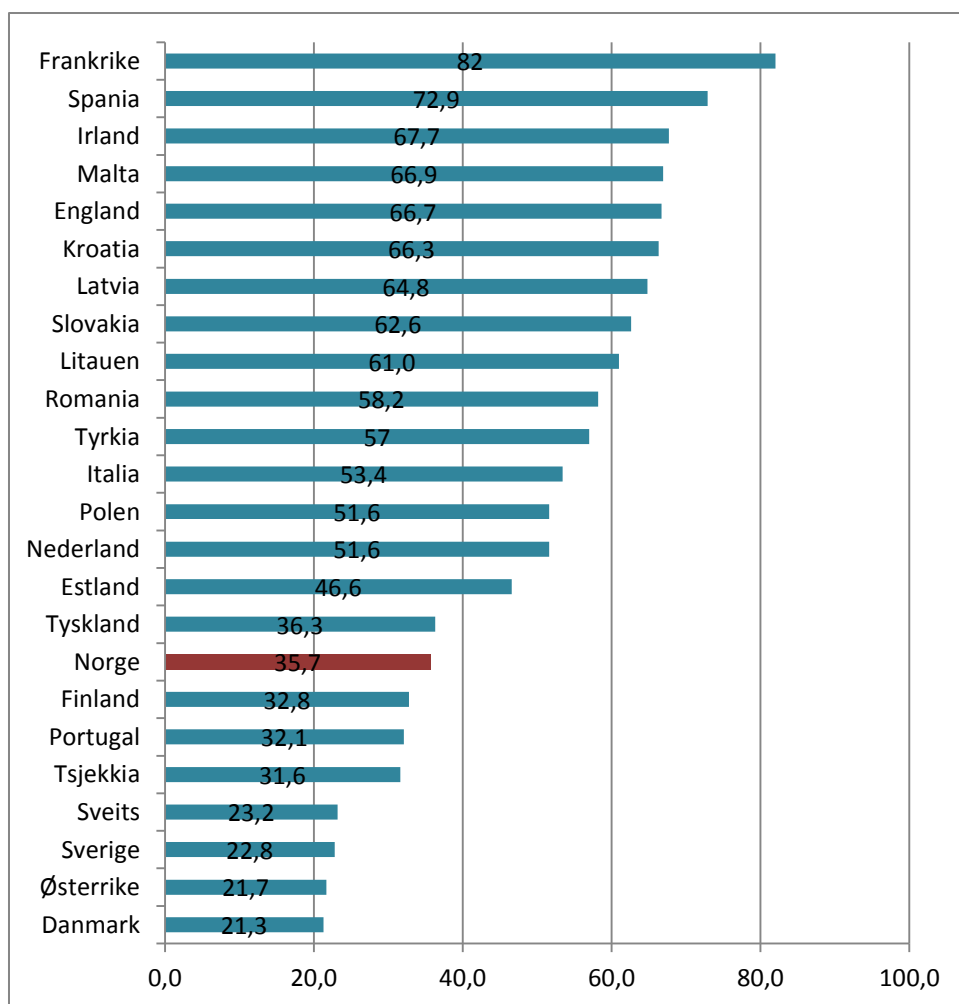
Det er mange grunner til at en må være varsomme når en skal sammenlikne norske resultater med de andre landene. Utdanningssystemene er ulike, og ikke alle studier vi har i Norge er klassifisert som høyere utdanning i en del andre land. Det gjelder f.eks. yrkesrettede utdanninger som sykepleierutdanningen. I tillegg er det usikkert om utvalget av studenter i de ulike landene er trukket på samme måte. Studentgruppene som omfattes av undersøkelsen vil dermed variere fra land til land, noe som ikke bare gir seg utslag i forskjeller etter studium, men også i demografiske variable som alder og kjønn, tidsbruk på studiene og andre forhold. Resultatene i undersøkelsen har blant annet vist at det er betydelige forskjeller på mastergradsnivået, og at det for dette nivået er vanskelig å gjennomføre sammenlikninger. Vi vil derfor begrense oss til studenter på bachelornivå.

Datagrunnlaget for dette kapitlet er basert på et ferdig tabellsett for hvert enkelt land, ikke en samlet datafil. Analysene er derfor begrenset til informasjonen i disse tabellsettene, og det er ikke mulig å kombinere ulike variable utover dette. Vi har plukket ut et sett med temaer der vi mener sammenligninger er fruktbare. Mange av de temaene har vi også vært innom i tidligere kapitler, blant annet tidsbruk, boforhold og studiemobilitet. Vi vil nå se på de norske dataene i forhold til data fra de andre landene som har deltatt i Eurostudent IV.

7.2 Studentenes bakgrunn

7.2.1 Aldersfordeling

Mange av de forskjellene vi kan observere mellom landene har sammenheng med ulik aldersprofil. Figur 7.1. viser andelen av bachelorstudentene som er yngre enn 22 år.

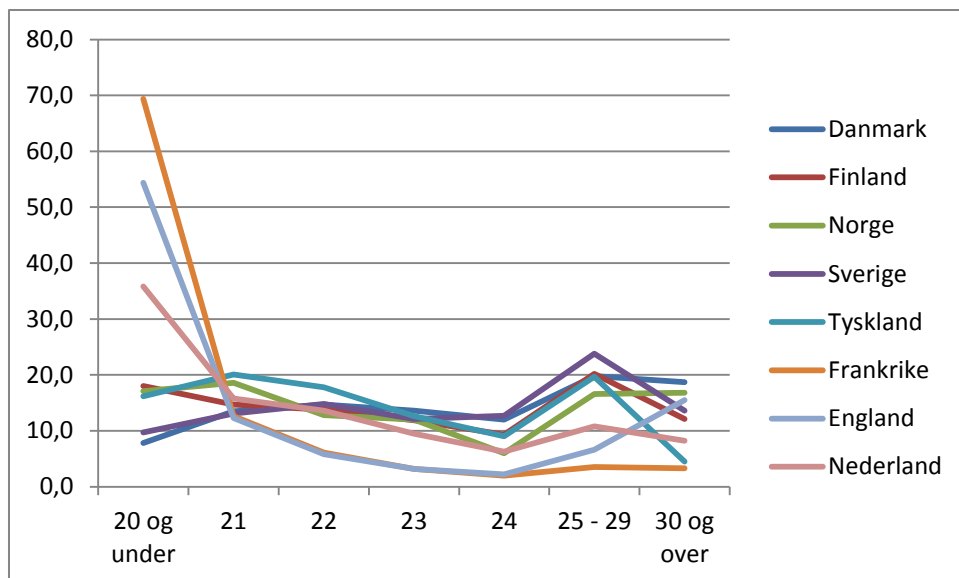

Figur 7.1 Andel bachelorstudenter yngre enn 22 år

Forskjellene etter alder er betydelige. I en del land utgjør studenter yngre enn 22 år to tredeler av studentene eller mer, mens andelen i andre land bare er mindre enn en tredel. Den yngste gruppen utgjør den klart høyeste andelen i Frankrike, men også i Spania, Irland, Malta og England er andelen høy. I motsatt ende av skalaen finner vi de nordiske landene samt Østerrike, Sveits, Tsjekkia og Portugal. Også Tyskland har få unge studenter. Norge er blant de landene med relativt få unge studenter, men andelen er slett ikke blant de laveste. Andelen studenter under 22 år er en god del lavere i Danmark og Sverige enn i Norge og Finland.

Forskjellene i alder henger sammen med hvor rask overgang det er mellom videregående og høyere utdanning i landene, noe vi kommer tilbake til i neste avsnitt, men også med studienes varighet, studieprogresjon, og tendensene til avbrudd i studiene.

Det kan også være interessant å se mer detaljert på aldersfordelingen, og ikke minst på hvor mange studenter som er over 25 år (figur 7.2). Vi velger da bare ut de nordiske landene samt noen andre land.

Figur 7.2 Aldersfordeling i utvalgte land

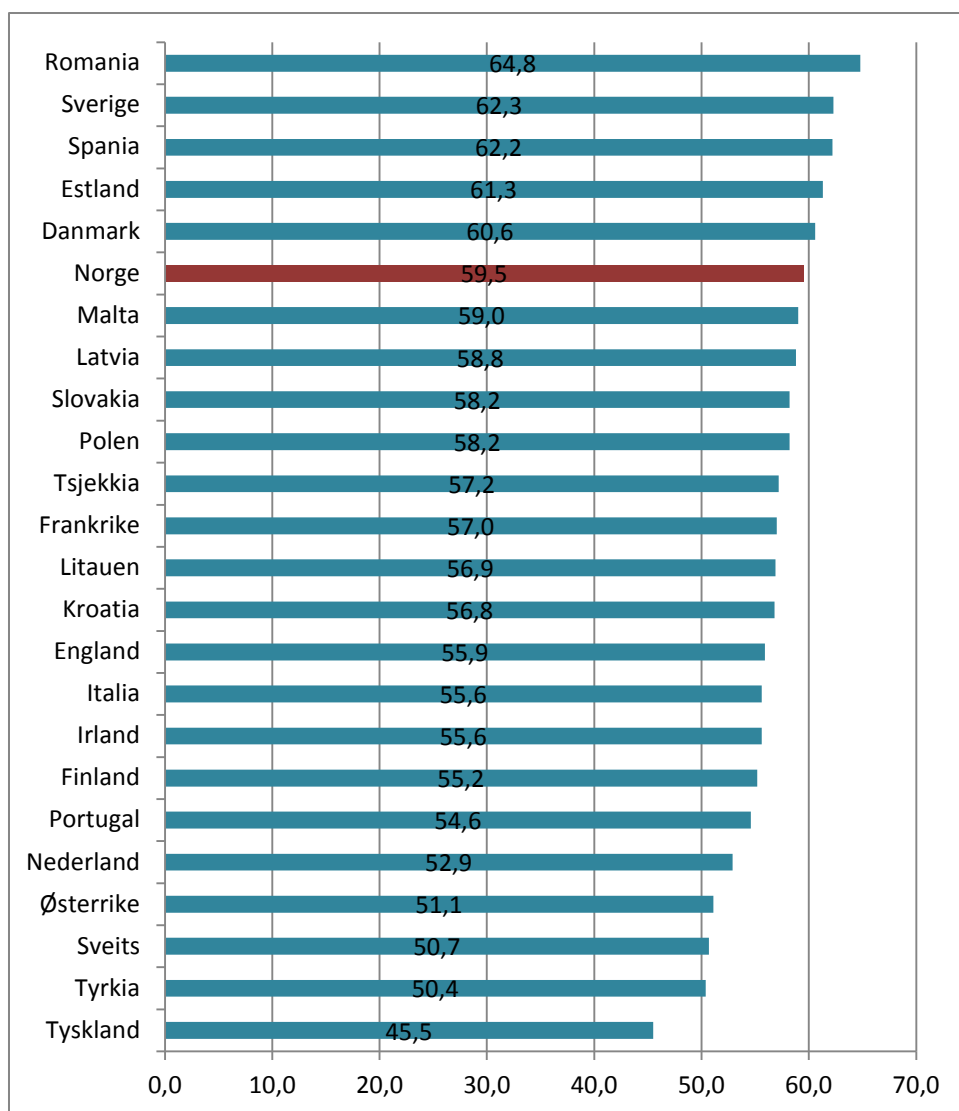
På bachelornivå er aldersfordelingen i de nordiske landene samt i Tyskland ganske lik, men den eldste aldersgruppen er betydelig mindre i Tyskland. I alle disse landene utgjør de yngste, 20 år og yngre under 20 prosent. Andelen unge bachelorstudenter er særlig lave i Danmark og Sverige, dette kan henge sammen både med måten dette er registrert på og den demografiske sammensetningen av studenter i de to landene. I England og Frankrike er denne yngste gruppen klart størst, i Frankrike er nesten 70 prosent yngre enn 21 år og i England over halvparten. Også Nederland har betydelig flere i den yngste gruppen enn de nordiske landene.

7.2.2 Kjønn

Figur 7.3 viser andel kvinner blant studentene på bachelornivå, sortert landene etter stigende kvinneandel. Gjennomgående er det temmelig små forskjeller, og de aller fleste landene har mellom 55 og 60 prosent kvinner. Bare ett land, Tyskland, har under 50 prosent, og skiller seg med det klart ut. I den andre enden av skalaen finner vi Romania, som skiller seg litt ut med en høy andel kvinner.

Norge og de andre nordiske landene, med unntak av Finland, er blant de landene som har den høyeste kvinneandelen, og Sverige klart høyest.

Forskjellene mellom landene er kanskje overraskende små når vi tar i betraktning hvor forskjellige land som er med i sammenlikningen, og også når vi husker hvor store forskjeller det var i aldersprofil. Siden fordelingen etter kjønn varierer klart etter fagområder, skulle man anta at det var så vidt store forskjeller mellom landene i fagsammensetning at det ville slå ut i større forskjeller også etter kjønn. Det er også overraskende at Tyskland har så lav kvinneandel blant sine studenter.

Figur 7.3 Andel kvinner blant studenter på bachelornivå

7.2.3 Type studium

Som nevnt innledningsvis er det en del usikkerhet med hensyn til fordelingen av studenter etter nivå og fagområde, og vi vil derfor ikke ta med noen tabeller eller figurer over dette. Det finnes dessuten annen statistikk (for eksempel i Education at a Glance) som gir mer offisielle oversikter.

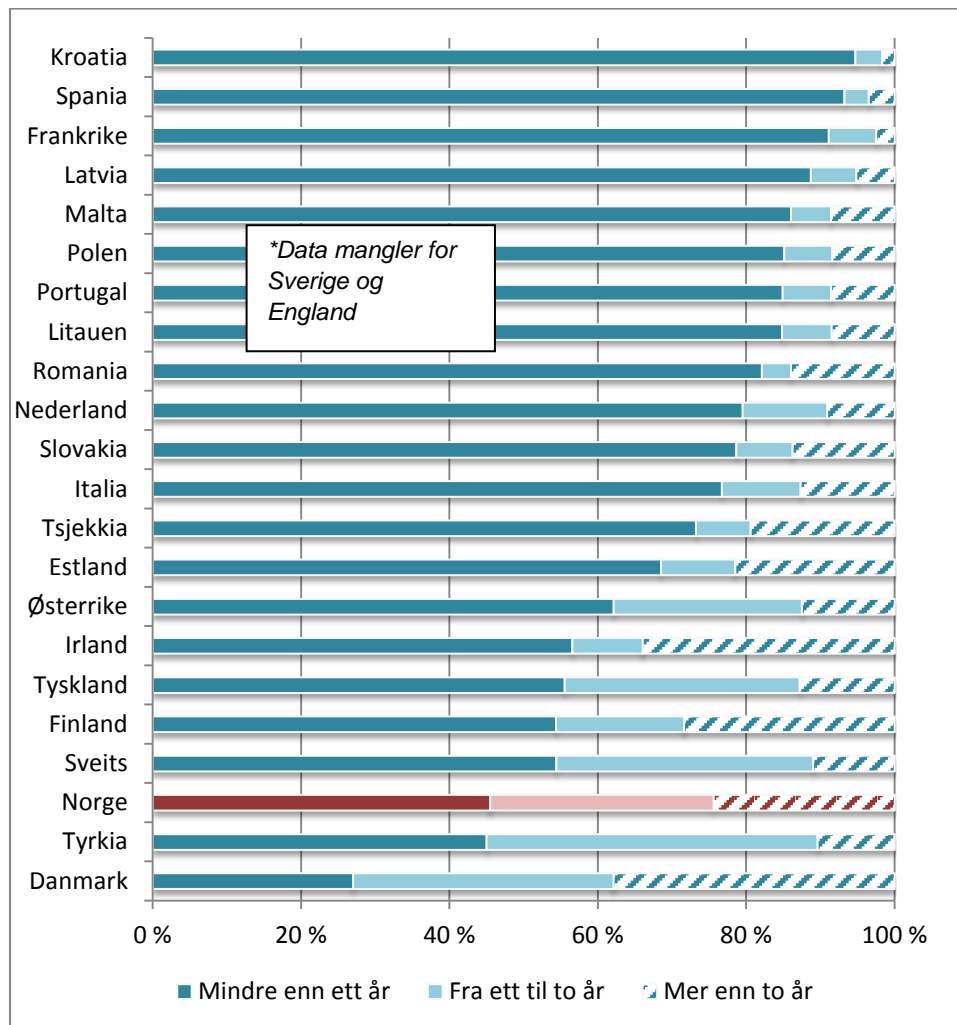
Ifølge den komparative rapporten er det omtrent to tredeler av alle studentene som studerer på bachelornivå. I Norge er denne andelen ca. 60, og avviker dermed ikke så mye fra snittet.

Fagsammensetningen varierer mye mellom landene. Det er stort fokus på svak rekruttering til realfag og teknologi i Norge. Andel studenter i realfag og teknologi er i Norge på samme nivå som Sverige og Danmark, men betydelig lavere enn i Finland.

7.3 Direkte eller utsatt studiestart

En av de problemstillingene Eurostudent IV tar opp, er rekrutteringsmønsteret i de ulike landene, og spesielt om ungdommen begynner sine studier straks etter at de har fullført en studieforberedende utdanning, eller om de venter ett år eller mer. De store aldersforskjellene blant studenter på

bachelornivå kan i noen grad forklares ved forskjeller i studentenes rekrutteringsmønster, dvs. om de går direkte videre til høyere utdanning, eller om det er et opphold mellom fullført studiekompetansegivende utdanning og studiestart.

Figur 7.4 Tid mellom fullført videregående utdanning og studiestart

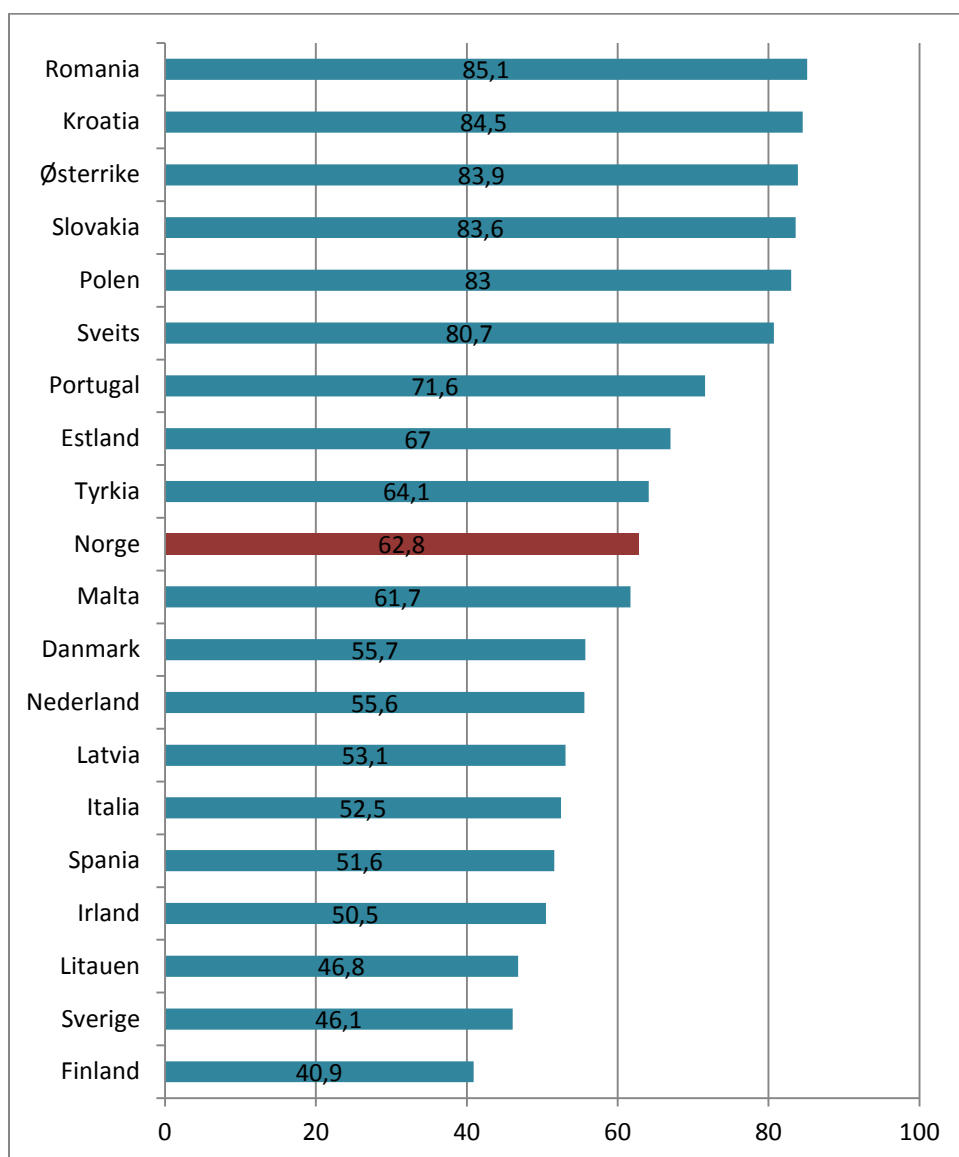
Det er svært store forskjeller i overgangsmønsteret mellom oppnådd studiekompetanse og studiestart. I ni av landene er det over 80 prosent som har begynt i høyere utdanning mindre enn ett år etter at de fullførte videregående opplæring, mens tilsvarende andel er under 60 prosent i sju land – deriblant alle de nordiske (vi mangler dessverre data for Sverige, men i 2008-undersøkelsen var mønsteret i Sverige likt de andre nordiske landene). Flere land hadde lengre opphold enn de norske studentene. Andelen som hadde ventet mer enn to år var høyest i Danmark, Irland og Finland.

Det er mange faktorer som fører til disse forskjellene. Noen av disse forskjellene henger sammen med forhold i selve utdanningssystemet: grad av selektivitet, ulike alternative veier til høyere utdanning, og i tillegg spiller eksterne forhold inn, så som arbeidsmarked, studentenes økonomi, og om studenter innkalles til verneplikt. I den internasjonale komparative rapporten påpekes det dessuten at det er forskjeller i disse mønstrene etter sosial bakgrunn, studenter med lav sosial bakgrunn har gjennomgående lengre ventetid.

Studentene ble også spurt om de hadde arbeidserfaring før de begynte på studiet. I Norge var omlag en av tre studenter som hadde hatt ordinært arbeid med minst 20 timer per uke i gjennomsnitt i minst ett år. Dette er lavere enn i Sverige og Danmark, der henholdsvis 51 og 44 hadde minst ett års arbeid, men omtrent likt med Finland.

7.3.1 Har studentene planer om videre studier?

Etter hvert som Bolognaprosessen har ført til at flere og flere land har innført en todelt gradsstruktur (treårig bachelor + toårig master), er det interessant å se hvilken status bachelorgraden har som grunnlag for å gå ut i arbeidslivet og for videre studier.

Figur 7.5 Andel bachelorstudenter med planer om videre utdanning

En tidligere norsk undersøkelse (Arnesen & Waagene 2009) viste at det store flertallet av bachelorkandidatene fra universitetene i Norge studerer videre eller har planer om det.

Svært få var i ordinært arbeid et halvt år etter fullført bachelorgrad. Eurostudent IV omfatter imidlertid også studenter ved profesjonsstudiene, hvor en langt større andel må forventes å være i jobb og færre i mastergradsstudier. Resultatene er vist i figur 7.5.

Andelen med planer om videre studier varierer svært mye mellom landene, fra over 85 prosent i Romania til litt over 40 prosent i Finland. Norge ligger her omtrent midt på treet med 62,8 prosent, et tall som virker rimelig gitt sammensetningen av studentene. Norge er her det nordiske landet med klart høyest andel med videre studieplaner, Danmark har noe lavere andel, mens Finland og Sverige er de to landene der færrest studenter har slike planer. De finske resultatene er litt overraskende. Selv om de finske studiene formelt er delt i en lavere og en høyere grad, har universitetene stort sett organisert

studiene som femårige løp, så vi ville ha forventet at de fleste går videre. På den annen side er det lite overgang fra lavere til høyere grad ved yrkeshøgskolene. Vi har her dessverre ikke data for England, der en ellers vet at få studenter studerer videre til mastergrad.

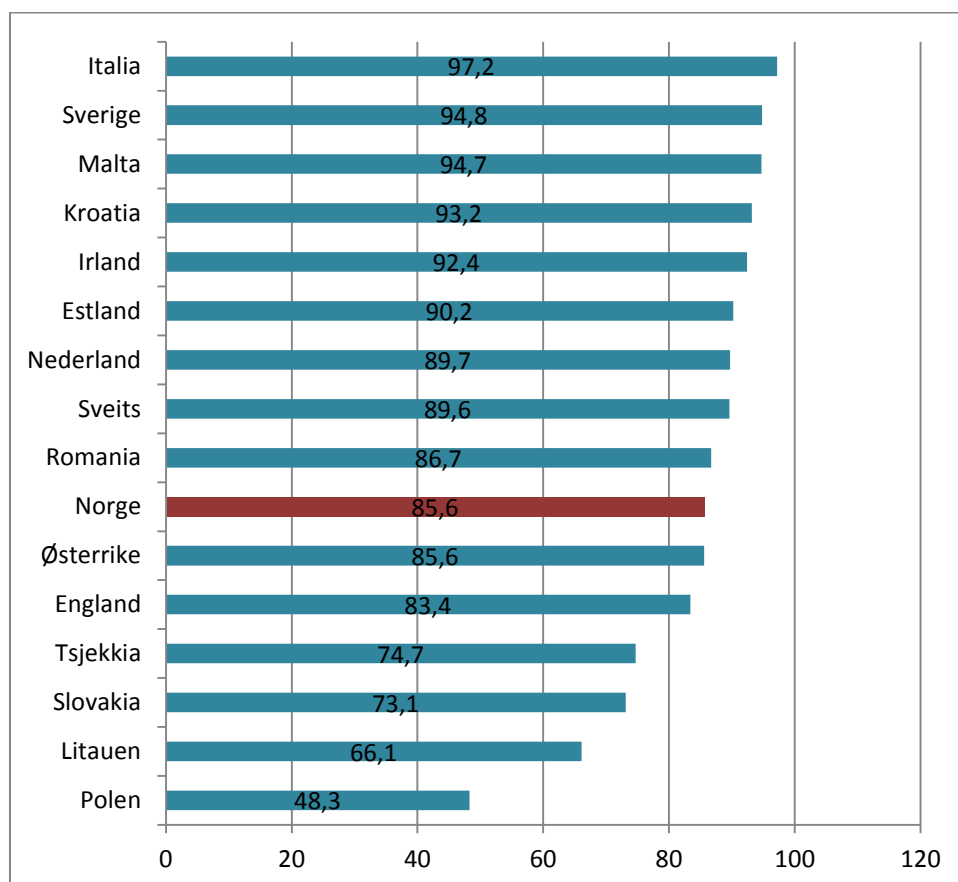
Det er ikke overraskende at vi finner slike forskjeller. Videreutdanningsmønsteret fra bachelor- til mastergrad henger sammen med tradisjoner i landene, graden av selektivitet, og hvordan bachelorgraden har vært oppfattet som grunnlag for arbeidslivet. Generelle forhold på arbeidsmarkedet spiller også en viktig rolle, og i land med høy arbeidsledighet generelt er det naturlig at studenter fortsetter studiene framfor å søke seg ut på arbeidsmarkedet.

7.4 Tidsbruk på studiene

Det har lenge vært betydelig oppmerksomhet rundt norske studenters studieinnsats. Kvalitätsreformen satte som mål å øke intensiteten i studiet, uten at dette ser ut til å ha slått til i noen særlig grad (Aamodt m.fl. 2006). Men hvordan er norske studenters innsats sammenliknet med studenter i andre land? Som et grunnlag for å fortolke data om tidsbruk, er det viktig å se på forskjeller i heltids- og deltidsstudier.

7.4.1 Heltid eller deltid

Studentene ble i spørreskjemaet spurt om de følger et heltids- eller deltidsprogram. Definisjonen av deltid er derfor knyttet til organiseringen av studiet, det er ikke studentenes eventuelle individuelle tilpasning det er spurt om. Data om heltid og deltid mangler for en god del av landene, blant annet både for Danmark og Finland.

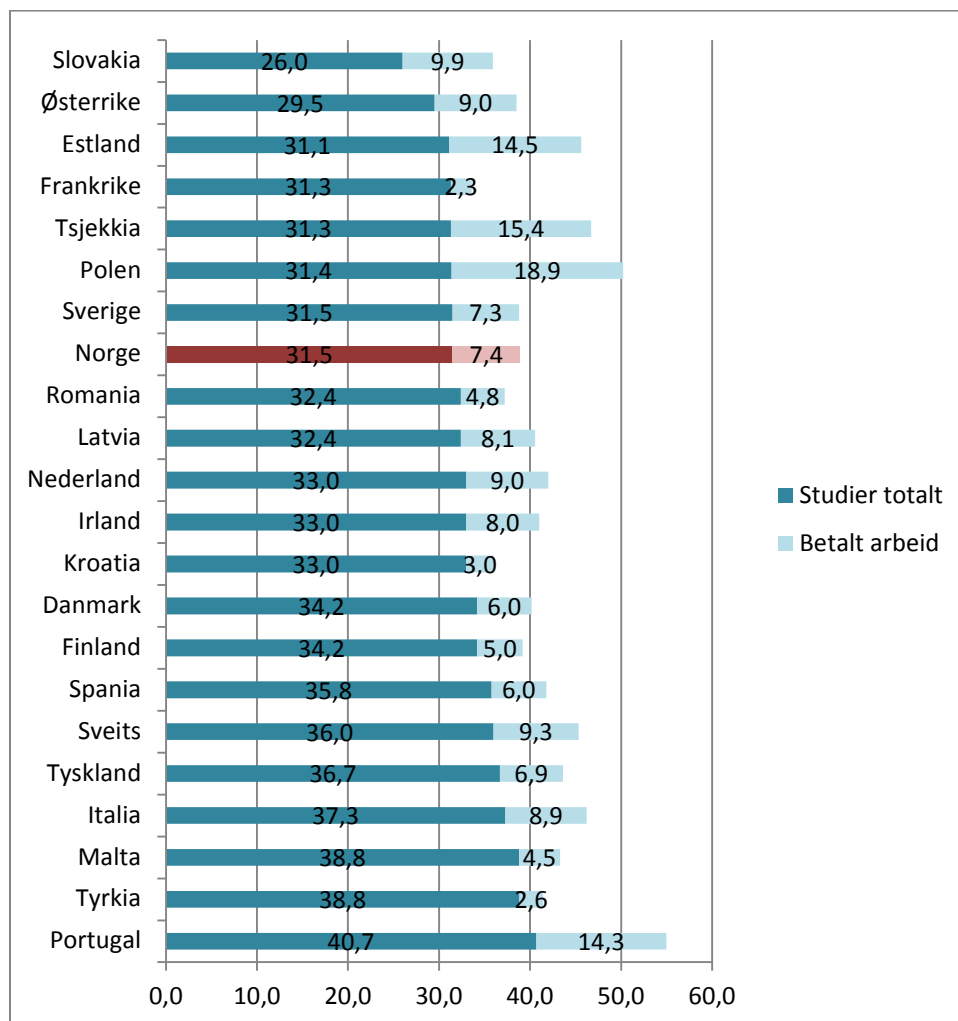

Figur 7.6 Andel studenter på heltid

Andelen studenter som studerer heltid varierer en del mellom landene. I Italia, men også i Sverige, er nesten alle studentene heltidsstudenter, mens andelen er under 50 prosent i Polen som skiller seg klart ut. I Norge er heltidsandelen er 86 prosent, dvs. omtrent midt på treet.

7.4.2 Timer brukt på studiene

Studentene ble bedt om å oppgi hvor mange timer de bruker i løpet av en gjennomsnittlig uke på undervisning, eget studiearbeid og betalt arbeid. Slike mål er subjektive og usikre, og man bør fortolke dem med forsiktighet. Men de bør gi en antydning om tidsbruk, og om norske studenter skiller seg ut ved lav studieinnsats. Data mangler for en del land. Vi begrenser sammenlikningene til studenter på bachelornivå.

Figur 7.7 Timer brukt på studier og inntektsgivende arbeid, heltidsstudenter

Antall timer per uke brukt på studiene varierer fra over 40 timer i Portugal til 26 timer i Slovakia. Det er grunn til å stille spørsmålstegn ved tallet for Portugal, særlig fordi de også oppgir svært mange timer til betalt arbeid, og dermed får en samlet tidsbruk på 55 timer, noe som er langt over noe annet land. Flertallet av landene ligger mellom 32 og 35 timer, så variasjonen er relativt liten. Tid brukt på betalt arbeid er i gjennomsnitt 8,2 timer, og varierer mellom 18,9 timer i Polen og 2,3 i Frankrike. I de fleste av de tidligere østeuropeiske landene bruker studentene mye tid på inntektsgivende arbeid. Samlet tidsbruk er klart lavest i Frankrike. Men ser vi bort fra Frankrike, bruker studentene i alle de sør-europeiske landene (Italia, Portugal, Malta, Tyrkia og Spania) mye tid på studiene. Det samme gjelder Tyskland. Som ventet er det en viss sammenheng mellom tid brukt på studier og tid brukt inntektsgivende arbeid, men på samme måte som vi ikke finner så sterke sammenhenger som ventet

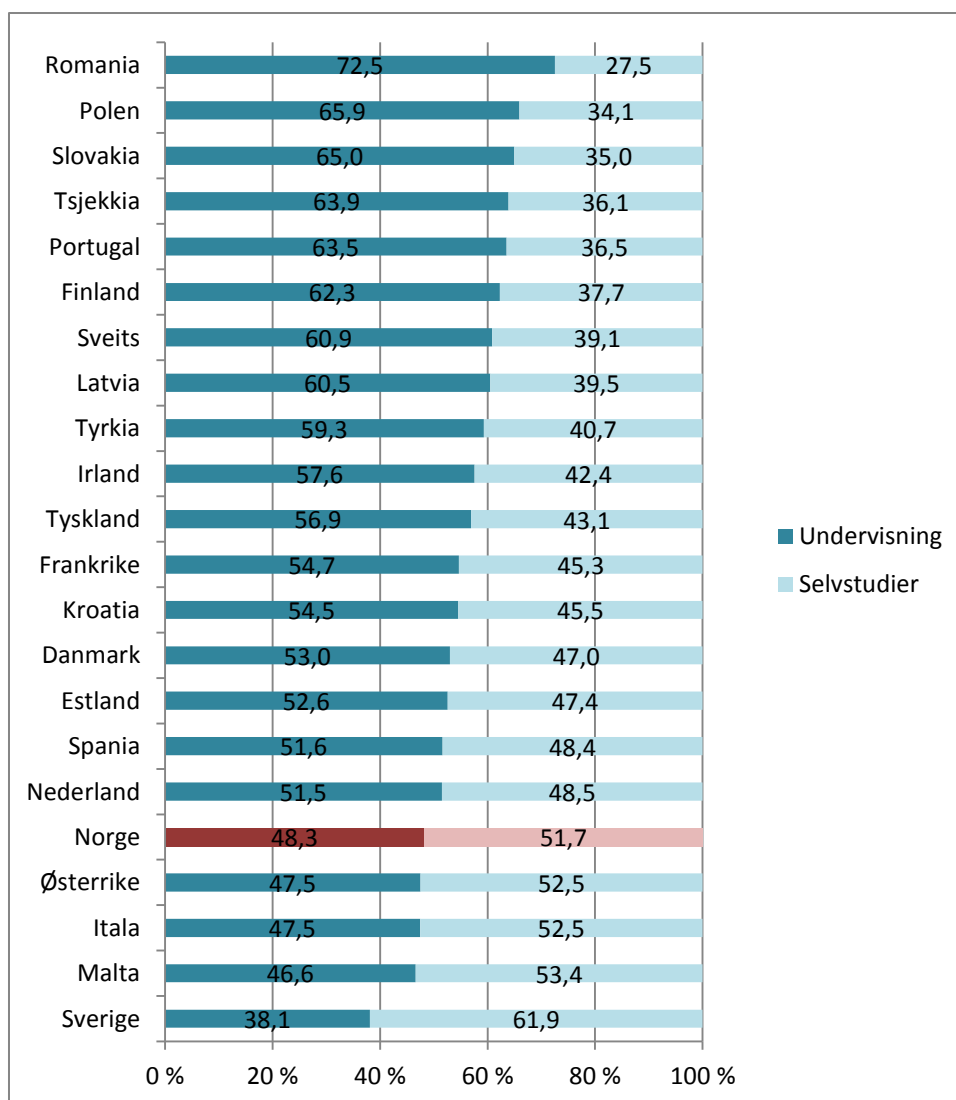
på individnivå (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002, Hovdhaugen 2004), er mønsteret heller ikke helt entydig mellom landene. Men i de fleste av de landene hvor studentene anvender lite tid på studiene, bruker de forholdsvis mye tid på arbeid og omvendt. Frankrike og Portugal utgjør her klare unntak.

Tidligere undersøkelser blant norske studenter i utlandet viser at de har en betydelig høyere studieinnsats enn dem som studerer i Norge (Wiers-Jenssen 1999). Dette kunne tyde på at studiene i en del andre land er mer arbeidskrevende enn i Norge, men en slik antakelse får ingen klar støtte i dataene fra Eurostudent. Tidsbruken til de norske studentene, som er 31,5 timer, ligger riktignok på den lavere delen av skalaen, men forskjellene er relativt små. De norske studentene bruker heller ikke spesielt mye tid på inntektsgivende arbeid. Tallene er nesten identiske med de svenske, mens danske og finske studenter bruker vel to og en halv time mer til studier, og noe mindre til betalt arbeid. Påstander om at norske studenter har en spesielt lav studieinnsats får dermed ingen klar støtte, selv om vi ligger litt under gjennomsnittet. Det er heller ikke dekning for å si at en relativt moderat tidsbruk henger sammen med at norske studenter arbeider spesielt mye utenom studiene, her er de norske studentene nokså nær snittet. Legger vi sammen tid til studier og tid til inntektsgivende arbeid, havner vi sammen med Danmark imidlertid blant de landene med lavest total tidsbruk. Bare Frankrike, Romania og Kroatia har en kortere samlet «arbeidsuke».

Disse forskjellene henger sammen med hvordan studentpopulasjonen er sammensatt etter alder, ansvar for familie, heltid/deltid osv. Det er for eksempel nærliggende å spørre om vi finner noen sammenheng mellom tidsbruk og alder. Høy intensitet kan bety at studentene fullfører studiene raskere, og at studentene dermed er yngre. Det er imidlertid ingen klar sammenheng mellom land der studentene bruker mye eller lite tid på studiene og aldersprofilen. Portugal er det landet som har høyest tidsbruk, men samtidig også få unge studenter, mens Frankrike har moderat studieinnsats men de klart yngste studentene.

7.4.3 Fordeling av studietid

Hvordan fordeler så studentene sin tid mellom organisert undervisning og egenstudier? Vi ser mønstrene enklest ved å beregne den prosentvise fordelingen.

Figur 7.8 Studietidas fordeling mellom undervisning og selvstudier

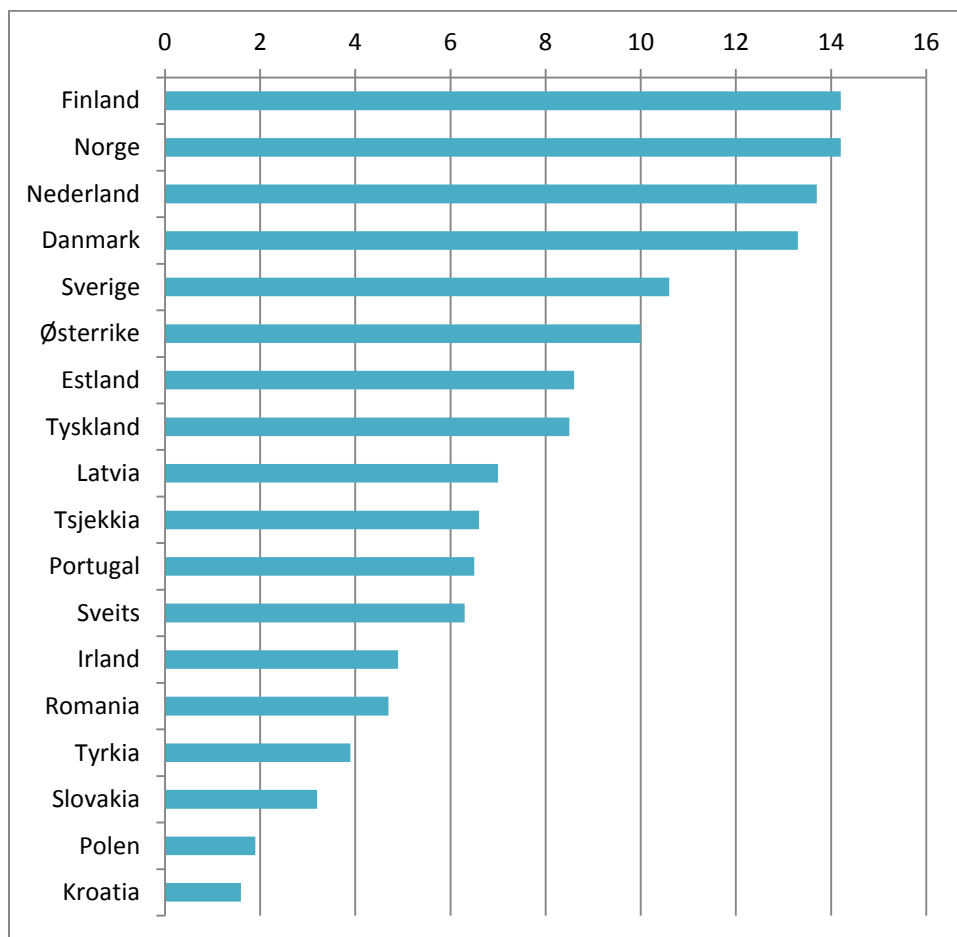
Variasjonene i fordelingen av tid er klart større enn forskjellene i antall timer. Andelen av tiden som går med til organisert undervisning varierer mellom 72,5 (Romania) og 38,1 prosent (Sverige). I de aller fleste landene bruker studentene mer tid på undervisning enn på selvstudier. Det er imidlertid fem land der det er omvendt, men med unntak av Sverige er fordelingen i disse landene nokså nær 50/50, og i denne gruppen finner vi også Norge. Den danske fordelingen likner mest på det norske av de nordiske landene, selv om undervisningen utgjør en noe høyere andel i Danmark enn i Norge. Finland er blant de landene der studentene bruker mesteparten av sin tid til undervisning, nesten to tredeler, mens Sverige skiller seg klart ut med nesten to tredeler av tiden brukt på egenstudier.

Er det så noe mønster mellom høy andel av studietid brukt på undervisning og høy total studietid? Dette er vanskelig å se. Både Portugal og Slovakia er blant dem som har de høyeste andelen av tiden på undervisning, men dersom vi sammenligner med figur 7.7 ser vi at de to landene utgjorde ytterpunktene i total tidsbruk.

7.5 Studiemobilitet

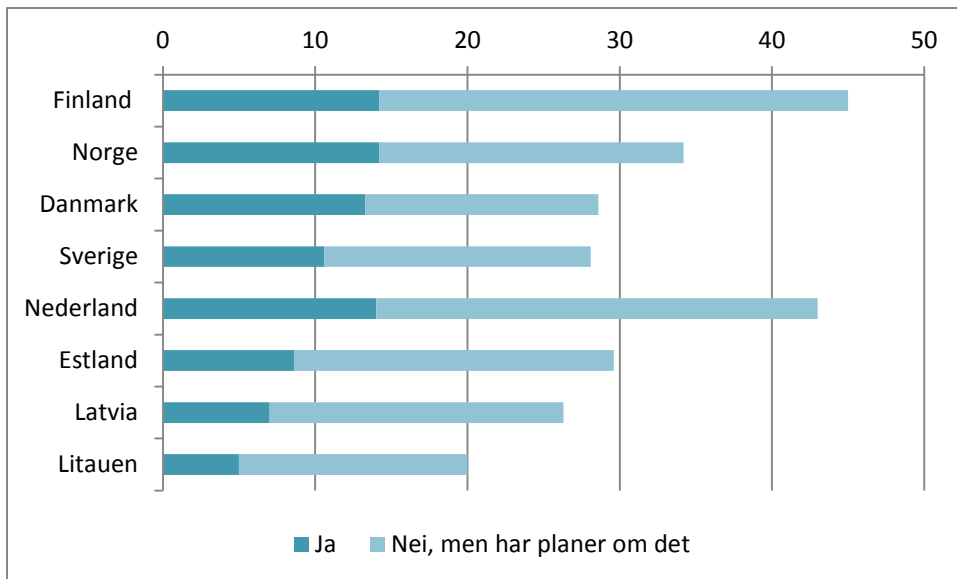
Norske studenters studiemobilitet, basert på analyser av de norske dataene er beskrevet i kapittel 6. Men det er også interessant å se nærmere på norske studenters studiemobilitet og utlandsopphold sammenliknet med de andre landene i undersøkelsen.

Andel studenter som har hatt utenlandsopphold varierer svært mye mellom landene (figur 7.9). Norge, sammen med Finland, har høyest andel med noe over 14 prosent, men også Nederland og Danmark har relativt mange studenter med utenlandsopphold, over 13 prosent. I Sverige er andelen også relativt høy, 11 prosent, men noe lavere enn Finland, Danmark og Norge. Med andre ord ligger de fire nordiske landene helt i toppen av statistikken om andel studenter som har utlandsopphold, sammen med Nederland. I den andre enden av skalaen finner vi Polen og Kroatia der andelen er under to prosent. Også i Slovakia, Tyrkia, Romania og Irland er det nokså uvanlig for studentene å ha utenlandsopphold, andelen er under fem prosent.

Figur 7.9 Andel studenter med utenlandsopphold

Gjennomgående er det betydelig flere som svarer at de har planer om utenlandsopphold enn det er studenter som faktisk har vært på et studieopphold i utlandet. Figur 7.10 viser andel som har reist ut og andel som har planer om det for de nordiske landene, Nederland og de baltiske landene. Vi har med andre ord her gjort en begrenset sammenligning mellom de land som har høyest andel utenlandsstudenter og noen av nabolandene som har en lavere andel utreisende studenter. Til tross for at Finland, Norge, Nederland og Danmark har nesten eksakt like stor andel som har hatt utenlandsopphold, så er det forskjeller i hvor stor andel av studentmassen som uttrykker ønske om å reise ut. I Finland og Nederland er andelen med planer om å reise ut langt høyere enn i Norge, rundt 30 prosent sammenlignet med 20 prosent i Norge. I alle de andre landene som blir sammenlignet er andelen som ønsker å reise ut 15 til 20 prosent, uavhengig av hvor stor andelen som faktisk reiser ut er. Andelen med utenlandsopphold er betydelig lavere i Estland og Latvia enn i Norge, men andelen som har planer er om lag like høy. Det synes ikke å være noe klart samsvar mellom andelen med faktisk utenlandsopphold og andelen som svarer at de har planer om det.

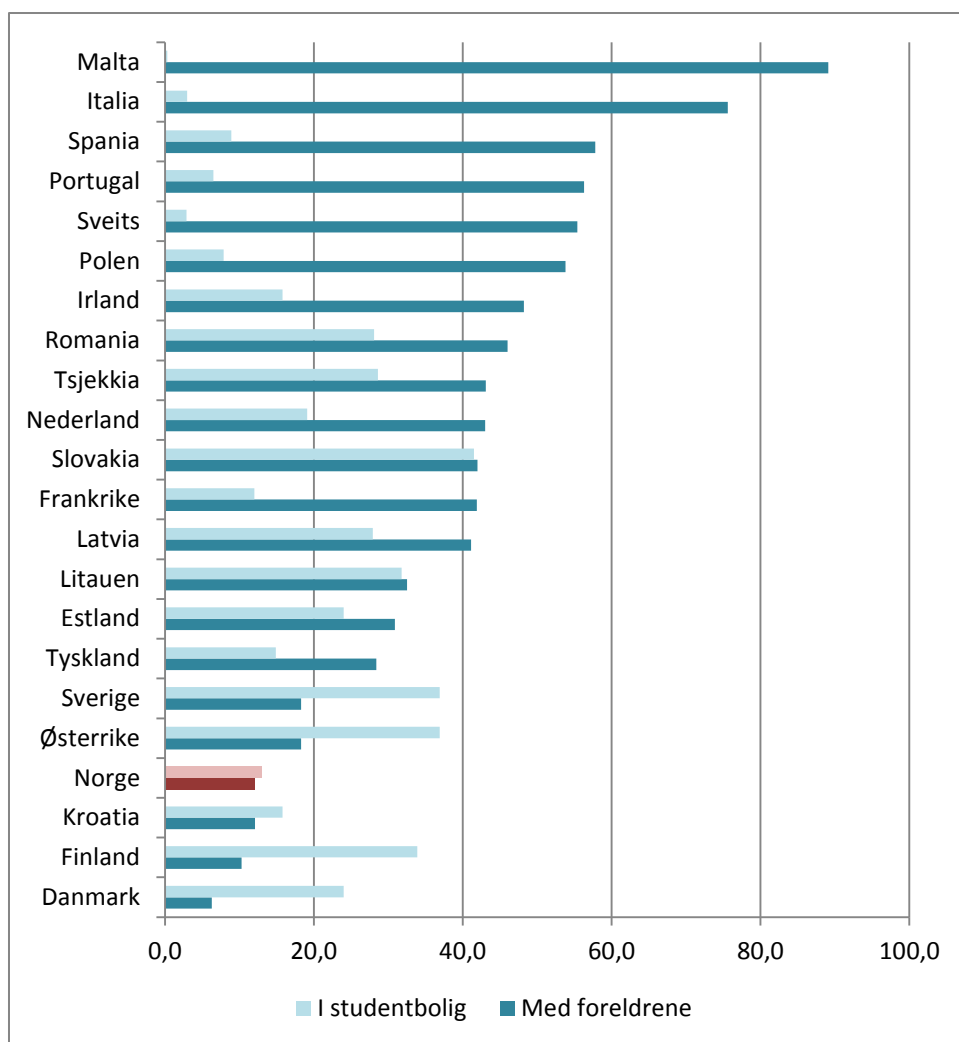

Figur 7.10 Andel med utenlandsopphold eller med planer om det i noen utvalgte land

Forskjellene i omfanget av utenlandsopphold skyldes mange ulike forhold, men forskjeller i økonomiske støtte til utlandsopphold i ulike land forklarer en del. Her har de nordiske landene gunstigere ordninger enn mange andre land, siden man i alle de fire nordiske landene representert i undersøkelsen kan ta med seg den nasjonale studiestøtten dersom man drar på utlandsopphold i løpet av studiet. Dette viser seg også tydelig når studentene blir spurt om hva som oppleves som hindringer for å ha utenlandsopphold. I mange land er det manglende økonomisk støtte som er klart viktigste grunnen til at studenter ikke drar på utlandsopphold, mens i de nordiske landene svarer studentene at det er det å være borte fra samboer/ektefelle, barn eller venner som er den største hindringen for å gjennomføre en studieperiode i utlandet. Med andre ord er relasjonelle grunner for å ikke dra viktigere enn økonomiske grunner, i de land der de økonomiske forholdene legger til rette for at studenter skal kunne gjennomføre et utlandsopphold. I de europeiske landene sett under ett, skjer det meste av utenlandsoppholdene under rammen av EU-programmet ERASMUS, men dette gjelder ikke i de nordiske landene, der andre programmer og det å være «free-mover» er vel så viktig.

7.6 Boforhold

I undersøkelsen ble studentene spurt hvem de bor sammen med (foreldre, samboer/ektefelle, barn, andre eller alene), samt om de bor i en studentbolig. Vi begrenser oss her til å se på andelen som bor med foreldrene og andelen som bor i studentbolig. Fordi boform henger nær sammen med alder, og aldersfordelingen varierer mellom landene, begrenser vi oss til studenter som er yngre enn 24 år.

Figur 7.11 Andel studenter som bor sammen med foreldre og i studentbolig, alder <25 år.

Vi finner spesielt store forskjeller i andelen som bor med foreldrene, der det er en variasjon mellom nesten 90 prosent (Malta) og 6 prosent (Danmark). Også i Italia er andelen som bor med foreldrene svært høy, og andelen er over 50 prosent i Spania, Portugal, Sveits og Polen. I alle de nordiske landene er andelen under 20 prosent, men noe høyere i Sverige enn i de andre nordiske landene. I Norge er andelen 12 prosent. Disse forskjellene kan skyldes mange ulike forhold, og henger sammen med hva slags økonomisk støtte studentene får, men også med tradisjoner for hvordan studenter oppfattes. I mange land er studentene fortsatt familiens ansvar, mens studenter i de nordiske landene betraktes som voksne og uavhengige. Det er neppe noen tilfeldighet at i de landene der flertallet av studentene har andre boformer enn hos foreldre eller i studentbolig, er også den offentlige støtten stor, og bidragene fra familien liten (Schwarzenberger & Opheim 2009).

Hvis vi ser bort fra de landene der mange studentene bor med foreldrene, er andelen i studentbolig lavere i Norge enn i noe annet land, og betydelig lavere enn i de andre nordiske landene. Sverige er ett av de landene der andelen i studentbolig er høyest. I Norge er andelen som har andre boformer enn med foreldre eller i studentbolig høyere enn i noen andre land, og mange bor sammen med andre (40 prosent) eller med partner (26 prosent).

Boformer må forventes å variere sterkt også innenfor de enkelte landene, slik det gjør i Norge, hvor tilgangen på studenthybler er betydelig bedre ved læresteder i mindre byer og tettsteder enn i de største byene. På den annen side er det færre av studentene som kan bo hos foreldrene i mindre tettsteder enn i de større byene.

7.7 Vurderinger av studiet

I dette avsnittet skal vi ta for oss spørsmål om hva som var viktig da de valgte det aktuelle studieprogrammet, og dernest i hvilken grad forventningene er blitt oppfylt. Det er to dimensjoner ved studiene som er kartlagt: at studiet skulle og et godt grunnlag for å komme inn på arbeidsmarkedet, og for personlig utvikling. Både spørsmålene om hva de la vekt på i studiet, og av vurderingene av studiet er beheftet med problemer. Studenter tar hensyn til en rekke forhold når de velger studium. Selv om det sikkert er viktig for dem at studiet gir et godt grunnlag for å komme inn på arbeidsmarkedet, er dette noe i alle fall norske studenter har liten grunn til å bekymre seg over siden overgangen fra studier til jobb er temmelig uproblematisk for de aller fleste. Og da vil de neppe heller legge så stor vekt på det. Norske undersøkelser motiverer sine studievalg mer generelt ut fra interesse for faget og de aktuelle yrkene. Vi vil dessuten kunne få svært ulike svar fra studenter i profesjonsstudier innrettet mot bestemte yrker, og de mer disiplinbaserte universitetsstudiene som i større grad skal kvalifisere for et mastergradsstudium. Å spørre studenter om studiet gir et godt grunnlag for å komme inn på arbeidsmarkedet er også problematisk, dette er noe de først vil erfare når de er ferdige med studiet og jobbsøkere.

“Personlig utvikling” er på den annen side et nokså upresist begrep, og det er vanskelig å fortolke hva studenter legger i dette, både som noe det legges vekt på i valg av studium, og om de mener de har oppnådd det i løpet av studiet.

På grunn av disse problemene, har vi ikke foretatt noen detaljert analyse av resultatene, men vi kan gi noen antydninger om hvordan de norske studentene har svart. Norge er ett av de landene der både hensynet til arbeidsmarkedet og personlig utvikling synes å spille en moderat rolle for valget av studium, og vi skiller oss her klart fra de andre nordiske landene. På den annen side er de norske studentene de som i størst grad mener at studiet gir et godt grunnlag for å komme inn på arbeidsmarkedet, og de er også godt fornøyd med studiet som et grunnlag for personlig utvikling. De to målene for tilfredshet samvarierer ganske klart mellom landene, noe som tyder på at de to nokså ulike målene representerer en mer underliggende tilfredshet med studiet.

De norske studentenes positive vurdering av studiet som grunnlag for å komme inn på arbeidsmarkedet samsvarer med resultater fra en tidligere studie av kandidater (REFLEX), men utslagene var her langt klarere enn i de foreliggende (Støren & Aamodt 2010). Alt i alt gir disse resultater et visst holdepunkt for at norske studenter er mer tilfreds med viktige sider av studiene sine enn studenter i andre land. Siden dette også gjelder for de svenske og danske studentene, kan det være fristende å sette det i sammenheng med at de i større grad har utsatt studiestarten og har arbeidserfaring for de begynte å studere. Samtidig kan dette også kanskje forklares ved at det i de nordiske land er forholdsvis gode arbeidsmarkedsutsikter for nyutdannede kandidater, i hvert fall sammenlignet med mange andre land i Europa.

7.8 Oppsummering: Hva er typisk for norske studenter?

Norske studenter skiller seg, som oftest sammen med studentene fra de andre nordiske landene, ut fra de øvrige europeiske landene. Til dels er forskjellene temmelig klare. De har en tendens til å utsette studiestarten med ett til flere år, noe som også bidrar til at de er eldre enn studenter i de fleste andre land. I mange land er det minst 80 prosent av studentene som kom direkte fra videregående opplæring, mens dette gjelder for mindre av halvparten av de norske studentene. Og selv om mange norske studenter har hatt et opphold for å ha inntektsgivende arbeid, er andelen med jobb i mer enn ett år lavere enn man kunne forvente. Mange norske studenter bruker dermed ventetida til noe annet, kanskje til å reise?

Et annet velkjent særpreg ved studenter i Norge og de andre nordiske landene, er uavhengigheten fra foreldrene, ikke minst i finansieringen av studiene. Selv når vi bare ser på studentgruppen yngre enn 24 år, er det svært få norske studenter som bor sammen med foreldrene. Dette skyldes ikke at norske studenter i stor grad flytter for å studere, i de større byene har en stor andel av studentene vokst opp i

nærheten av studiestedet. Likevel har de aller fleste flyttet ut av foreldrehjemmet. I enkelte land, særlig i Sør-Europa, er det svært vanlig å bo hjemme hos foreldrene. Dette henger sammen med generelle økonomiske vilkår, og ikke minst med omfang og innretning av studiestøtten, men trolig også av tradisjoner. De nordiske land er også de land som har høyest andel studenter som reiser på utlandsopphold i løpet av studiet.

Norge er også ett av de landene der færrest studenter bor i studentbolig, mange bor enten sammen med en partner eller sammen med andre studenter. Dette har betydning for studentenes kostnader med å studere. Bolig hos foreldrene er en av måtene studenter mest kan redusere sine utgifter med.

Norske studenter avviker fra mønsteret også i hva som var viktig for valg av studium. Studentene fikk her bare to faktorer å forholde seg til: at studiet var viktig som et grunnlag for å komme inn på arbeidsmarkedet, og som et grunnlag for personlig utvikling. Norske studenter var blant dem som la minst vekt på disse to forholdene, hvilket må kunne tolkes dithen at andre faktorer har vært viktigere, f.eks. interessen for faget eller det relevante yrket. Men de norske studentene var de som klareste mente at studiene nettopp hadde gitt dem et godt grunnlag for å komme inn på arbeidsmarkedet, noe som stemmer godt med hva norske kandidater mente (Støren & Aamodt 2010). Dessuten mente også de norske studentene at studiet ga et godt grunnlag for personlig utvikling, noe som kan tyde på at studenter i Norge generelt er godt tilfreds med sine studier sammenliknet med andre land.

På en rekke andre områder utmerker norske studenter seg ikke i noen spesiell grad. Man kunne kanskje tro at kvinneandelen er spesielt høy, men det er ikke tilfelle. Norge er riktignok av de landene med en relativt høy kvinneandel, men her er forskjellene mellom landene generelt små. Heller ikke i sin innstas i studiet, målt i antall timer per uke, utpreger de norske studentene seg spesielt. De bruker litt under gjennomsnittlig antall timer per uke, men er her i selskap med studenter i mange andre land. Heller ikke er deres tidsbruk på inntektsgivende arbeid spesielt høy. Men de er blant de landene som bruker relativt stor del av sin studietid på egenstudier, med en fordeling på omtrent lik tid på undervisning og egenstudier.

Vi har ikke sett inngående på studentenes økonomi, men fra andre undersøkelser vet vi at norske studenter mottar relativt mye støtte fra det offentlige, får lite støtte fra familien, og med relativt mye inntekter fra eget arbeid.

Referanser

- Aamodt, P.O., E. Hovdhaugen & V. Opheim (2006): *Den nye studiehverdagen*. Evalueringen av Kvalitetsreformen, Delrapport 6. Oslo-Bergen: Norges forskningsråd/Rokkansenteret/NIFU STEP.
- Aamodt, P. O. & N. M. Stølen (2003): 'Veksten i utdanningssystemet'. I SSB: *Utdanning 2003 – ressurser, rekruttering og resultater*. SSB statistiske analyser 60. Oslo-Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Aamodt, P. O. (1982): *Utdanning og sosial bakgrunn*. Samfunnsøkonomiske studier 51, Oslo-Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Arnesen, C.Å. & E. Waagene (2009): *Bachelorgraden fra universitetet – en selvstendig grad eller delmål i et lengre utdanningsløp?* NIFU STEP rapport 7/2009, Oslo: NIFU STEP.
- Arnesen, C. Å. (1997): *Arbeidsmarkedstilpasning for kandidater fra ulike læresteder*. Rapport 1/97. Oslo: Det norske universitetsråd.
- Boegli, L., S. Gerhard & M. Teichgräber (2010): *Studieren unter Bologna Hauptbericht der Erhebung zur sozialen und wirtschaftlichen Lage der Studierenden an den Schweizer Hochschulen 2009* Neuchâtel: Bundesamt für Statistik (BFS)
- Bracht, O., Engel, C., Janson, K., Hover, A., Schomburg, H. & U. Teichler (2006): *The professional value of ERASMUS mobility*. Kassel: International Centre for Higher Education Research.
- Brandt, S. (2011): From Policy to Practice in Higher Education: The experiences of disabled students in Norway. *International Journal of Disability, Development and Education* 58(2): 107 – 120.
- Brandt, S. (2010): *Tilretteleggingsutfordringer i høyere utdanning før og nå. En studie av tilrettelegging i høyere utdanning i lys av lovendringer og målsetting om å sikre høyere utdanning for en mer mangfoldig studentmasse*. Rapport 47/2010. Oslo: NIFU.
- Brandt, S. (2005): *Høyere utdanning – tilgjengelig for alle? Studenter med funksjonsnedsettelse og funksjonshemming i høyere utdanning – Kvalitetsreformens betydning og lærestedenes strategier for inkludering*. Rapport 4/2005. Oslo: NIFU STEP.
- Båtevik, F. O., Vartdal, B. & G. Veddegjærde (2003): *Evaluering av handlingsplanar for studentar med funksjonshemming*. Møreforskning, Arbeidsrapport nr. 135. Volda: Høgskulen i Volda.
- Chard, G., & R. Couch (1998): 'Access to Higher Education for the Disabled Student: a building survey at the University of Liverpool'. *Disability & Society*, 13(4), 603-623.
- Edvardsen, R. (1995): *Yrkesvalgmotiver. Resultater fra en undersøkelse om 16- og 18-åringers utdannings- og yrkesplaner i 1991*. Rapport 4/95 Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Edvardsen, R. (1993): *Ungdoms utdannings- og yrkesplaner. Noen sentrale resultater fra en undersøkelse om 16- og 18-åringers utdannings- og yrkesplaner i 1991*. Rapport 13/93 Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Edvardsen, R. (1991): *Vagl av utdanning og yrke. Betydningen av kjønn, sosial og geografisk bakgrunn ved utdannings- yrkesvalg*. Rapport 12/91 Oslo: NAVF.
- Grönvik, L. (2007): *Definitions of Disability in Social Sciences*. Digital Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences, 29. Uppsala: Uppsala Universitet.

- Hansen, M.N. (2005): Den sosiale rekrutteringen til medisinstudiet. *Tidsskrift for Den norske legeforening* 125(16): 2213- 2215.
- Hansen, M.N. (1999): Utdanningspolitikk og ulikhet. Rekrutteringen til høyere utdanning 1985-1996. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 40(2): 173- 203.
- Hansen, M.N. (1997): Social and Economic Inequality in the Educational Career. Do the Effects of Social Background Characteristics Decline? *13(3): 305- 321.*
- Hansen, M.N. (1995): *Class and Inequality in Norway*. Report 95:15 Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Helland, H. (2005): *Realkompetansestudenters bortvalg og studiepoengsproduksjon*, NIFU STEP rapport 6/2005 Oslo: NIFU STEP.
- Helland, H. & V. Opheim (2004): *Kartlegging av realkompetansereformen*, NIFU skriftserie 6/2004 Oslo: NIFU.
- Hovdhaugen, E. (2004): *Tidsbruk og ambisjon. Resultater fra Stud.mag.-undersøkelsene 2001, 2002 og 2003*. NIFU skriftserie 16/2004, Oslo: NIFU.
- Högskoleverket (2010): *Eurostudent – om svenska studenter i en europeisk undersökning, hösten 2009*. Högskoleverkets rapportserie 2010:20R, Stockholm: Högskoleverket
- Kessel, S. (2008): *Læringsmiljøet ved 3 og 4-årige profesjonsutdanninger. Forskjeller og likheter i studiehverdagen for studenter med og uten funksjonsnedsettelse*. HiO-notat 2008 nr 4. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Knarlag, K. & J. Jacobsen (2000): *LINK Senter for tilgjengelighet*. Prosjektrapport. Trondheim: NTNU.
- Legard, S. (2009): *Pathways from Education to Work for Young People with Impairments and Learning Difficulties in Norway. Country background report*. Paris: OECD.
- Løwe, T. & J.P. Sæther (2005): *Studentenes inntekt, økonomi og boforhold. Studenters levekår 2005*. Statistisk sentralbyrå rapport 2007/2. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Magnus, E. (2009): *Student som alle andre. En studie av hverdagslivet til studenter med nedsatt funksjonsevne*. Doktoravhandlinger ved NTNU 2009:121. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. Trondheim: NTNU.
- Molden, T. H., Wendelborg, C. & J. Tøssebro (2009): *Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne. Analyse av levekårsundersøkelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne 2007*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- NOU (1989): *Grenseløs læring. Mottak av utenlandske studenter, studentutveksling og internasjonalisering*. NOU 1989:13. Oslo: Kulturdepartementet.
- Observatoire national de la vie étudiante (2010): *La vie étudiante Repères*. Édition 2011. Paris: Observatoire national de la vie étudiante
- Opheim, V. (2011): 'Changing the System of Student Support in Norway: Intended and Unintended Effects on Students' *Scandinavian Journal of Educational Research* 55 (1): 39-59.
- Orr, D. (ed.) (2008): *Social and economic conditions of student life in Europe : Synopsis of indicators, final report, Eurostudent III 2005-2008*, A joint international project co-ordinated by the Higher Education Information System (HIS), Germany. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag

- Report from the Bologna Process Working Group (2007): *Key issues for the European Higher Education Area – Social Dimension and Mobility* Report from the Bologna Process Working Group on Social Dimension and Data on Mobility of Staff and Students in Participating Countries May 2007 Stockholm: Regeringskansliet
<http://www.ehea.info/Uploads/Social%20Dimension/Socialdimensionandmobilityreport.pdf>
- Ringdal, K. (2001) *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. 1. utgave, 2. opplag. Bergen: Fagbokforlaget
- Saarenmaa, K., K Saari & V. Virtanen (2010): *Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. A national analysis of the social and economic conditions of students in Finland* Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2010:18 Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö/ Undervisnings- och kulturministeriet
- Sandberg, E. (2001): *Utdannet eller bare dannet? En studie av rekrutteringen til høyere grads studier ved Det historisk- filosofiske fakultet*. Hovedoppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Schwarzenberger, A. & V. Opheim (2009): 'Cost-sharing in higher education. Differences between countries and between distinct socio-economic groups'. *Tertiary Education and Management*, 15(2): 157-172.
- SIU (2010): *Mobilitetsrapport 2010*. Bergen: Senter for internasjonalisering av høgre utdanning.
- SSB dokumentasjonsnotat [2010?]: *Eurostudent IV: Non-reponse Weights* Upublisert notat, 10.08.2010, Statistisk Sentralbyrå.
- Stortingsmelding No. 27 (2000-2001): *Gjør din plikt – krev din rett*. Oslo: Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet.
- Stortingsmelding No. 19 (1996-97): Om studier i utlandet. Oslo: Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet.
- Støren, L.A. & P.O. Aamodt (2010): 'The Quality of Higher Education and Employability of Graduates' *Quality in Higher Education*, 16(3): 297 - 313.
- Støren, L. A & C. Å. Arnesen (2007): 'Women's and men's choice of higher education - what explains the persistent sex segregation in Norway?' *Studies in Higher Education* 32(2): 253-275.
- Ugreninov E. & O. F. Vaage (2006) *Studenters levekår 2005*. SSBrapport 2006:22. Oslo-Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Unger, M., S. Zaussinger, S. Angel, L. Dünser, A. Grabher, J. Hartl, G. Paulinger, J. Brandl, P. Wejwar, R. Gottwald (2010): *Studierenden- Sozialerhebung 2009 Bericht zur sozialen Lage der Studierenden Wien: Institut für Höhere Studien (IHS)*.
- Universitets- og Bygningsstyrelsen (2010): *Studerendes tidsforbrug på undervisning og selvstudium*. Analysenotat 1, september 2010, København: Universitets- og Bygningsstyrelsen (elektronisk dokument) <http://www.ubst.dk/uddannelse-og-forskning/eurostudent/Eurostudent4DK%20-%20Analysenotat%201%20om%20de%20studerendes%20tidsforbrug%20pa%20undervisning%20og%20selvstudium.pdf/view>.
- Wiers-Jenssen, J. (2011, kommer): 'Norsk studentmobilitet i et internasjonalt perspektiv'. I Statistisk Sentralbyrå: *Utdanning 2011*.
- Wiers-Jenssen, J. (2008): *Studiemobilitet og arbeidsmarkedstilpasning*. Rapport 22/2008. Oslo: NIFU STEP.

Wiers-Jenssen, J. & P.O. Aamodt (2002): *Trivsel og innsats. Studenters tilfredshet med lærested og tid brukt på studiet*. NIFU rapport 1/2002. Oslo: NIFU.

Wiers-Jenssen, J. (1999): *Utlendighet eller utflukt? Norske studenters vurdering av å studere i utlandet?* NIFU rapport 9/1999 Oslo: NIFU.

Nettressurser

<http://www.eurostudent.eu/> (Nedlastet 13.07.11)

<http://www.his.de/> (Nedlastet 01.07.2011)

http://www.lanekassen.no/Toppmeny/Om_Lanekassen/Statistikk/utlandsstatistikk/ (Nedlastet 13.07.2011)

SSB historisk statistikk, tabell 5.14: *Universiteter og høyskoler. Studenter*
<http://www.ssb.no/histstat/tabeller/5-14.html> (Nedlastet 20.07.2011)

SSB utdanningsstatistikk, tabell 2: *Studenter i høyere utdanning i Norge og norske studenter i utlandet, etter kjønn, alder og skoleslag. 1. oktober 2010. Absolutte tall og prosent*
<http://www.ssb.no/emner/04/02/40/utuvh/tab-2011-05-20-02.html> (Nedlastet 20.07.2011)

SSB utdanningsstatistikk, tabell 5: *Studiepoengproduksjon for studenter som er registrert per 1. oktober 2009, etter type utdanning, heltid/deltid og oppnådde studiepoeng i studieåret 2009/10. Prosent.* <http://www.ssb.no/emner/04/02/40/spuh/tab-2011-05-06-05.html> (Nedlastet 20.07.2011)

Vedlegg

Vedleggstabell 1 Studenter etter type utdanning i grupper for kjønn, alder, sosial bakgrunn og antall barn

	Antall personer	I alt	Bachelor-program	Master-program	Profesjonsstudium	Enkelt-emne	Annet program
I alt	2285	100,0	50,0	23,7	9,1	9,3	7,8
Menn	750	100,0	52,0	29,2	6,8	6,6	5,5
Kvinner	1535	100,0	48,8	20,3	10,6	11,1	9,3
Inntil 22 år	826	100,0	73,4	12,6	6,7	2,8	4,4
23-24 år	421	100,0	52,4	28,3	10,7	5,1	3,5
25-29 år	431	100,0	43,5	32,1	12,3	6,9	5,3
30 år og over	607	100,0	27,5	28,0	8,9	20,3	15,3
Foreldre uten høyere utdanning	696	100,0	48,6	22,7	7,1	11,4	10,3
Foreldre med høyere utdanning	1407	100,0	49,7	25,0	10,3	8,1	6,9
Ingen barn	1736	100,0	57,0	23,2	9,1	5,3	5,4
1 barn	139	100,0	41,4	25,0	8,5	17,5	7,6
2 barn	228	100,0	27,0	26,4	10,6	20,0	16,0
3 eller flere barn	165	100,0	27,6	24,5	7,0	23,0	17,9

Vedleggstabell 2 Studenter etter type institusjon og nivå på studiene i grupper for kjønn, alder, sosial bakgrunn og antall barn

	Antall personer	I alt	Tradisjonelt universitet, bachelor	Tradisjonelt universitet, master	Nytt universitet	Statlig høgskole, bachelor	Statlig høgskole, master	Privat høgskole
I alt	2273	100,0	13,7	18,6	9,1	40,2	5,7	12,9
Menn	737	100,0	14,0	22,4	8,5	35,0	6,1	13,9
Kvinner	1536	100,0	13,4	16,1	9,5	43,4	5,4	12,2
Inntil 22 år	817	100,0	19,2	14,6	10,5	42,4	1,2	12,2
23-24 år	418	100,0	13,5	26,9	9,0	34,1	4,4	12,1
25-29 år	432	100,0	12,1	27,6	9,8	32,8	6,8	10,9
30 år og over	606	100,0	8,8	12,5	7,3	45,8	10,5	15,2
Foreldre uten høyere utdanning	694	100,0	9,0	11,0	9,5	50,2	7,5	12,9
Foreldre med høyere utdanning	1396	100,0	16,2	23,6	8,8	34,3	4,5	12,6
Ingen barn	1726	100,0	15,4	21,0	9,7	37,2	4,2	12,5
1 barn	136	100,0	8,4	18,1	6,9	44,3	9,3	13,1
2 barn	228	100,0	10,3	12,1	5,9	48,2	9,4	14,0
3 eller flere barn	165	100,0	6,4	6,4	9,6	53,7	10,1	13,7

Vedleggstabell 3 Studenter etter type kompetanse ved opptak til høyere utdanning

	Antall personer	I alt	Studie-kompetanse	Real-kompetanse
I alt	2282	100,0	91,5	8,5
Menn	747	100,0	89,0	11,0
Kvinner	1535	100,0	93,1	6,9
Inntil 22 år	824	100,0	95,3	4,7
23-24 år	422	100,0	94,8	5,2
25-29 år	431	100,0	92,5	7,5
30 år og over	605	100,0	84,8	15,2
Foreldre uten høyere utdanning	692	100,0	88,3	11,7
Foreldre med høyere utdanning	1412	100,0	94,0	6,0
Ingen barn	1738	100,0	94,2	5,8
1 barn	139	100,0	87,9	12,1
2 barn	225	100,0	85,1	14,9
3 eller flere barn	165	100,0	79,9	20,1
Bachelorprogram	1141	100,0	90,8	9,2
Masterprogram	531	100,0	94,3	5,7
Profesjonsstudium	216	100,0	92,7	7,3
Enkeltemne	201	100,0	90,1	9,9
Annet program	170	100,0	88,0	12,0
Tradisjonelt universitet, bachelor	337	100,0	95,7	4,3
Tradisjonelt universitet, master	448	100,0	95,8	4,2
Nytt universitet	225	100,0	92,7	7,3
Statlig høgskole, bachelor	862	100,0	87,8	12,2
Statlig høgskole, master	113	100,0	93,0	7,0
Privat høgskole	261	100,0	89,8	10,2

Vedleggstabell 4 Studenter etter antall måneder fra avsluttet videregående utdanning og studiestart

	Antall personer	I alt	0- 11 måneder	12 måneder eller mer
I alt	2282	100,0	44,9	55,1
Menn	746	100,0	37,3	62,7
Kvinner	1547	100,0	49,6	50,4
Inntil 22 år	823	100,0	57,6	42,4
23-24 år	423	100,0	40,3	59,7
25-29 år	436	100,0	38,7	61,3
30 år og over	607	100,0	37,6	62,4
Foreldre uten høyere utdanning	698	100,0	42,0	58,0
Foreldre med høyere utdanning	1416	100,0	47,0	53,0
Ingen barn	1746	100,0	47,9	52,1
1 barn	141	100,0	34,4	65,6
2 barn	226	100,0	34,4	65,6
3 eller flere barn	165	100,0	40,1	59,9
Bachelorprogram	1152	100,0	41,9	58,1
Masterprogram	527	100,0	48,1	51,9
Profesjonsstudium	219	100,0	46,2	53,8
Enkeltemne	202	100,0	45,9	54,1
Annet program	170	100,0	49,3	50,7
Tradisjonelt universitet, bachelor	337	100,0	46,2	53,8
Tradisjonelt universitet, master	448	100,0	49,6	50,4
Nytt universitet	228	100,0	42,1	57,9
Statlig høgskole, bachelor	870	100,0	42,9	57,1
Statlig høgskole, master	113	100,0	46,0	54,0
Privat høgskole	261	100,0	43,2	56,8

Vedleggstabell 5 Studenter etter om de har arbeidsmarkedserfaring før studiestart

	Antall personer	I alt	Ja, jeg hadde hatt arbeid i minst ett år sammenhengende	Ja, jeg hadde hatt hatt arbeid kortere enn ett år sammenhengende	Ja, som lærling eller gjennom annen fagopp-læring	Nei, ingen erfaring
I alt	2297	100	45,5	44,0	2,7	7,9
Menn	750	100	43,5	41,7	3,9	10,9
Kvinner	1547	100	46,7	45,4	2,0	6,0
Inntil 22 år	828	100	25,9	63,0	2,2	8,9
23-24 år	423	100	32,0	55,6	3,8	8,5
25-29 år	437	100	46,6	40,5	4,3	8,5
30 år og over	609	100	73,5	18,9	1,7	5,9
Foreldre uten høyere utdanning	700	100	55,9	33,5	3,7	6,9
Foreldre med høyere utdanning	1416	100	39,9	49,7	2,0	8,4
Ingen barn	1749	100	36,0	52,5	3,0	8,5
1 barn	141	100	71,3	22,7	1,5	4,5
2 barn	226	100	73,5	18,9	1,6	5,9
3 eller flere barn	166	100	70,0	19,0	2,6	8,3
Bachelorprogram	1153	100	46,6	43,2	3,9	6,3
Masterprogram	530	100	38,4	49,6	1,2	10,8
Profesjonsstudium	218	100	42,4	46,2	1,9	9,5
Enkeltemne	203	100	54,3	34,6	0,9	10,1
Annet program	170	100	53,4	38,3	2,9	5,4
Tradisjonelt universitet, bachelor	339	100	38,2	52,7	0,6	8,5
Tradisjonelt universitet, master	448	100	28,2	59,1	1,5	11,2
Nytt universitet	226	100	41,7	47,8	3,6	6,9
Statlig høgskole, bachelor	871	100	51,9	37,3	4,5	6,3
Statlig høgskole, master	114	100	55,0	34,0	1,6	9,5
Privat høgskole	263	100	55,2	35,8	1,5	7,6

Vedleggstabell 6 Andel av studentene med støtte fra familie/samboer/ektefelle og Lånekassen etter ulike kjennetegn

	Antall personer	Støtte familie/samboer/ektefelle	Støtte fra Lånekassen
Total	2 195	35	72
Kjønn			
Menn	721	36	75
Kvinner	1 474	35	70
Alder			
Inntil 22 år	809	44	92
23-24 år	414	41	89
25-29 år	429	36	77
30 år og over	543	20	34
Husholdningstype			
Med foreldre	146	38	55
Samboer u/barn	503	32	79
Samboer m/barn	373	29	33
Andre	624	42	94
Enslig u/barn	447	40	79
Enslig m/barn	101	8	52
Type utdanning			
Tradisjonelt universitet, bachelor	331	38	76
Tradisjonelt universitet, master	431	46	85
Nytt universitet	222	35	68
Statlig høyskole, bachelor	821	32	70
Statlig høyskole, master	103	29	61
Privat høyskole	252	30	62
Heltids/deltidsstudier			
Heltid	1 740	35	72
Deltid	406	36	75
Annet	30	35	70

Vedleggstabell 7 Studieutgifter som betales av studenten selv

	Antall personer	Studentbetalte studieutgifter	Semester-avgift	Læremidler	Andre regelmessige utgifter
Total	2 195	6 750	2 190	2 590	1 970
Kjønn					
Menn	699	6 850	2 640	2 450	1 760
Kvinner	1 469	6 690	1 910	2 680	2 110
Alder					
Inntil 22 år	798	7 710	2 610	2 860	2 240
23-24 år	409	6 950	2 300	2 690	1 970
25-29 år	418	6 820	2 280	2 630	1 900
30 år og over	543	5 460	1 550	2 190	1 720
Husholdningstype					
Med foreldre	148	8 430	4 080	2 540	1 820
Samboer u/barn	492	6 460	2 070	2 760	1 630
Samboer m/barn	376	5 450	1 820	2 190	1 440
Andre	611	7 470	2 310	2 720	2 450
Enslig u/barn	434	7 280	2 210	2 710	2 350
Enslig m/barn	105	5 100	1 000	2 360	1 730
Type utdanning					
Tradisjonelt universitet, bachelor	325	5 320	570	2 660	2 090
Tradisjonelt universitet, master	435	5 780	600	2 830	2 340
Nytt universitet	218	5 510	590	2 510	2 410
Statlig høgskole, bachelor	823	5 060	850	2 420	1 780
Statlig høgskole, master	112	5 590	580	2 600	2 420
Privat høgskole	221	17 710	13 570	2 790	1 350
Heltids/deltidsstudier					
Heltid	1 708	7 220	2 320	2 760	2 140
Deltid	416	5 260	1 840	1 970	1 450
Annet	24	4 370	840	2 850	680

Vedleggstabell 8 Studieutgifter som betales av andre

	Antall personer	Studieutgifter betalt av andre	Semesteravgift	Læremidler	Andre regelmessige utgifter
Total	2 195	1 520	800	430	290
Kjønn					
Menn	699	1 440	790	370	280
Kvinner	1 469	1 570	810	460	300
Alder					
Inntil 22 år	798	640	350	110	170
23-24 år	409	720	520	160	40
25-29 år	418	1 140	620	250	270
30 år og over	543	3 300	1 620	1 080	590
Husholdningstype					
Med foreldre	148	1 070	590	370	120
Samboer u/barn	492	1 260	820	270	170
Samboer m/barn	376	2 890	1 330	1 010	550
Andre	611	650	400	120	130
Enslig u/barn	434	1 180	540	260	390
Enslig m/barn	105	3 810	2 110	1 220	480
Type utdanning					
Tradisjonelt universitet, bachelor	325	470	70	120	280
Tradisjonelt universitet, master	435	280	20	150	110
Nytt universitet	218	500	80	330	90
Statlig høyskole, bachelor	823	1 210	280	510	430
Statlig høyskole, master	112	1 560	250	1 230	80
Privat høyskole	221	6 920	5 820	660	440
Heltids/deltidsstudier					
Heltid	1 708	850	460	210	170
Deltid	416	3 810	1 900	1 220	690
Annet	24	4 070	3 740	70	260

Vedleggstabell 9 Studentenes månedlige utgifter til nødvendige goder som er betalt av studentene selv

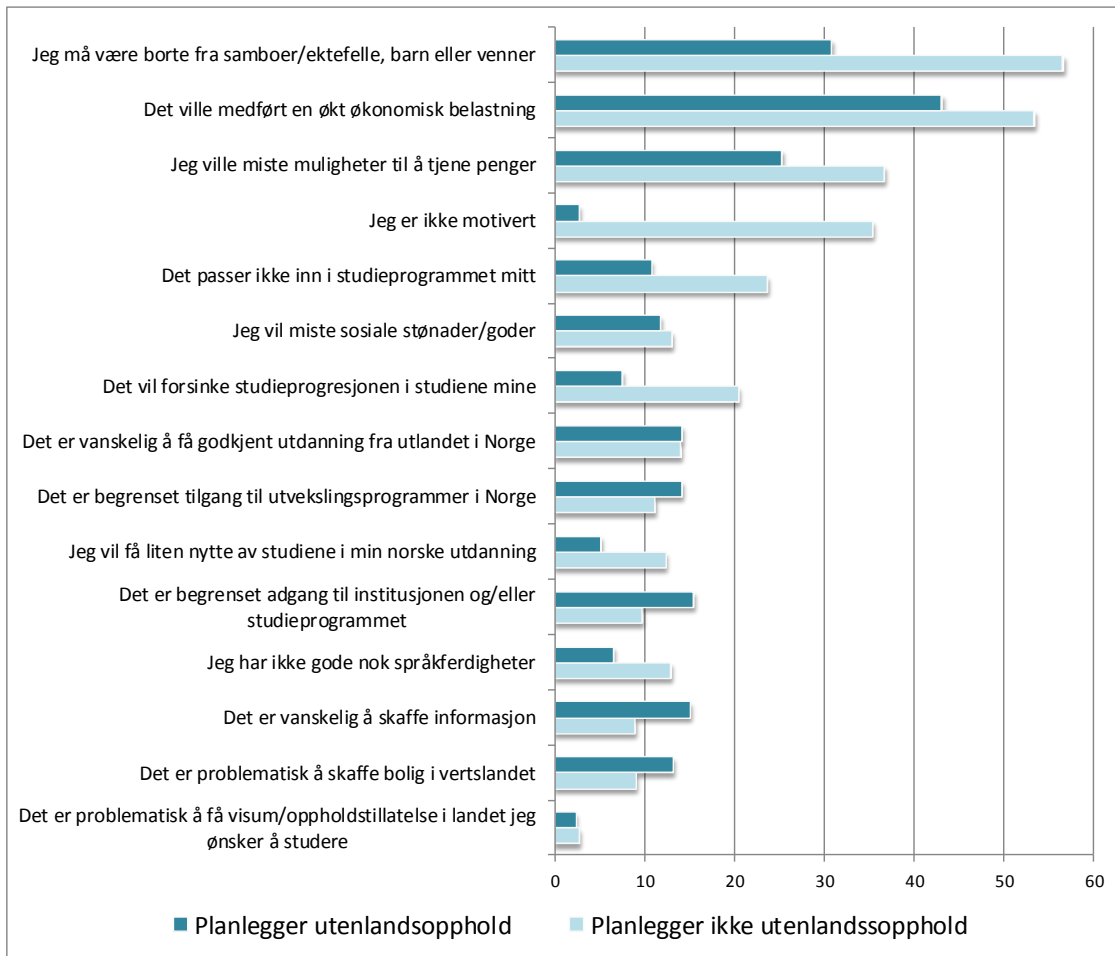
	Antall personer	Selvbetalte kostnader	Bokostnader	Daglig -varer	Reisekostnader	Helsekostnader	Telefon internett	Barneomsorg	Andre regelm utgifter
Total	2 155	9 640	4 450	2 790	740	150	380	300	820
Kjønn									
Menn	707	9 570	4 590	2 640	730	130	350	240	890
Kvinner	1 448	9 680	4 360	2 890	750	170	390	340	770
Alder									
Inntil 22 år	796	6 690	3 240	2 100	580	100	240	10	400
23-24 år	411	8 020	3 840	2 460	630	150	340	40	570
25-29 år	427	9 520	4 530	2 670	700	170	400	180	890
30 år og over	521	14 340	6 260	3 940	1 040	210	550	920	1 420
Husholdningstype									
Med foreldre	114	3 490	320	1 270	880	180	260	0	560
Samboer u/barn	505	8 530	4 130	2 550	690	150	320	0	690
Samboer m/barn	357	14 810	6 350	4 010	970	200	530	1 270	1 490
Andre	625	7 530	3 810	2 320	550	110	300	10	440
Enslig u/barn	455	8 780	4 250	2 540	720	150	350	0	780
Enslig m/barn	98	16 850	7 460	4 580	1 180	250	720	1 300	1 360
Type utdanning									
Tradisjonelt universitet, bachelor	326	8 600	4 100	2 640	610	150	310	150	640
Tradisjonelt universitet, master	435	8 510	4 040	2 720	520	120	290	170	650
Nytt universitet	209	9 020	3 750	2 720	960	170	380	230	810
Statlig høgskole, bachelor	806	9 710	4 400	2 730	770	140	420	380	870
Statlig høgskole, master	103	13 090	6 490	3 600	840	270	450	570	870
Privat høgskole	242	11 030	5 040	2 970	930	190	410	380	1 120
Heltids/deltidsstudier									
Heltid	1 723	8 290	3 890	2 490	670	140	330	160	610
Deltid	386	14 720	6 580	3 930	1 060	200	540	830	1 570
Annet	27	13 630	6 090	3 810	400	140	600	740	1 850

Vedleggstabell 10 Studentenes månedlige utgifter til nødvendige goder som er betalt av andre

	Antall personer	Total-kostnader	Bokost-nader	Dagli-g-varer	Reise-kostnader	Helse-kostnader	Telefon internett	Barne-omsorg	Andre regelm utgifter
Total	2 155	1 410	810	270	100	10	90	70	70
Kjønn									
Menn	707	830	380	190	80	10	60	30	80
Kvinner	1 448	1 780	1 080	320	100	10	110	90	60
Alder									
Inntil 22 år	796	660	370	120	50	20	80	0	20
23-24 år	411	760	500	150	40	10	40	0	20
25-29 år	427	1 300	710	270	90	0	60	70	90
30 år og over	521	2 800	1 610	520	190	10	150	180	140
Husholdningstype									
Med foreldre	114	830	280	310	70	20	50	0	80
Samboer u/barn	505	1 480	880	350	70	10	90	0	80
Samboer m/barn	357	4 390	2 570	830	250	10	210	330	190
Andre	625	330	190	30	40	10	50	0	10
Enslig u/barn	455	440	250	50	70	10	50	0	30
Enslig m/barn	98	630	260	50	110	0	50	130	40
Type utdanning									
Tradisjonelt univer-sitet, bachelor	326	1 410	790	320	60	20	70	70	90
Tradisjonelt univer-sitet, master	435	1 340	750	280	70	10	60	80	90
Nytt universitet	209	1 440	1 030	150	40	20	70	80	30
Statlig høgskole, bachelor	806	1 440	820	250	130	10	90	70	70
Statlig høgskole, master	103	1 120	490	340	80	10	140	40	20
Privat høgskole	242	1 570	900	300	120	10	140	40	70
Heltids/deltids-studier									
Heltid	1 723	1 180	660	220	80	10	80	70	60
Deltid	386	2 240	1 360	420	160	10	140	80	70
Annet	27	2 530	1 350	700	100	0	60	20	310

Vedleggstabell 11 Studenter etter hvem de bor sammen med og ulike andre kjennetegn

	Antall personer	Foreldre	Samboer/ektefelle	Barn (egne og andres)	Med andre enn foran nevnte	Alene
Total	2 303	7	43	20	27	21
Kjønn						
Menn	754	9	34	13	31	26
Kvinner	1 549	6	48	25	23	19
Alder						
Inntil 22 år	828	15	22	1	43	22
23-24 år	424	6	33	4	40	22
25-29 år	437	4	42	11	25	28
30 år og over	614	1	70	56	3	16
Husholdningstype						
Med foreldre	151	100	0	2	0	0
Samboer/gift u/barn	516	1	100	0	0	0
Samboer/gift m/barn	425	0	100	78	0	0
Andre	636	1	2	0	100	0
Enslig u/barn	464	1	0	0	1	100
Enslig m/barn	111	0	1	74	0	26
Type utdanning						
Tradisjonelt universitet, bachelor	338	8	32	12	37	24
Tradisjonelt universitet, master	449	3	39	13	37	22
Nytt universitet	228	12	42	19	25	19
Statlig høyskole, bachelor	874	7	46	24	21	22
Statlig høyskole, master	115	3	60	33	13	20
Privat høyskole	263	12	43	23	23	18
Heltids/deltidsstudier						
Heltid	1 790	9	34	11	33	23
Deltid	461	2	70	50	6	15
Annet	33	6	63	39	0	27

Vedleggsfigur 1 Andel som oppfatter ulike forhold som hindringer blant studenter som planlegger utenlandsopphold og studenter som ikke planlegger utenlandsopphold. Verdi 1 og 2 på skala 1-5 der 1 er stort hinder og 5 er ikke noe hinder.

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Kvinnelige og mannlige studenters fordeling på ulike aldersgrupper	18
Tabell 2.2 Studenter etter fagfelt i grupper for kjønn, alder og sosial bakgrunn, horisontal presentuering	24
Tabell 2.3 Studenter etter om studieprogrammet de fulgte var et hel- eller deltidsprogram	25
Tabell 3.1 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier per uke, etter heltids/deltidsstudent.	31
Tabell 3.2 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier per uke, etter heltids/deltidsstudent.	32
Tabell 3.3 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter fagområde.	33
Tabell 3.4 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter studieprogram de går på.	34
Tabell 3.5 Studentenes gjennomsnittlige tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter studiemål.	35
Tabell 3.6 Gjennomsnittlig tidsbruk på organiserte studier og selvstudier, etter lærested og nivå.	35
Tabell 3.7 Gjennomsnittlig antall timer per uke brukt på inntektsgivende arbeid ved siden av studiene, etter heltids/deltidsstudent og lærested.	36
Tabell 3.8 Gjennomsnittlig tid brukt på inntektsgivende arbeid ved siden av studiene, etter heltids/deltidsstudent og landsdel lærestedet ligger i.	37
Tabell 3.9 Gjennomsnittlig tid brukt på studier, på arbeid ved siden av studiene og samlet tidsbruk, etter fagområde.	38
Tabell 3.10 Helserelevante problemer som gjør det vanskelig å følge studiene	39
Tabell 4.1 Studentenes gjennomsnittlige inntekter per måned etter ulike kjennetegn	45
Tabell 4.2 Studentenes gjennomsnittlige kostnader til studier per semester etter ulike kjennetegn	48
Tabell 4.3 Studentenes månedlige levekostnader til nødvendige goder	50
Tabell 4.4 Studentens månedlige inntekter og utgifter til studier og nødvendige levekostnader	51
Tabell 5.1 Studenter etter hvem de eventuelt bor sammen med	55
Tabell 5.2 studenter etter hvor tilfreds de er med sin bolig	56
Tabell 5.3 Studenter etter om de bor i egne studentboliger	56
Tabell 5.4 Bokostnader per måned for ulike grupper av studenter etter om kostnadene er betalt av studenten selv eller andre	58
Tabell 5.5 Studentenes bokostnader etter om de bor i studentboliger	59
Tabell 5.6 Studenter i studentbolig	59
Vedleggstabell 1 Studenter etter type utdanning i grupper for kjønn, alder, sosial bakgrunn og antall barn	89
Vedleggstabell 2 Studenter etter type institusjon og nivå på studiene i grupper for kjønn, alder, sosial bakgrunn og antall barn	90
Vedleggstabell 3 Studenter etter type kompetanse ved opptak til høyere utdanning	91
Vedleggstabell 4 Studenter etter antall måneder fra avsluttet videregående utdanning og studiestart	92
Vedleggstabell 5 Studenter etter om de har arbeidsmarkedserfaring før studiestart	93
Vedleggstabell 6 Andel av studentene med støtte fra familie/samboer/ektefelle og Lånekassen etter ulike kjennetegn	94
Vedleggstabell 7 Studieutgifter som betales av studenten selv	95
Vedleggstabell 8 Studieutgifter som betales av andre	96
Vedleggstabell 9 Studentenes månedlige utgifter til nødvendige goder som er betalt av studentene selv	97
Vedleggstabell 10 Studentenes månedlige utgifter til nødvendige goder som er betalt av andre	98
Vedleggstabell 11 Studenter etter hvem de bor sammen med og ulike andre kjennetegn	99

Figuroversikt

Figur 2.1 Studentenes kjønnsfordeling.....	17
Figur 2.2 Aldersstruktur for kvinnelige og mannlige studenter	18
Figur 2.3 Mannlige og kvinnelige studenter etter sosial bakgrunn	19
Figur 2.4 Mannlige og kvinnelige studenter etter antall barn	20
Figur 2.5 Studenter etter landsdel de var registrert bosatt i og etter studiestedets landsdel	21
Figur 2.6 Kvinnelige og mannlige studenter etter hvilket studieprogram de fulgte våren 2010	22
Figur 2.7 Kvinnelige og mannlige studenter etter type institusjon	23
Figur 2.8 Undervisningsspråk etter institusjonstype.....	26
Figur 2.9 Studenter etter type kvalifikasjon de brukte for å bli tatt opp til høyere utdanning	27
Figur 2.10 Studenter etter om de begynte i høyere utdanning innen ett år etter videregående	28
Figur 2.11 Studenter etter om de hadde arbeidsmarkedserfaring før studiestart	29
Figur 3.1 Fordeling av tid brukt på studier per uke, etter heltid/deltid.	33
Figur 3.2 Fordeling av tid brukt på organiserte studier og selvstudier per uke, etter fagområde.....	34
Figur 3.3 Antall timer per uke i inntektsarbeid, alle studenter med inntektsgivende arbeid.....	36
Figur 3.4 Hensyntagen til helseproblemer/funksjonshemming	40
Figur 4.1 Andelen inntekter per måned fra ulike kilder.....	46
Figur 4.2 Studenter etter i hvilken grad de er helt ening i at de har penger nok til å dekke månedlige utgifter	52
Figur 5.1 Tilfredshet med bolig inneværende semester.....	57
Figur 6.1 Andel som har hatt utenlandsopphold, eller som har planer om det, etter lærestedstype/utdanningsnivå.....	62
Figur 6.2 Andel som har hatt utenlandsopphold, eller som har planer om det, etter alder.	63
Figur 6.3 Andel som har benyttet ulike kilder til finansiering av utenlandsoppholdet.....	65
Figur 6.4 Andel som har fått forventningene til utenlandsoppholdet innfridd	66
Figur 6.5 Hindringer for å ta utdanning i utlandet. Prosent.	67
Figur 7.1 Andel bachelorstudenter yngre enn 22 år.....	70
Figur 7.2 Aldersfordeling i utvalgte land	71
Figur 7.3 Andel kvinner blant studenter på bachelornivå	72
Figur 7.4 Tid mellom fullført videregående utdanning og studiestart	73
Figur 7.5 Andel bachelorstudenter med planer om videre utdanning	74
Figur 7.6 Andel studenter på heltid	75
Figur 7.7 Timer brukt på studier og inntektsgivende arbeid, heltidsstudenter	76
Figur 7.8 Studietidas fordeling mellom undervisning og selvstudier	78
Figur 7.9 Andel studenter med utenlandsopphold.....	79
Figur 7.10 Andel med utenlandsopphold eller med planer om det i noen utvalgte land	80
Figur 7.11 Andel studenter som bor sammen med foreldre og i studentbolig, alder <25 år.....	81

Vedleggsfigur 1 Andel som oppfatter ulike forhold som hindringer blant studenter som planlegger utenlandsopphold og studenter som ikke planlegger utenlandsopphold. Verdi 1 og 2 på skala 1-5 der 1 er stort hinder og 5 er ikke noe hinder. 100

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no